

Ferencesek Kárpátalján

(írta: Szalay Boglárka)

I. Út az alapítástól a Kárpátaljai Ferences Misszió létrejöttéig.....	6
1. A ferences rend megalapítása.....	6
2. A ferencesek Magyarországon.....	6
a)Letelepedés.....	6
b)Ferencesek a három részre szakadt Magyarországon.....	7
c)A szerzetesi élet megújulása és virágzása a XVII.-XVIII. században; új provinciák. .	7
d)A jozefinizmus és a XIX. század.....	8
e)XX. század: az „új” kapisztránus provincia; a feloszlítás és a jelen.....	8
3. Ferencesek Nagyszőlősen.....	9
II. A misszió.....	11
1. Misszió a Magyar Értelmező Kéziszótár szerint:.....	11
2. A II. vatikáni Zsinat dokumentumai.....	11
3. Korábbi ferences missziók.....	13
a)Szent Ferenc szavai a misszióba induló testvérekhez.....	13
b)A magyar ferencesek korábbi missziós tevékenysége.....	14
4. Ma missziónak nevezhető-e a kárpátaljai szolgálat?.....	16
III. Kárpátalja történelme és a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története.....	18
1. Kárpátalja története.....	18
a)Történelem.....	18
b)Gazdasági helyzet.....	19
c)Nemzetiségek Kárpátalján.....	22
2. A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története.....	25
a)A Szatmári Püspökség megalakulása előtti idők	25
b)A Szatmári Püspökség ideje alatt.....	25
c)Az I. világháború utáni időszak.....	26
d)A Szovjetunió fennállása alatti események	26
e)Az egyház újjraéledése a Szovjetunió megszűnése után.....	28

IV.A Kárpátaljai Ferences Misszió elindulása.....	33
1. Nagyheti kisegítés.....	33
2. Paskai László bíboros úr látogatása.....	35
3. Az első ferencesek megérkezése, tapasztalatai.....	38
V. 1989-től napjainkig.....	41
1. Missziósok.....	41
a) Ferencesek.....	41
b) Kispapok.....	42
2. Feladatok a Kárpátaljai Ferences Misszióban.....	44
3. A Kárpátaljai Ferences Misszió kapcsolatai Magyarországgal.....	46
4. Gyermek és fiatalok a Kárpátaljai Ferences Misszióban.....	48
a) Táborok.....	48
b) „Kollégista” fiúk.....	48
c) Magyarországi tanulás.....	49
5. Az egyházhoz kapcsolódó hagyományok, népszokások.....	49
a) Pászkaszentelés.....	49
b) Betlehemezés, kántálás.....	50
c) Keresztelők.....	51
d) Temetés.....	51
e) Búcsúk.....	52
f) Böjtek.....	52
6. A Kárpátaljai Ferences Misszió munkájának elismerései.....	53
a) Díjak.....	53
b) Misszióból rendház.....	53
c) A Munkácsi Egyházmegye létrejötte.....	53
d) A puszta jelenlét.....	53
VI. Nagyszőlős és a határ menti települések egyházközségei.....	54
1. Nagyszőlős (Vinohrad, Velky Sevljus).....	54
a) Az egyházközség.....	54
b) Statisztikai adatok.....	55
c) Intézmények, mozgalmak, csoportok.....	56
d) Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ.....	56
2. Csetfalva (Chetove).....	59

a)Az egyházközség.....	59
b)Statisztikai adatok.....	60
c)Intézmények, mozgalmak csoportok.....	61
3.Sárosoroszi (Orosijevo).....	61
a)Az egyházközség.....	61
b)Statisztikai adatok.....	62
c)Intézmények, mozgalmak csoportok.....	62
3.Tiszaújlak (Vilok).....	62
a)Az egyházközség.....	62
b)Statisztikai adatok.....	63
c)Intézmények, mozgalmak csoportok.....	64
4.Fancsika (Fanchykove).....	64
a)Az egyházközség.....	64
b)Statisztikai adatok.....	64
c)Intézmények, mozgalmak csoportok.....	65
3.Világi munkatársak.....	65
4.A Felnőtt Továbbképző története.....	67
VII. Felső-Tiszavidék egyházközségeinek története.....	69
1.Huszt (Chust).....	69
a)Az egyházközség.....	69
b)Statisztikai adatok.....	70
c)Intézmények, mozgalmak, csoportok.....	71
2.Visk (Vyshkove, Wischk).....	73
a)Az egyházközség.....	73
b)Statisztikai adatok.....	75
c)Intézmények, mozgalmak, csoportok.....	76
3.Bustyaháza (Bushtyna).....	76
a)Az egyházközség.....	76
b)Statisztikai adatok.....	77
c)Intézmények, mozgalmak, csoportok.....	78
4.Técső (Tyachiv).....	80
a)Az egyházközség.....	80
b)Statisztikai adatok.....	80
c)Intézmények, mozgalmak, csoportok.....	80

5.Kerekhegy (Okruhla).....	82
a)Az egyházközség.....	82
b)Statisztikai adatok.....	83
c)Intézmények, mozgalmak, csoportok.....	83
6.Nyelvek.....	84
a)A többnyelvű egyházközségek okai.....	84
b)A többnyelvűség okozta problémák.....	85
7.Cigánypasztoráció.....	86
a)A cigánypasztoráció elindulása Visken.....	86
b)A közösségi ház élete.....	87
c)A kárpátaljai cigányság élete, problémái és a velük való foglalkozás tapasztalatai...88	
d)Cigánypasztorációs helyek Kárpátalján	88
VIII. A Tiszahát egyházközségei.....	89
1.Királyháza (Korolevo).....	89
a)Az egyházközség.....	89
b)Statisztikai adatok.....	90
c)Intézmények, mozgalmak csoportok.....	90
2.Feketeadó (Chornotysiv).....	90
a)Az egyházközség.....	90
b)Statisztikai adatok.....	91
c)Intézmények, mozgalmak csoportok.....	91
3.Csepe (Chepa).....	92
a)Az egyházközség.....	92
b)Statisztikai adatok.....	92
c)Intézmények, mozgalmak csoportok.....	93
4.Nevetlenfalu (Diakove).....	93
a)Az egyházközség.....	93
b)Statisztikai adatok.....	93
c)Intézmények, mozgalmak csoportok.....	94
5.Aklihegy (Klynova Hora).....	94
a)Az egyházközség.....	94
b)Statisztikai adatok.....	94
c)Intézmények, mozgalmak csoportok.....	95
6.Árvizek.....	95

7.Hivatások.....	97
Összegzés.....	98
Mellékletek.....	100
1. A Kárpátaljai Ferences Misszió vezetői; A Kárpátaljai Ferences Misszióban tevékenykedő ferencesek.....	100
2. Ferencesek Kárpátalján.....	100
Irodalomjegyzék.....	100

I. Út az alapítástól a Kárpátaljai Ferences Misszió létrejöttéig

1. A ferences rend megalapítása¹

A Kisebb Testvérek Rendjét Assisi Szent Ferenc² alapította. A rend 1210-ben szóban, majd 1223-ban írásban is pápai megerősítést nyert.

Konstitúciójuk azt a célt tűzi a rend tagjai elé, hogy Szent Ferenc nyomán teljesen az evangélium szerint éljenek, mégpedig testvéri közösségben; tegyenek tanúságot a bűnbánatról, a kicsinységről; és a minden ember iránti szeretetben az egész világon az Evangélium hírnökei legyenek, a kiengesztelődést, a békét és az igazságosságosságot hirdessék cselekedeteikkel.

A ferenceseknek nincs szigorúan vett rendi karakterük. Nem mondhatjuk, hogy tanító rend, azt sem, hogy kizárólag szegényekkel foglalkoznak, vagy prédikátorok, netán lelkipásztori rendnek tekintenék magukat. Mindennel foglalkoznak, ami a keresztény élethez tartozik, ezért oly gazdag a ferences család élete.

2. A ferencesek Magyarországon³

a) Letelepedés

Magyarországra nem véletlenszerűen érkeztek az első testvérek. Már az 1217-es nagykáptalan elhatározta, hogy testvéreket küldenek az Itálián kívüli országokba is. A rendkívül gyors magyarországi fejlődés miatt fel kell tételeznünk, hogy már 1224-ben, az ausztriai letelepedés évében megjelentek Magyarországon is. (Tehát még Szent Ferenc életében!)

A tatárjárást leszámítva töretlen gyarapodásról beszélhetünk a XVI. századig. Jellemző a XIII. századra, hogy nagyon szoros kapcsolat alakult ki az Árpád-ház és a rend között. Ekkortól kezdve a magyar városokhoz elengedhetetlenül hozzátartozik egy-egy ferences kolostor is. Két rendtartomány jött létre Magyarországon: a Szűz Máriáról elnevezett (mariánus) és a Legszentebb Üdvözítőről elnevezett (szalvatoriánus). A magyar társadalomba beilleszkedő ferenceség megbecsülésnek örvendett az mind uralkodók, mind a társadalom részéről, és egyre nőtt a ferences kolostorok száma. Azonban a XV. századra mindkét magyarországi provinciának, csak 2-3 háza maradt. E pusztulás okai a török uralom állandósulása, és a hitújítás elhatalmasodása volt.

¹ Dr. Szántó K. OFM, *A katolikus egyház története*

² 1181-1226

³ Dr. Szántó K. OFM, *A katolikus egyház története*, és a Rend feljegyzései alapján

b) Ferencesek a három részre szakadt Magyarországon

A török hadak az újukba eső területeken feldúlták a kolostorokat, elűzték, vagy megölték a szerzeteseket. Mégis a szalvatoriánus provinciának a töröktől megszállt területeken két házában, Gyöngyösön és Szegeden folyamatosan, Szécsényben pedig kisebb megszakításokkal jelen voltak a ferencesek. Sőt az 1640-es években még Kecskemétre is visszatelepültek a 'barátok'. E kolostorokba menekítették sok elpusztult rendház értékeit, könyveit, és ezek a kolostorok voltak a hódoltsági területeken a katolikus hitélet központjai. Az innét kirajzó ferencesek több száz falu lelki gondozását végezték. (1675-ben pl. a gyöngyösiiek 300 községét!) Gyakran ferencesek voltak a hódoltság alá eső területek püspökségeinek helynökei is. Ám nemcsak lelki gondozást végeztek, hanem gyakran testi orvoslást is, füves kerteket és gyógyszertárakat tartva fenn kolostoraikban.

A királyi Magyarországon szintén napirenden volt a kolostorok kirablása, elfoglalása, lakóinak elűzése vagy legyilkolása a hitújítás miatt. A vallási türelmére büszke Erdélyi Fejedelemségben is sokat szenvedtek a ferencesek. Itt végül a csíki katolikusok állították meg a reformációt fegyverrel rájuk kényszeríteni akaró csapatokat 1517-ben, ennek emléke a csíksomlyói pünkösdi búcsú.

c) A szerzetesi élet megújulása és virágzása a XVII.-XVIII. században; új provinciák

A XVII. század minden borzalmát leszámítva a mélypont utáni újrakezdés százada. Pázmány Péter esztergomi érsek és a katolikus főurak támogatásának köszönhetően emelkedni kezdett a ferences kolostorok és a szerzetesek száma, akiknek fontos feladatuk volt a rekatolizáció során tízezzrel a katolikus egyházba visszakerülő jobbágyok lelki ellátása.

Rendezték a két provincia határát is. A történelmi fejlődés következtében a 2 rendtartomány kolostorai egymás közé ékelődve helyezkedtek el. A Decretum Lazarianum, tartalmazta az új területi felosztást: a Szokolca-Nyitra-Vác vonaltól délre eső területek rendházai a mariánusoké, az északra és keletre esők a szalvatoriánusoké. Voltak azonban ebben a században más területi-szervezeti változások is. A mariánus rendtartomány horvátországi, szlavóniai és dél-dunántúli házaiból 1661-ben Szent László király oltalma alatt létrejött a horvát rendtartomány (ladiszlaiták). A bosnyák ferencesek, mint lelkipásztorok jöttek a török nyomás elől északra a Magyar királyság területére húzódó délszláv lakossággal együtt. Noha a Decretum Lazarianum megtiltotta nekik, hogy a Drávától északra is legyen házuk,

mégis az 1600-as évek végén már 14 rendházuk volt a Drávától északra, Boszniában pedig csak három. Ezzel számottevő tényezőjévé váltak a magyarországi katolikus életnek. Végül a bosnyák provincia Drávától északra eső házaiból 1747-ben kialakították a Kapisztrán Szent Jánosról nevezett rendtartományt (kapisztránusok). Önállósult az erdélyi ferencesség is, mely 1640-ben Szent István király neve alatt önálló kusstódiává lett, és lassan terjeszkedésnek indult a Székelyföldön, majd Erdély többi részén is.

Minden rendtartomány sok új kolostorral gyarapodik a XVIII. század folyamán. Megkezdődik a rendi studium generálék fölállítása is. Az ezekben folyó képzés hozza magával a könyvnyomtatás fellendülését.

A magyar ferencesség tevékenysége a barokk korban változatos képet mutat. Legjellemzőbb a lelkipásztori munka. A kolostorok hatósugarában gazdag és sokszínű társulati, egyesületi élet bontakozott ki. A ferences világi rend mellett nem ritkán 4-6 társulat is működött egy-egy templom közösségében. E társulatok nemcsak külső csillogást, pompát jelentettek, hanem az intenzívebb keresztény élet színhelyei is voltak, melyeknek gyakran volt szociális jellege is. Ugyancsak a lelki élet elmélyítését segítették a barokk korban virágzó zárandoklatok. Számos nevezetes búcsújáró helyet gondoztak a ferencesek, mint pl. Andocsot, Máriaradnát, Mátraverebély-Szentkutat, Szegedet, Máriagyüdöt és Csíksomlyót. Meg kell említenünk azt is, hogy sok városban a közülük kerültek ki az országban élő különböző nemzetiségek szónokai is (pl.: Esztergomban német és szlovák nyelvű szónokok is működtek). Ugyancsak fontos szerepük volt a ferenceseknek a magyar nyelvű templomi népének-
lés barokk kori gyakorlatának kifejlődésében. De, hogy valóban atyjai voltak a rájuk bízot-
taknak és barátai a népnek, szépen példázza az is, hogy sok helyütt pestisjárványok idején a ferencesek vállalták a járványban halálosan megbetegedett emberek testi-lelki gondozását. Ebben a korban sok iskolát tartott fenn a rend, a XVIII. század második felében a magyarországi középiskolák kb. 10%-át vezették a ferencesek.

d)A jozefinizmus és a XIX. század

II. József, noha nem oszlatta fel a rendet, mindenesetre a ferencesek mozgásterét is szűkítette. A reformáció óta először történt meg kolostorok elvétele. Feloszlatta a vallásos egyesületeket, melyeknek pozitív szerepéről már volt szó, és vagyonukat lefoglalta. Ugyanígy megtiltotta a zárandoklást is, vagy legalábbis erősen korlátozta.

e)XX. század: az „új” kapisztránus provincia; a feloszlítás és a jelen

A századfordulón a jozefinizmus következményeinek felszámolására szolgáló rendi reform bevezetésével a fiatal kapisztránus tartományfőnököt, Tamás Alajost bízták meg, aki

nagy tapintattal és bölcsességgel járt el. Jelentése alapján a rendi vezetőség 1900. június 3-án rendezte a hazai ferencesség életét, és módosították a provinciák határait is. Megszűnik a szalvatoriánus és a ladislaita provincia. A Dráván túli házakból kialakítják a Cirill és Metód provinciát Zágráb székhellyel. Néhány kolostor az osztrák, illetve az erdélyi provinciához kerül. A megmaradt 6 kapisztránus házhoz csatolnak 17 szalvatoriánus kolostort (köztük Nagyszőlőst) és 4 ladislaita kolostort. A mariánus provinciának 29 háza lett a rendezés után. A reform része volt a jozefinizmus nyomán elvilágiasodott életmóddal való szakítás. Ezzel komoly létszámcsökkenés járt.

A trianoni békeszerződés nyomán a határon kívülre kerül 19 rendház, köztük a nagyszőlősi is, mely az 1924-ben létrejövő új szalvatoriánus provincia része lesz Csehszlovákiában. A két világháború között számos új alapítás (többek közt: Hatvan, Pasarét, Debrecen, Magyar Szentföld - Hűvösvölgy) és jelentős létszámbeli növekedés ellensúlyozza a veszteségeket. A kapisztránusok létszáma 1925 és 1950 között csaknem megkétszereződik. Ebben az időben provincia tevékenysége nem merül ki plébániák vezetésében, hanem beletartozik a külmisszió, a népmissziók tartása, lelki gyakorlatok adása, főiskolai és tudományos teológiai munka, könyvkiadás, oltárépítő műhely fenntartása is.

Az 1950-es feloszlatakor a Szűz Máriáról nevezett tartomány működését teljesen megtiltják. A Kapisztrán Szent Jánosról nevezett provincia két iskolát vállal, ezért megtarthatja budai és pasaréti kolostorát, illetve megkapja az esztergomi iskolát és kolostort, és engedélyezett keretben működhet 1989-ig. A rendszerváltás után a három eddigi rendház és az iskolák mellett a tartomány új vállalkozásokba kezdett, főleg a régi helyeken (Mátraverebély-Szentkúton, Szécsényben, Szeged-Alsóvárosban, Gyöngyösön, Budapesten, Mohácson) és három testvér kezdte meg működését 1989 szeptemberében, az akkor még a Szovjetunióhoz tartozó kárpátaljai Nagyszőlősen.

3. Ferencesek Nagyszőlősen⁴

Nagyszőlős mellett, a Fekete hegy oldalában, már a honfoglalás után nem sokkal kisebb erődítmény állt. A terület az Árpád-házi királyok vadászterülete volt, majd a tatár hordák pusztítása után a királynék tulajdonába került Asszonyságszőlős néven. I. Zsigmond Nagyszőlőst és környékét Perényi Pálnak adományozza, ettől kezdve a Perényi család a környék ura. Ők alapították az első ferences kolostort a XV. század végén, az Ugocsa-vár mellett. Mikor a Perényi család megkapta a szomszédos Nyaláb-várat, a szőlősi várat átengedte a szerzeteseknek. A nép valószínűleg ekkor nevezte el Kankó-várnak, a testvérek durva, „kalkóból” készült csuhájáról. 1535-ben 22 szerzetes lakott a kolostorban, ám 1558-ban a

⁴ Német A., *Kárpátalja*, 117. old. és rendi feljegyzések alapján

rendházat lerombolták, szerzeteseit elűldözték, ereklyéit megsemmisítették. Egy hagyomány szerint itt őrizték a mohácsi vész után Kapisztrán Szent János tetemét, de erre vonatkozóan minden bizonyíték megsemmisült. Állítólag a vár lerombolásakor a kútba dobták a szent csontjait. Többet folytattak már ásatásokat a legenda igazolására, ezidáig sikertelenül.

Az elkergetett ferenceseket 1668-ban hívták vissza a Perényiek Nagyszőlősre. A városban vásároltak egy házat az új rendház számára. Ez az épület 1747-ben a szerzetesek irataival és bútoraival együtt leégett. A kolostor a tűzvész után, a maradványok felhasználásával, barokk stílusban épült újjá. Ekkor emelték a templomot is, melyet később klasszicizáló stílusban átépítettek.

A korábban a szalvatoriánus provinciához tartozó Nagyszőlős lelkigondozását 1900-ban vették át a Kapisztrán Szent Jánosról nevezett tartomány atyái. A trianoni határrendezés után Nagyszőlős Csehszlovákiához kerül, ahol az újra megalakuló szalvatoriánus provincia része lesz. Ebben az időben világi bérlők is laktak a rendház épületében, melyet 1930 körül eladtak a ferencesek az egyházközségnek. Ezután már csak Szabó Jácint atya tartózkodott Nagyszőlősön, aki a plébános atya káplánja volt.

Hosszú szünet után, 1989-ben tértek vissza a provincia tagjai Nagyszőlősre, de nem a kolostorépületbe, hanem egy kis falusi házba a belváros szélén. Három ferences: László, Antal, és Dávid testvér kezdte meg itt a munkát, négy járás római katolikus templomaiban. Mára⁵ négyen vannak: Ferenc, Jónás, Albert és Márió testvér⁶, akik három járásban, tizenöt helyen látják el a lelkipásztori szolgálatot.

⁵ 2004. január

⁶ P. Hidász Ferenc OFM – házfőnök; P. Bán Jónás OFM – vikárius, P. Nádor Albert OFM, P. Weinrauch Márió OFM

II. A misszió

1. Misszió a Magyar Értelmező Kéziszótár szerint:

Hívás, küldetés, kiküldetés, megbízás. Különleges feladattal más államokba küldött hivatalos személyek csoportja. Hittérítés.

2. A II. vatikáni Zsinat dokumentumai

A II. Vatikáni Zsinat külön foglalkozott a missziók kérdésével, és kiadta az „Ad gentes” kezdetű határozatot. A dekrétumban definiálják a misszió fogalmát, meghatározzák eredetét, és szólnak főbb feladatairól. A következőkben kiemelem a dokumentum néhány gondolatát, összevetve a Kárpátaljai Ferences Misszió helyzetével.

„Általában ’misszióknak’ nevezzük azokat a sajátos vállalkozásokat, amelyeknek keretében az evangélium hirdetői az egyháztól kapott küldetéssel elmennek az egész világra, hogy teljesítsék feladatukat: hirdessék az evangéliumot és meggyökereztesék az egyházat a Krisztusban még nem hívő népek és népcsoportok között.”⁷ Ennek az általános misszió fogalomnak nem feleltethető meg a kárpátaljai helyzet. „Ezenfelül, különféle okok következtében nem ritkán alapvetően megváltoznak azok a csoportok, amelyeknek a körében az egyház él, és így egészen új körülmények keletkezhetnek. Az egyháznak ilyenkor fel kell tennie a kérdést, vajon ezek a körülmények nem követelnek-e újra missziós tevékenységet.”⁸ Ilyen, a második idézetben leírt helyzetben van Kárpátalja is. Hiszen nem Krisztusban nem hívők közé mentek a ferences atyák, hanem egy olyan helyre, ahol a külső körülmények hosszú időn át akadályozták az egyház tevékenységét. Ahogy egyik ferences fogalmazott: egy olyan helyi egyházat kell újraéleszteni, amelyik a történelmi körülmények miatt lelkipásztori szempontból haldoklik, de nem feltétlenül a hit szempontjából. A lelkipásztori keretek kiépítése a feladat, „az evangélium (újra) hirdetése és (újra) meggyökereztetése”⁹, ez pedig tényleg missziós munka. Ahogy megérkeztek az első ferencesek Kárpátaljára elkezdődött az egyházközségek újjászervezése. Elkezdődött a rendszeres vasárnapi szentmise, idővel minden településen egy-egy hétköznapon is tartottak szentmisét. Fokozatosan, máig tartó folyamatban, a liturgikus szolgálatban segítők, ministránsok, kántorok, kórusok kezdték meg tevékenységüket. Később a szociális feladatok ellátására karitászcsoportok szerveződtek. Kialakult a hitoktatás és a nyári táborok rendje. A ’90-es évek végétől pedig egyre több egyházi intézmény indul, működésük egyre szélesebb spektrumot fed le (szociális tevékenység, oktatás, sérültekkel, idősekkel való foglalkozás).

⁷ AG 6

⁸ u.o.

⁹ Vö. az első idézetet

A misszió feladata, célja, hogy „nőjenek fel mindenütt jól megszervezett törzsökös helyi egyházak, melyek egymagukban is erősek és érettek. Legyen a hívő népből támadt saját hierarchiájuk...”¹⁰ Ez megvalósult akkor, amikor egyházmegyei rangra emelték a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóságot. Vagyis, az egyház megerősödött annyira, hogy saját szervezetei, intézményei kiépültek, képes önállóan ellátni hívei gondozását. „...minden népben erősebb gyökeret ver az egyház, ha a hívek közösségei saját soraiból kapják az üdvösség szolgáit: a püspököket, a papokat és a diakónusokat. Így a fiatal egyházak lassan egyházmegyei szervezetet kaphatnak, saját papsággal.” Kárpátalján a saját papságra törekvés mellett figyelemre méltó a nem-helybéli, missziós papok elkötelezettsége. Mindannyian legalább olyan lelkesedéssel teljesítik feladataikat, mintha itthon lennének, ám az itthoninál sokkal nehezebb körülmények között. Úgy, ahogy a dekrétum írja: „A Krisztust megvalló tanúságtétel akkor lesz igazán gyümölcsöző, ha a keresztények (...) egészen azok közösségéhez tartozónak tudják magukat, akik közt élnek”¹¹ Persze a közösség-tudat kialakulásában sokat segít, hogy nem idegen néphez, idegen nyelven kell szólniuk, hanem a határainkon túlra szakadt, ugyanazt az anyanyelvet bíró magyarokhoz. Mindemellett biztató jel, hogy idén már 9 fiatal, a változások után szentelt pap szolgál Kárpátalján. Az Úristen gondviselésének és a missziós atyák munkájának köszönhetően 1998 óta minden évben legalább egy helyi papot szentelnek Munkácson.

A papok mellett szólni kell a világi munkatársakról is. „Az egyház nincs igazán megalapítva, nincs igazi élete és nem tökéletes jele Krisztusnak az emberek között, ha – a hierarchia mellett – nincs meg a világi hívők komoly és dolgozó rétege.”¹² Kárpátalján kezdettől fogva szükség volt a világi hívők munkájára, hiszen a paphiány miatt a lelkipásztornak „tűzoltó munkát”¹³ kellett és kell még mindig végezniük. Az első időkben Magyarországról jöttek ezek a civil segítők, ám hamarosan beindult a Felnőtt Továbbképző a világi munkatársak képzésére. Emellett a papok megkeresték a saját környezetükben, egyházközségükben azokat az embereket, akiket különböző feladatokkal meg lehet bízni. Arról sem szabad azonban megfeledkeznünk, hogy a Szovjetunió ideje alatt nagyon kevés pap működhetett, sok egyházközséget egy-egy civil tartott életben, a kurátor, a kántor vagy egy lelkes előimádkozó. Ők az olyan vasárnapokon is összeszedték a közösséget, amikor a pap nem tudott eljönni misézni. A legtöbb közösségben volt valaki is, aki a hitoktatást végezte titokban.

¹⁰ AG 6

¹¹ AG 11

¹² AG 21

¹³ Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

Bár a missziós munka legfőbb célja, feladata az evangélium terjesztése, mégsem merülhet ki a prédikálásban. A gazdasági és társadalmi kérdésekre is figyelmet kell fordítaniuk a missziósoknak, hiszen ez is a keresztény tanúságtétel egyik formája. „A gazdasági és társadalmi kérdések megoldásán fáradozzanak és másokkal is működjenek együtt a keresztények.”¹⁴ Ebben újra kihangsúlyozódik a világi hívők szerepe, mert a papok dolga a lelkipásztori szolgálat, nem a karitatív feladatok ellátása.¹⁵ „A missziós területeken pedig a világi hívők, akár jövevények, akár bennszülöttek, tanítsanak az iskolákban, intézzék az anyagi ügyeket, vegyenek részt a plébánia és az egyházmegye munkájában.”¹⁶ A karitatív feladatok ellátása nagyon fontos Kárpátalján, ahol az emberek különösen szegény körülmények közt élnek Közép-Európa más országaihoz viszonyítva. Az atyák magyarországi kapcsolataikra támaszkodva segítik őket. Több világi munkatárs is segítségükre van, ugyanis az egyre szélesebb körű feladatokkal egyedül már semmiképp nem birkóznának meg. E célból jöttek létre a karitászcsoportok, és e célból hozták létre Nagyszőlősen a Karitatív Központot. A Központ világiak vezetése alatt álló, államilag is bejegyzett intézmény, melynek jelentősége, hogy így hivatalosan tud fogadni és elvámoltatni segélyszállítmányokat.

3. Korábbi ferences missziók

a) Szent Ferenc szavai a misszióba induló testvérekhez

„Azokról, akik a szaracénok vagy más hitetlenek közé mennek

¹Az Úr mondja: *Íme, úgy küldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé.* ²*Legyetek tehát okosak, mint a kígyók, és szelídek, mint a galambok.* ³Ezért, ha valamelyik testvér a szaracénok, vagy más hitetlenek közé akar menni, csak miniszterének, vagyis szolgájának engedélyével menjen. ⁴A miniszter pedig, ha látja, hogy az illetők alkalmasak az igehirdetésre, ne vonakodjék megadni nekik az engedélyt és ne ellenkezzék velük. Mert valamikor arról is számot kell majd adnia, ha ebben, vagy másban nem körültekintéssel járt el. ⁵Az induló testvérek kétféle lelki magatartást tanúsíthatnak a hitetlenek között. ⁶Az egyik magatartás abban áll, hogy ne pereskedjenek és ne versengjenek, hanem *Istenért* legyenek alárendeltjei *minden emberi teremtménynek*, és vallják meg, hogy ők keresztények. ⁷A másik maga-

¹⁴ AG 12

¹⁵ Az apostolok is kiválasztottak hét diakónust a karitatív feladatok ellátására, hogy ők az igehirdetésnek szentelhesék magukat. (ApCsel 6,2b-4)

¹⁶ AG 41

tartásnak pedig az a lényege, hogy ha úgy látják, hogy az Úrnak tetsző dolgot művelnek vele, hirdessék Isten igéjét; buzdítsák hallgatóikat, hogy higgyék a mindenható Istent, az Atyát és a Fiút és a Szentlelket, mindenek teremtőjét és a megváltó és üdvözítő Fiúistent, és keresztelkedjenek meg és legyenek keresztények, mert *ha valaki újra nem születik vízből és Szentlélekből, nem léphet be az Isten országába.*⁸Ilyesféle és más hasonló, az Úrnak tetsző dolgokat mondhatnak nekik és másoknak, mert az Úr mondja az evangéliumban: *Azért mindenkit, aki megvall engem az emberek előtt, én is megvallom Atyám előtt, aki a mennyekben van.*⁹*És aki szégyell engem és az én beszédeimet, azt az Emberfia is szégyelli fogja, mikor eljön az ő fölségében és az Atyáéban és az angyalokéban.*¹⁷

b)A magyar ferencesek korábbi missziós tevékenysége¹⁸

A ferences rend Magyarországon 1278-tól átveszi a pogány kunok térítését, mely hosszadalmas munkát csak Nagy Lajos idején fejeztek be. Gyümölcse azonban nemcsak a kunok megtérítése volt, hanem az is, hogy sok testvér elsajátította kun nyelvet, amellyel tatár birodalom területén is jól el lehetett boldogulni. Így a magyar testvérek bekapcsolódtak a kipcaki Aranyhorda területén folyó térítő munkába. A térítés eredményeként 1316-ban már 16 kolostor működik Tatárországban, Magyar Illés testvér pedig a kán fiának, leendő utódjának nagy befolyású tanácsadója lett. A tatár misszióinak a mohamedanizmus terjedése, és az 1345-46-os magyar - tatár háború véget vetett. Ez azonban nem jelenti a magyar ferencesek missziós tevékenységének végét, mert az, az Anjou-házi királyok nyomán, a Balkán felé fordult.

Károly Róbert támogatta a balkánon élő patarének, más néven bogumilok megtérítésére szervezett missziót, mivel Bosznia a magyar impérium érdekkörébe esett. A Boszniában uralkodó bizonytalan viszonyok miatt szükséges volt, hogy a missziósoknak legyen egy szilárd bázisuk, ahová szükség esetén vissza tudnak vonulni. Így jött létre a bosnyák ferencesek első kolostora Magyarországon, Diakováron, és ezt követte a többi. Miután Vlajkó havasalföldi vajda 1369-ben elfoglalta Észak-Bulgáriát, az eddig ott tevékenykedő missziósok a dél-magyarországi ortodoxok között láttak munkához. A cseri barátok, ahogyan ekkor nevezték őket, egyre beljebb kerültek az országba. Térítő tevékenységet folytattak a

¹⁷ 1Reg 16,1-9

¹⁸ Dr. Szántó K. OFM, *A katolikus egyház története*, és a Rend feljegyzései alapján

délvidéki husziták között is, és mint lekipásztorok jöttek a török nyomás elől északra, a Magyar királyság területére húzódó délszláv lakossággal együtt.

A következő évszázadokban a hazai lelki élet fellendítésében tevékenykedtek. Eleinte a török uralom és a reformáció terjedése nem tette lehetővé külmissziók indítását, hiszen rengeteg lekipásztori feladat akadt az ország határain belül is a ferencesek számára. A XVII-XVIII. században pedig egyrészt a tömegesen rekatolizált jobbágyok lekipásztori szolgálatát látták el, másrészt a lelki-szellemi élet újjáindulásában találták meg feladatukat. Ezenkívül renden belüli feladataik is voltak. A főurak pártfogása nyomán újra elkezdett emelkedni a szerzetesek és a kolostorok száma, és azok körül fellendült a hitélet. Egészen addig, míg II. József rendeleteivel nem korlátozta tevékenységüket.

Az első világháború súlyos károkat okozott a katolikus missziókban. A károk helyrehozatalában s a hittérítői munka fellendítésében mindenekelőtt a pápák tettek nagyon sokat. XV. Benedek 1919-ben kiadott missziós enciklikájában (*Maximum illud*) a katolikusokat a missziók ügyének támogatására szólította föl, legfőbb feladatként a bennszülött papság képzését tűzte ki. XI. Pius pápa 1922-ben nagy missziós kongresszust hívott össze Rómába, az 1925-ös Szentévbén pedig a Vatikánban hatalmas missziós kiállítást rendezett, melyet több mint egymillió ember tekintett meg. Az 1926. február 28-án kiadott „*Rerum ecclesiae*” missziós körlevelében a püspököket, mint apostolutódokat felszólította a missziók ügyének előmozdítására, a missziós püspököket pedig arra buzdította, hogy gondoskodjanak minél több bennszülött pap neveléséről, valamint missziós-szemináriumok létesítéséről. Ugyanakkor a papság s a hívek lelkére kötötte a missziók minden módon való támogatását. Ezen inspirációk hatására küld 1922-től a Kapisztrán Szent Jánosról nevezett provincia testvéreket az Egyesült Államokba, a kivándorolt magyarok lelki gondozására. Megalakul a Kapisztrán Kuszódia, amely 1993-ig fennáll.

Létrejön a provincia kínai missziója is. Magyar ferencesek P. Károlyi Bernát OFM vezetésével 1929 telén léptek Kína földjére. Hittérítő és szociális munkájukat a délközép-kínai Huanan tartomány területén kezdték meg, Paoking központtal. Segítségükre 1933-ban Szatmári Irgalmas Nővérek érkeztek. A missziót 1938-ban apostoli prefectura rangra emelték, prefektusa P. Lombos László lett. Ő 1948-ban elhagyta a missziót, hogy Magyarországról az iskolák államosítása következtében munkanélkülivé vált szerzeteseket Kínába

hívja. Azonban a magyar hatóságok nem engedték vissza, 1952-ben pedig a kínai vezetés a még ott maradt ferenceseket és nővéreket is kiutasította. A kiutasítás után a testvérek Amerikába mentek, az ottani kusztódia tagjaiként működtek tovább.

Az ötvenes évektől az egyház és a ferences rend Magyarország területén is csak korlátozottan működhetett, nem volt lehetősége missziók létrehozására. A '80-as évek végén elindult változások eredményeként 1989. szeptemberében kárpátaljai Nagyszőlősön három testvér kezdte meg missziós tevékenységét. Az egyházközség egy kis házba fogadta be őket. A közösség akkor 10 másik helységben kezdett lelkipásztori munkát, jelenleg¹⁹ négy testvér 17 helyet lát el (ebből kettő német ajkú falu).

4. Ma missziónak nevezhető-e a kárpátaljai szolgálat?

Az 1989-ben kiérkező papoknak egy lelkipásztori szempontból haldokló egyházat kellett újjáéleszteniük. A lelkipásztori keretek kiépítése - rendszeres szentmise, szentségek rendszeres kiszolgáltatása, a szentségekre való felkészítés, hittanórák, egyházközségek és egyházközségi tanácsok újjászervezése - volt a feladatuk, ami mindenképpen missziós munkának nevezhető. Nem „vadak” közé jöttek misszionálni, hanem „csak” egy olyan területre, ahol „50 év alatt nagyon leszűkítették a templomba járás lehetőségét, a hitoktatás lehetőségeit, egyáltalán mindenféle evangelizációs munkát.”²⁰ Így volt egy nagyon széles réteg, akik alig tudtak valamit az evangéliumról, a vallásukról. Ebből a szempontból missziósnak nevezhető a terület. „(...) a mi, római katolikus híveink - mivel nem zárták be nálunk az összes templomot - néha-néha találkoztak pappal is. Valahogy titokban a gyerekeiket járatták hittanra. (...) Egy-egy idősebb néni tanítgatta őket, felkészítette elsőáldozásra vagy bérmálásra őket. Azt lehet mondani, hogy nem sikerült, hála Istennek, a vallásosságot, a hitet kiirtani Kárpátalján az emberekből.”²¹ Azaz, bár hiányosak voltak a hívek vallási ismeretei, mégis elmondható, hogy nem a nulláról kellett kezdeniük már az első testvéreknek sem.

„A missziónak az egyik része már teljesült mindenképpen, hogy a helyi egyházközségek életre keltek, létrejöttek valamiféle szervezetek, hitoktatásban aktívan részt vesznek már a helyiek, karitász csoportok, kisebb-nagyobb helyi szervezetek alakultak, szegénygondozás, szegényellátás, segélyezés, több olyan dolog kialakult, már létezik, ami missziós helyen szükséges. Az egyházmegyei keret létrejött, amiben szintén részünk van. Ha másban nem, hát abban, hogy a mostani püspök atya a misszióból került ki. Vannak helyi hivatások, ami szintén a misszióhoz tartozik. Ugye, egy misszió akkor teljesíti a küldetését, ha elhal, és át-

¹⁹ 2004. január

²⁰ Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

²¹ u.o.

adja a munkát, a megbízását a helyieknek.”²² Tehát, mint a legkompetensebbek, a helyben munkálkodók véleménye is mutatja, ma már nem igazán nevezhető missziónak a ferences kárpátaljai szolgálata. Erre utal az is, hogy négy éve jogilag is misszióból rendházzá lett a nagyszőlősi kolostor.

Bizonyos szempontból mégis megmaradt a missziós jelleg: „Misszió abban az értelemben, ahogyan nagyon sok helyen, vagy éppen odahaza is misszió, abban az értelemben itt is misszió. Maradt ez a küldetés abban is, hogy nem vagyunk helyben élő plébánosok, meg nem is leszünk. (...) Ez teszi egészen speciálissá a mi munkánkat, hogy az ember csak utazó, vándorpap. Ott van egy bizonyos időt, akkor kell elintézni mindent, és utána megy a másik helyre másnap, meg harmadnap és negyednap. Tehát ez teszi igazán missziós lelkipásztori munkává a mi munkánkat.”²³

²² Beszélgetés Hidász Ferencsel, a nagyszőlősi rendház házfőnökével

²³ u.o.

III. Kárpátalja történelme és a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története

1. Kárpátalja története

a)Történelem²⁴

A XIX. századtól nevezték Kárpátaljának a Szerednye-Munkács-Nagyszőlős vonal alatti síkvidéket. Ez az elnevezés 1920-tól kiterjedt a Tiszahátra és Máramaros Csehszlovákiához csatolt területére. Ma Kárpátalján Ukrajna 1946-ban alakult közigazgatási területét értjük. Hivatalos elnevezése: Zakarpatszka oblaszty. Területe 12 800 km², lakossága 1,2 millió fő.

Kárpátalja négyötödét alkotó hegyvidék ösrengeteget, küzdelmekkel járható hágói szinte lehetetlenné tették nagyobb népsűrűség kialakulását a honfoglalás után. Az érintetlen erdők fejedelmi, királyi vadászterületek voltak. Az Árpád-házi királyok a terület adottságait kihasználva itt építették ki az északkeleti határvédő sávot. Elsősorban hadfelvonulási, hadművelési terület volt, hiszen erre vezetett az út a lengyel és kijevi fejedelemségekhez.

IV. Béla uralkodása alatt indul meg a fokozott benépesedés. Már ekkor sokféle nemzetiséget feljegyeznek az okiratok, de legnagyobb számban németek érkeztek. A tatárok 1241-ben a Vereckei-hágón törtek be, végig rabolták és pusztították az országot. A lakosság közül csak kevesen maradtak életben, ezért IV. Béla német telepéseket hozatott. Ekkor indult meg a várrendszer kiépítése is. Károly Róbert Visknek, Técsőnek és Husztnak szabadságjogokat adományozott. Ezzel megalapozta a Nagy Lajos idejében felvirágzó máramarosi sóbányászatot.

A XVI. század közepétől Kárpátalja a tatár, török és német hadak felvonulási területe. A határvédő sávon épült várak - Munkács, Huszt, Királyháza, Kovászó, Nagyszőlős - a tatárjárások, a kuruc-labanc háborúk, II. Rákóczi Ferenc szabadságharca miatt az 1717. évi utolsó tatárjárásig szinte állandóan ostrom alatt voltak. Mindezt tetézte az 1738 és 1742 között dúló pestisjárvány. Így a XVIII. század közepére Kárpátalja magyar lakossága gyakorlatilag kihalt. A szervezett népességtelepítés, illetve a spontán újratelepülés az 1800-as évek elejéig tartott. Ebben az időben vált Kárpátalja először egyetlen közigazgatási területté. II. József 10 kerületre osztotta az országot, ám halála után visszaállt a korábbi vármegyrendszer.

Újabb telepéseket a mocsarak és árterületek lecsapolása vonzott a területre a XIX. század második felében. A XX. századra elenyészővé vált a természetes migráció, jelentősebb volt

²⁴ Németh A., *Kárpátalja*, 9-28. old.

a két világháború között a csehszlovák fennhatóság idején és a szovjet korszak alatt történt politikai indíttatású betelepítés.

Az I. világháború után gyakran cserélt gazdát a terület. A trianoni békeszerződés értelmében Észak-Magyarországot és Kárpátalját Csehszlovákia kapja meg. Az első és a második bécsi döntéssel a kárpátaljai területet ismét az anyaországnak ítélik. Azonban a szovjet csapatok 1944. október 29-én elfoglalták Csapot, ezzel egész Kárpátalja fennhatóságuk alá került. A párizsi békével 1947-ben lesz e terület hivatalosan is a Szovjetunióé.

Ukrajna 1991. augusztus 24-én kimondta Oroszországtól való függetlenségét. Azonban az önálló magyar-ukrán kapcsolatok kiépítése már Ukrajna függetlenné válása előtt megkezdődött, államközi egyezmények megkötésével. Így a magyar-ukrán alapszerződést 1991. december 6-án aláírták Kijevben.

b) Gazdasági helyzet²⁵

Ukrajna gazdasági helyzetét alapvetően befolyásolja a Szovjetuniótól való elszakadása. Bár már 1991 óta független, az elszakadás okozta gazdasági válságot még mindig nem sikerült leküzdenie, ezért Kárpátalján az életszínvonal általánosan alacsony. Ennek okai elsősorban az infláció és a munkanélküliség.

A Szovjetunió felbomlása után az infláció felgyorsulásának következtében, hosszú évek munkájának megtakarításai értéktelenedtek el hihetetlen módon. Sok esetben a családok összegyűjtött tartalékai, akár több autó ára, egyetlen doboz gyufára elegendő összeggé olvadtak. Az 1996-ban bevezetett nemzeti valuta, a hrivnya²⁶, két év stabilitás után újabb inflációs spirálba került. Igaz addig is csak az tartotta meg az értékét, hogy a közalkalmazottak bérét és a nyugdíjakat több hónapon keresztül visszatartották, vagy egyáltalán ki sem fizették.

A gyárak, üzemek a Szovjetunió szétesése után leálltak, csődbe mentek, így rengeteg ember vált munkanélkülivé. A munkanélküli segély nem létezik Kárpátalján, ezért a családok megélhetése legtöbbször az egyéni ügyeskedéstől függ. Jelentősebb számú munkahely csak a nagyobb városokban van, azokban is csak az utóbbi egy-két évben. A falusi emberek anynyi „előnnyel” rendelkeznek csupán, hogy állatokat tarthatnak, és megtermelhetik az élelmiszerek egy részét. A földművelésből azonban nehéz megélni, mert megfelelő gépek hiányában a legtöbb munkát a mai napig kézzel végzik. Emellett az időjárástól is függ a ter-

²⁵ Németh A., *Kárpátalja*, 9-28. old.

²⁶ 1 UAH = 39.43 HUF, 100 HUF = 2.53 UAH; 2004. 04. 20-i hivatalos árfolyam

més mennyisége és minősége, hiszen egy jégverés, árvíz, vagy aszály mindent tönkretelhet. A bérek és nyugdíjak nagyon alacsonyak a magyarországiakhoz képest, az árak azonban körülbelül megegyeznek az itteniekkel.

Kétségbeejtő a nyugdíjasok és a nagycsaládosok helyzete. A nyugdíjak igen alacsonyak, a legkisebb nyugdíj 50 UAH körül van ~ 9 USD; de az átlag nyugdíj sem sokkal magasabb. Ez a téli időszakban nehéz helyzet elé állítja az időseket, mert a fűtőanyagok – fa, szén, gáz – számukra megfizethetetlenek. A családi pótlék intézménye szűkkörűen létezik ugyan, ám összege minimális, és nem mindig jut el a családokhoz.

Ilyen körülmények mellett nem csoda, ha rengetegen tartoznak a villany és a gáz árával. A tartozások miatt még két-három éve is télen rendszeresen voltak az áramszünetek. Például minden második nap délután egészen este 8-ig, vagy másnaponta két óra áramszolgáltatás, két óra szünet. A városokban, ahol vezetékes víz van, a vízvezeték-rendszer rossz állapota miatt még ma sincs folyamatos vízellátás, mindössze reggel és este – esetleg délben is –, egy-két órán keresztül.

A munkahelyek hiányából adódóan nagyon sok férfi dolgozik Magyarországon, illetve a szláv anyanyelvűek Csehországban. Bár itt sokszor feketén, bejelentetlenül, és kevesebért dolgoznak, mint magyarországi társaik, de ez a pénz otthon, Kárpátalján jó és főként stabil jövedelemnek számít. Persze, ez a családokat súlyosan érinti, hiszen egyre általánosabb, hogy az édesapa az év folyamán csak a Karácsonyt, a Húsvétot és a Pünkösödöt tölti otthon. Előbb-utóbb pedig az egész családját magával hozza, és áttelepülnek Magyarországra. A másik „lehetőség” a család eltartására a határon való üzemanyag vagy cigaretta csempészet, amivel szintén rengetegen foglalkoznak.

Kárpátalja a '90-es évek első felében még benzinhiánnyal küszködött. Nagyon nehezen lehetett üzemanyagot szerezni, hiába volt meg rá a pénz. Ez természetesen az ott szolgáló ferences atyáknak is problémát okozott, bár az egyházközségek tagjai mindenben segítségükre voltak. Megfordult azonban a helyzet a '90-es évek végére. Akkoriban már korlátlan mennyiségben és elfogadható minőségben lehetett üzemanyagot vásárolni, sőt a magyarországinál jóval alacsonyabb áron. Ennek hatására beindult a benzinturizmus, és még 2004-ben is sok, a határ közelében lakó család egyetlen bevétele a Magyarországra áthordott üzemanyagból származó haszon. Bár a benzinárak mindkét országban ingadoznak, de átlagosan 100 forint a különbség egy liter kárpátaljai és egy liter magyarországi 95-ös oktán-

számú benzin ára között. Így naponta kb. 3000 forintot lehet keresni egy magyarországi úttal.

A Kárpátalja infrastruktúrája, út- és vasúthálózata igen elhanyagolt állapotban van. Az utak állapota, különösen tavasszal, katasztrofális, rengeteg gödör van rajtuk. Ezeket a főbb közlekedési útvonalakon a nyár folyamán, vagy ősszel általában befoltozzák, de következő tél újra tönkreteszi őket. Sok helyen a sínek állapota miatt a vonatok csak lépésben tudnak közlekedni. Éppen ezért, az amúgy is ritkán járó vonatok rövid távokat igen hosszú idő alatt tesznek meg. Autóbuszjáratok leginkább a főútvonalakon közlekednek, igen hosszú útvonalon (pl. Rahó-Ungvár). Sokszor pontatlanul közlekednek, sőt előfordul, hogy nem érkeznek meg rendeltetési helyükre rossz műszaki állapotuk miatt. Általános utazási forma a stoppolás. Sokan nap, mint nap stoppal jutnak el munkahelyükre is. Az utóbbi egy-két évben néhány magánvállalkozó felfedezte az ebben rejlő üzleti lehetőséget, és buszjáratot indított a korábban elhanyagolt, nem a főútvonalon fekvő településekre, ám ez még nem vált általánossá.

Az egyik legszomorúbb tapasztalat Kárpátalján, az egészségügy nagyon alacsony színvonalra. Sokáig hiánycikk volt a gyógyszer, még a legalapvetőbb készítmények is. A ferences atyák rengeteg gyógyszert vittek ki Kárpátaljára. Ma már kapható mindenféle orvosság, csak legyen elég pénze a betegnek. Ezért a kialakult ingyen-patika hálózatot még mindig fenntartja a Nagyszőlősi Karitatív Központ. „A gyógyszerek külföldön olcsóbbak! Ez egy nagyon kegyetlen dolog, hogy éppen a betegen ütnek a legerősebbet, mert az országban az egészségbiztosítás hiányzik. Tehát a szegény, ha még beteg is lesz, akkor az már haljon meg. Nincs rá szüksége az országnak.” - fogalmazta meg valaki egy beszélgetés során. Valóban, ha valaki kórházba kerül, minden gyógyszert magának kell megvennie, egészen az injekciós tűig és az infúziós felszerelésig. Ágyneműről, élelemről is magának kell gondoskodnia. Télen fűtés alig, vagy egyáltalán nincs. A kórházak egészségügyi felszerelése, készülékei elavultak, megbízhatatlanok. Aki csak teheti, átjár Magyarországra, Debrecenbe, Nyíregyházára gyógyíttatni magát, ahol ugyan mindenért fizetnie kell, de megbízhatóbb ellátásban részesül. Az első időktől kezdve segítettek a ferencesek magyarországi gyógykezeléshez jutni, illetve az ottani ellátás költségeit megtéríteni az arra rászorulóknak. Ebben eleinte magán adományok, később alapítványok is segítségükre voltak.²⁷

Az általános szegénység mellett az elmúlt 3-4 évben egy lassú – a feketegazdaságon alapuló – fellendülés indult meg Kárpátalja gazdaságában. Egyelőre ez főként a nagyobb vá-

²⁷ Segítő Jobb Alapítvány, Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány

rosokban észlelhető, de ezek fejlődése és a fizetések rendszeres kifizetése már a falvak életére is hatással van. A városokban egyre több vállalkozás indul be, elsősorban a kereskedelem és a szolgáltató ipar területén. A újonnan megnyílt üzleteknek vásárlói, a szolgáltatóknak igénybevevői vannak. Természetesen, ez még egy viszonylag szűk, gazdag réteg, de lassan szélesedik.

c) Nemzetiségek Kárpátalján²⁸

Kárpátalján nagyon sokféle nemzetiség él, mint azt a következő felsorolás is mutatja, mégis megfér egymás mellett. Sokan tudnak kisebb-nagyobb sérelmeket említeni, mely a nemzetiségükkel függ össze, olyan eseteket, amikor magyarságuk miatt hátrányt szenvedtek. Mindezzel együtt a nemzetiségek békés egymás mellett élését tapasztalhatjuk, hiszen egyetlen nemzetiség szervezett elnyomásáról sem beszélhetünk. Anyanyelvű intézményeit mindenki fenntarthatja. Az ukrán állam anyagi jellegű támogatást a kisebbségek számára nem tud nyújtani, ám működésüket – néhány kirívó helyi esetet leszámítva²⁹ – nem is akadályozza.

Magyarok

A kijevei statisztikai állami bizottság által közzétett adatok szerint 2001. decemberében Ukrajnában 156,6 ezren vallották magukat magyarnak, többségük – 151,5 ezer – Kárpátalján él. Ez az adat kb. 3%-os csökkenést mutat az 1989-es adatokhoz képest, ennek ellenére a vártnál jobb eredmény, hiszen becslések szerint 1989 óta kb. 25-30 ezren települtek át Magyarországra. Ukrajna hatodik legnépesebb kisebbsége a magyar, az ország összlakosságához viszonyított aránya 0,3%. Kárpátalján a megye lakosságához mérten aránya 12,1%, ott messze a legnagyobb kisebbség.

A magyar nyelv őrzője a falu. A városokban egyre nagyobb mértékű asszimilációs folyamatnak lehetünk tanúi, növekszik a vegyes házasságok száma, csökken a magyar nyelvű iskolai oktatás. Magas az anyanyelvű intézmények nélküli települések száma is. Sok fiatal megy el tanulni a nagyobb városok egyetemére, főiskoláira Magyarországra, vagy Ukrajnába, majd a tanulmányai befejezése után ott kap munkát, és nem költözik vissza a munkahelyekben szűkölködő szülőföldjére.

Ruszinok

²⁸ Németh A., *Kárpátalja*, 9-28. old.

²⁹ Például: a Vereckei-hágón felállítandó emlékmű esete (1996/97), 2003/2004-ben a huszti magyar iskola összevonás az ukrán iskolával.

A ruszin terminus történelmileg összefogja több nemzetiség gyökereit, azonban a XX. századra már csak a kárpátaljaiak nevezik magukat ruszinnak, latinul és magyarul ruténnek.

A ruszin népcsoport alaprétege valószínűleg az a csekély szláv népesség, melyet a honfoglaló magyarság Kárpátalján talált.

1440 körül kezdenek el működni első pravoszláv (ortodox) püspökeik a csernek-hegyi kolostorban, s ennek nyomán szerveződik meg a munkácsi püspökség. E püspökség 63 ruszin papja esküdtött ünnepélyesen hűséget XI. Ince pápának és utódainak 1646. április 24-én. Ezzel az úgynevezett ungvári unióval jön létre a görög katolikus egyház.

Aktívan részt vettek II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában, amiért a fejedelemtől a "gens fidelissima" - leghűségesebb nép címet kapták. Az I. világháború befejezése óta tartó tendencia, hogy a ruszinokból ukránok lesznek. Nyelvükben átveszik a Kárpátokon túli ukránok nyelvét, és ruszin identitásukat is elvesztik.

Alapvetően görög katolikusok, illetve ortodoxok. Egyre többen az utóbbi években Kárpátalján nagy számban megjelent kisebb egyházakhoz és szektákhoz csatlakoznak (baptisták, szombatisták, adventisták, Jehova tanúi, stb.). A római katolikus egyházhoz is egyre több ruszin/ukrán nyelvű hívő tartozik, az elukránosodásból és a nyelvileg vegyes házasságokból kifolyólag. Ahol a magyarság szórványként él, ott a lelkipásztornak beszélnie kell az ukrán nyelvet is, hogy feladatait elláthassa.

Románok

A XIII. században települtek pásztorként a Felső-Tiszavidék völgyébe, a mai Aknaszlatina környékére. A szovjet hatalom moldovánokká nyilvánította őket, csak cirill betűs írásmóddal használhatták nyelvüket. Számuk jelenleg kb. 32 ezer fő, Kárpátalján a második legnépesebb kisebbség, a megye lakosságához viszonyított arányuk 2,6%. Többségük ortodox, illetve baptista.

Szlovákok

Még most is bizonytalan, hogy hol van a szlovák-ruszin nyelvhatár. A korábbi évszázadokban legtöbbször az egyházi, vallási hovatartozás volt a mérvadó, hiszen a ruszinok görög katolikusok, a szlovákok római katolikusok voltak.

A szlovákok a XVIII. század első felében telepedtek le Kárpátalján. Egy részük hamarosan a magyart fogadta el közvetítő nyelvként. Az 1950-es években a "malenkij robot" egyik elkerülésének módja volt, ha a magyarok szlováknak vallották magukat. A legújabb

statisztikai adatok szerint valamivel több, mint hétezer római katolikus szlovák él Kárpátalján, de közülük sokan a magyart vagy az ukránt vallották anyanyelvüknek. Számuk csökken, mert a szlovák-ukrán államszerződés lehetőséget ad az áttelepülésre. Hitükért, lelki megújulásukért, oktatásukért, ott maradásukért nagyon sokat tesznek a velük élő lelkipásztorok, szerzetes atyák, testvérek, köztük szlovák és ukrán anyanyelvű ferencesek is és különösen a szerzetes nővérek. Legjelentősebb lelkipásztori központjaik Ungváron, Munkács, Órdarmán, Frigyesfalván, Dolhán és Perecsenyben vannak.

Németek

Már a tatárjárás előtt települtek szászok a vidékre, ők alapították a mai Beregszász elődjét. A tatárjárást is túléltek, valószínűleg ők népesítették be újra a tiszaháti területet és Nagyszőlőst.

A XVIII. században a Schönborn család ipart és bányászatot fejlesztő gazdálkodása miatt nem nélkülözheték a hozzáértő szakmunkásokat. Ekkor hozták létre Felső- és Alsóschönbornt és más Munkács környéki német falvakat. A kincstári fakitermelés megszervezésekor telepedtek le osztrák-németek a Felső-Tiszavidéken.

A II. világháború előtt még 14 ezren voltak a németek, de 1944-ben nagy részüket kényszermunka-táborba hurcolják, ahonnan nem tértek vissza. A megmaradt nyelvüket csak a templomban használhatták, bár több helyen azt is bezárták.

Míg 1989-ben több ezerre becsülték számukat, mára már alig élnek németek Kárpátalján. Németországba települtek át, mert német ősük igazolása után automatikusan megkapják az állampolgárságot.

A Munkács környéki falvakban élnek még néhányan, ahol Németországból érkezett lelkipásztorok dolgoznak köztük.

Cigányok

Évszázadok óta élnek Kárpátalján, gyakorlatilag minden részén. Legjelentősebb kolóniájuk Ungváron található. Ma, becslések szerint, közel 30 ezer cigány él a területen, többségük magyar anyanyelvű. Sokan közülük írástudatlanok. A katolikus egyház több helyen lelkipásztori és szociális szempontból is felkarolta őket.

Zsidóság

Már az Árpád-korban jelen voltak a vidék kereskedelmi és közigazgatási központjaiban. Tömeges betelepülésük azonban a Rákóczi szabadságharc után kezdődött, és a XX. század

elejéig folyamatos volt. Számukat nehéz megbecsülni, mert nem mindig regisztrálták őket külön nemzetiségként, sokszor anyanyelvük alapján sorolták be a zsidókat. Az ötvenes években kezdődött el az Izraelbe való kivándorlásuk, így már alig találhatók meg Kárpátalján.

Egyéb nemzetiségek

A felsoroltakon kívül élnek még kisebb számban Kárpátalján oroszok, beloruszok, grúzok, örmények, türkmének, kazahok, észtek, lettek, litvánok, lengyelek, csehek.

2. A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története³⁰

a) A Szatmári Püspökség megalakulása előtti idők

Kárpátalja a kereszténység felvétele után a Szent István által 1009-ben felállított Erdélyi Püspökséghez tartozott a XIV. sz. elejéig. Már ebben az időszakban plébánia működött például Tiszabökényben, Beregardón, Beregdédán, Feketeardőban és Nagyszőlősön. Néhány román kori emlék is található Kárpátalján, ezek közül a legjelentősebb az Ungvár-Gerényi rotunda.

Kárpátalja 1346-ben lett az Egri Egyházmegye része. Ettől kezdve egyre több helyen épült templom. Egy, a vatikáni levéltárban fennmaradt feljegyzés a területen ötvennél több templomot sorol fel.

b) A Szatmári Püspökség ideje alatt

Az önálló Szatmári Katolikus Püspökséget 1804. március 23-án alapították. Szatmár megyén kívül magába foglalta Máramaros, Ugocsa és Ung megyét is. Az egyházmegyét az I. világháború végéig vezető püspökök és a jelentősebb történések: Fischer István - az oktatás megszervezése; Klobusiczky Péter - esperesi kerületek felállítása, karitászok megszervezése; Kovács Flórián; Hám János - 30 éves apostoli munkája az egész terület életében nagyon fontos szerepet játszott; Haas Mihály - visszatértek régi rendházaikba a jezsuiták, beteggondozó- és árvaházakat létesít; Bíró László; Dr. Schlauch Lőrinc; Meszlényi Gyula; Dr. Boromissza Tibor.

Dr. Boromissza Tibor kormányzása az I. világháborúig új intézmények létesítésében és a hitélet fellendítését célzó intézkedésekben volt gazdag. Amikor az I. világháború után a

³⁰ A Munkácsi Egyházmegye sematizmusa alapján

Szatmári Egyházmegye 3 részre szakadt, az országhatárok ellenére szinte zökkenőmentesen irányította a magyarországi és kárpátaljai területet is helynökök segítségével. Az egyházmegye Alapszabályát is ő állította össze 1926-ban.

c)Az I. világháború utáni időszak

A Vatikán és a Csehszlovák állam megállapodása után megszűnt a szatmári püspök joghatósága a kárpátaljai terület fölött. Ezért 1930-ban Ungvár székhellyel apostoli kormányzóság jön létre, Szvoboda Ferenc vezetésével. Az első bécsi döntés után a Szentszék e területet a kassai püspök joghatósága alá helyezi, majd a második bécsi döntés után Márton Áront bízzák meg az újra egyesült Szatmári Egyházmegye kormányzásával.

Két és fél évig tartó széküresedés után 1942-ben Dr. Scheffler János vette át a Szatmári Egyházmegye vezetését. A háború alatt személyesen látogatta és erősítette meg papjait, híveit. A háború vége előtt még utoljára végiglátogatta a fennhatósága alá tartozó területet. A Rómából kapott utasítás szerint mindenhol kijelölte a tennivalókat. Kárpátalján meghatározta, ki legyen a következő általános helynök, ha megnehezedik a kapcsolattartás a püspökkel, vagy letartóztatják a vikáriust.

d)A Szovjetunió fennállása alatti események

Az 1947. február 10-én kötött párizsi békeszerződés értelmében a Szatmári Egyházmegyét a hivatalosan rögzített határok négy részre darabolták. Csehszlovákiában 13, Magyarországon 27, Romániában 55, Kárpátalján (azaz a Szovjetunió területén) pedig 40 plébánia maradt.

Már a 1944-es összeomlás után lehetetlenné vált Kárpátalja egyházkormányzása a püspöki székhelyről, így a Scheffler János Pásztor Ferencet nevezte ki püspöki helynöknek. Két másik helynököt is megnevezett: Dr. Bujaló Bernátot és Szegedi Jenőt, akik az előző helynök akadályoztatásakor irányították volna az egyháztartományt.

A szovjet fennhatóság alatt lévő területeken a vallásosság és a hívő emberek meggyőződése elleni harc 1945-től a hivatalos politika szintjére emelkedett. A templomokat bezárták, államosították. Az egyház elveszítette épületeinek tulajdonjogát. A plébániákat, egyházi

irodákat, papi lakásokat ki kellett üríteni, az egyházi anyakönyveket át kellett adni az állami hatóságoknak. Ma még felmérhetetlen, hogy mennyi régi okirat, történelmi feljegyzés ment veszendőbe ekkor. Az államosított templomokat a hívő közösség bérbe vehette, használatáért komoly adókat kellett fizetni. Egyre több helyen zárták be a templomokat – többségüket 1956-1962 között –, mert megvonták az egyházközségek államjogi bejegyzését, „regisztrációját”. Ezeket az istentiszteletre készült szent helyeket átalakították raktárrá, műhellyé, tornateremmé, sőt akár ateista múzeummá. A papokat letartóztatták, vagy megvonták működési engedélyüket. Általában hazaárulás és izgatás vádjával ítélték el őket. Ma már nyíltan elmondható, hogy a szovjetellenes tevékenység vádjával hozott ítéletek törvénytelenek voltak, mint ezt a rehabilitáló határozatok is kimondják. A Rómával való kapcsolatot lehetetlenné tették, papnövendéket nem vehettek fel. Megtiltották az anyakönyvek vezetését, de a papok titokban mégis írták. A hivatalosan hangoztatott vallásszabadság értelmében a hitélet a templomokba szorult vissza, a nyilvános helyen, pl. vendéglőben végzett ima már vallásos propagandának számított és büntették. Legsúlyosabban azonban a gyermekek hitoktatását büntették. Egyedül a szentmisét és a temetések végzését engedélyezték.

Ugyanebben az időben folyt a kárpátaljai görög katolikus egyház felszámolása is. Felső parancsra csatlakozni kellett a görög keleti egyházhoz. A hívek kénytelenek voltak a pravoszlávnak elkeresztelt templomba járni, de sokan inkább a római katolikus templomot választották, így néhol duplájára emelkedett a templomainkba járók száma.

Terror enyhülésekor, mikor már több pap is hazatért a koncentrációs táborokból, az Állami Egyházügyi Hivatal próbálta átvenni az egyház ügyeit. A területet vikáriusok kormányozták, ám megválasztásukhoz az Állami Egyházügyi Hivatal jóváhagyása kellett, sőt előfordult, hogy ők nevezték ki önkényesen a következő helynököket. Sikerült megkörnyé-

kezniük néhány papot, akik az állami hatóságoktól kapott hatalmukkal akarták irányítani a kárpátaljai egyházat. Az állam hozzájárulása nélkül egyetlen papot sem lehetett máshová helyezni. Általános, minden templomra érvényes rendeletet sem adhattak ki a vikárius atyák a politikai elnyomás miatt.

Hazakerült 1956-ban több elhurcolt pap, köztük Bujaló Bernát is, és átvette a kormányzást, de rossz egészségi állapota miatt hamarosan lemondott. A Scheffler János által korábban kijelölt utód Szegedi Jenő nem kapott állami jóváhagyást, és nem kormányozhatott, de titokban haláláig az ő szava volt a döntő. Csáti József atya 1985-ben lett Kárpátalja vikáriusa. Idős kora ellenére próbálta az itt élő papokat összefogni. Minden alkalmat kihasználta a papi összejövetelek szervezésére. Utasításait zömében szóban adta ki. Ezekben az imaélet, a hitoktatás és a lelkipásztori munka fontosságáról beszélt.

Csáti József atya írt Rigába, ott működött a Szovjetunió területén az egyetlen szeminárium, hogy küldjenek fiatal papot, mert Kárpátalján már olyan kevés pap van és mind öregek, hogy ki fog halni az egyház. Az ottani rektor még 1987-ben küldött egy fiatal papot, Zharkovski Péter atyát, aki kapott a Csáti atyától egy-két hónap alatt 12 helyet. Tizenkét szlovák faluba kezdett járni, ahol a templomokat visszakérte. Visszakapta ezeket 1990-re, és nekifogott a renoválásnak.

e)Az egyház újraéledése a Szovjetunió megszűnése után

A döntő változás a kárpátaljai Római Katolikus Egyház életében akkor indult el, mikor Dr. Paskai László bíboros, esztergomi érsek 1989 tavaszán Kárpátaljára látogatott. Látogatása és tárgyalásai eredményeként öt magyarországi pap kezdhette meg ott a szolgálatot, majd 1990-ben Csehszlovákiából is érkeztek szerzetesek.

A Szentszék 1992-ben Antonio Franco érseket, Ukrajna apostoli nunciusát nevezte ki a terület ordináriusává, aki megerősítette Csáti József atyát általános helynöki hivatalában. Csáti atya 1993-ban bekövetkezett halála után Hudra Lajost nevezte ki általános helynök-ké, majd nyelvterületenként papi tanácsot, illetve helynököt jelölt ki. Ugyanebben az évben Kárpátalján, 46 évi szünet után, újra hazai papot szenteltek fel: Pap Sándor atyát.

A papok munkáját segítő világiak képzésére Nagyszőlősön 1992 szeptemberében teológiai tanfolyam indult, a nyíregyházi tanfolyam „filiájaként”. Az ukrán és szlovák ajkúak számára három évvel később indult hasonló képzés. Idén³¹ magyar nyelven már a negyedik kurzus második évfolyama tanul a Felnőtt Továbbképzőn, mely 1996 óta Munkácson működik.³²

³¹ 2003/2004-es tanév

³² Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

„Hála Istennek, nagyon szép számban vannak, annak ellenére, hogy sokan lekoptak. Olyan 150-200 szokott lenni a jelentkező az első évben, és az bizony lecsökken a végén, olyan 40-50-re. De három kurzus után, már háromszor körülbelül 40 ember, tehát 100 feletti³³ létszámban vannak már ilyen diplomás hitoktatóink, akik, ha ők is akarják, a pap is akarja, elfogadja őket, szüksége van rájuk, dolgozhatnak. Ha nem is mind a hitoktatásban, hanem az egyházközség más munkáiban, karitatív, szociális munkákban, vagy az egyházközség irodájában. Ők valóban az első számú segítőársaink lettek.”³⁴

Az egyházmegyévé válás első hivatalos lépéseként létrejött 1993. augusztus 14-én a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság, melynek első vezetője Antonio Franco, Ukrajna apostoli nunciusa lett. A Kijevben lakó nunciusnak a nagy távolság miatt nehéz volt az újonnan induló egyház irányítása. Karácsonykor és Húsvétkor mindig elment Kárpátaljára és találkozott a papjaival, egyébként Hudra Lajos általános és püspöki helynök segítségével intézte az egyház ügyeit.

Két évvel később, 1995-ben, II. János Pál pápa a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság segédpüspökévé nevezte ki Majnek Antalt, aki a ferencesek közül elsőként érkezett meg Magyarországról 1989-ben. Püspökké szentelése 1996. január 6-án volt Rómában. Hudra Lajos atya halála után ő általános helynök, Papp Tihamér OFM a magyarok, Jozef Trunk pedig a németek püspöki vikáriusa lett. A nuncius a papszentelések és a papi helyezések kivé-

³³ Ez a magyar nyelvű tanfolyamon végzetek létszáma.

³⁴ Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

telével szabad kezet adott az új segédpüspöknek. Másfél évre rá, 1997. október 7-én, a Szentatya Majnek Antalt nevezte ki a Kárpátaljai Apostoli Kormányzáság ordináriusává.

A római katolikus egyház újjáéledését jelzi, hogy papi és szerzetesi hivatások is születtek. A papnövendékek magyarországi és erdélyi szemináriumokban tanulnak és készülnek a papi életre. Ennek köszönhetően 1998 óta minden évben van papszentelés a munkácsi templomban.³⁵

II. János Pál pápa 2002. március 27-én kihirdette a Vatikánban, hogy a Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóságot egyházmegyei rangra emeli. Ezzel megalapította a Munkácsi Egyházmegyét a latin szertartású hívek számára, s első megyéspüspökévé az addigi apostoli kormányzót, Majnek Antal püspököt nevezte ki.

„Mivel Kárpátalján a katolikus hívek körében a hit nemrégiben szépen növekedésnek indult, örömünkre szolgál, hogy ugyanitt megfelelő egyházi struktúrákat és kormányzást állítsunk fel. Mivel pedig Tiszteletreméltó Majnek Antal testvér, febiánai címzetes püspök, ezidáig Kárpátalja latin szertartású híveinek Apostoli Kormányzója a hívek egyre jobb gondozása érdekében a szentszéktől azt kérte, hogy ugyanezen Apostoli Kormányzáság területén új egyházmegye létesüljön, azért mi úgy láttuk jónak, hogy ezt a kérést szívesen teljesítsük. Ezért érett és megfontolt döntés alapján, (...) a fent említett területen felállítjuk a Munkácsról elnevezett Latin szertartású egyházmegyét.”³⁶

³⁵ 2002-től a Munkácsi egyházmegye székesegyháza (sematizmus)

³⁶ A Munkácsi Egyházmegye alapító leveléből

„Miként nagy bizalommal téged, Tiszteletreméltó Testvér, hat esztendővel ezelőtt a püspöki hivatás szent szolgálatára kézföltételünkkel felavattunk, ugyanúgy nagy örömmel igyekszünk most is - látván az elmúlt években a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság területén kifejtett tevékenységedet - jelen apostoli levelünkkel ezen fiatal egyházmegye élére állítani, hogy az elkövetkezendő években annak Pásztora és lelki Vezetője légy.”³⁷

A Munkácsi Egyházmegye három főesperességre és azon belül hét esperesi kerületre oszlik. Kilencvenhárom templomot lát el 29 pap és egy állandó diakónus. Ebből a püspök, 9 aktív és egy nyugdíjas pap illetve az állandó diakónus munkácsi egyházmegyéi, 5 pap más – szlovákiai, romániai vagy magyar – egyházmegyéiből való. Tizennégy szerzetes – ferencesek, lazaristák, domonkosok, jezsuiták – többsége szintén külföldi, illetve ukrán állampolgársága ellenére külföldi provincia tagja. Tizenegy kispap végzi magyarországi szemináriumokban tanulmányait. Szintén Magyarországon készül a szerzetesi életre öt ideiglenes fogadalmas testvér és két novícius.

A hívek becsült száma 65 ezer. Megoszlásuk nyelvek szerint: 85% - magyar; 7% - szlovák; 5% - német; 3% - rutén. Az egyházmegye intézményei: Papnevelő Intézet – Az Munkácsi Egyházmegye papnövendékei külföldi szemináriumokban végzik tanulmányaikat; Egyházmegyei Szervező Iroda; Egyházmegyei Sajtóiroda – Új Hajtás, Római katolikus lap, Svitlo, Római katolikus lap; Egyházmegyei Katechetikai Központ; Munkácsi Római Katolikus Líceum; Munkácsi Középiskolai Leánykollégium; Beregszászi Főiskolai Leánykollégium; Ungvári Főiskolai Szent Gellért Kollégium; Egyházmegyei Templomellátó – Ostyaellátó, Assisi Szent Klára Egyházi Varroda. Működnek még az egyházmegye területén az egyházközségek fenntartásában karitás központok (Nagyszőlős, Huszt, Técső, Munkács, Szerednye, Nagyberezna, Visk, Gyertyánliget, Nagybocksó, Aknaszlatina, Rahó); a területi karításokban óvodák (Nagyszőlős, Bustyaháza, Aknaszlatina, Nagybocksó, Gyertyánliget, Királyháza, Fancsika), gyermekotthonok (Nagyberezna, Munkács, Huszt) és napközi otthonok (Técső, Nagyszőlős-két féle, Rahó).³⁸

Jelenleg sok 'vendégpap' (52%) tevékenykedik az egyházmegye területén. Ám ez előnyei mellett sok hátránnyal is jár. Egyrészt a tartózkodásuk hivatalossá tétele, a hatóságok általi elfogadása rengeteg utánajárást, papírmunkát és időt igényel, ráadásul az esetleges politikai változásoknak kiszolgáltatott. Másrészt a hívek számára is fontos, hogy a papjaik közülük kerüljenek ki. Egy helybéli lelkipásztor még inkább azonosulni tud a hívek gondolataival, gondjaival.

³⁷ Majnek Antalt a Munkácsi Egyházmegye első püspökévé kinevező levélből

³⁸ Adatok a Munkácsi Egyházmegye sematizmusából

A Püspök atyának feltett kérdésekre, hogy mikor válik önállóvá az egyházmegye, a következőt válaszolta: „Úgy néz ki, hogy most már néhány éven belül, ha Isten is úgy akarja. Akkor, ha az a tizenegy kispap pap lesz, és nem mennek el az idősebbek vissza Magyarországra, akkor már azt mondhatom, hogy egy kicsit normalizálódott a helyzet. Akkor már nem kell feltétlenül tűzoltó munkát végeznie a papnak, illetve öt-hat helyre járnia, hanem úgy kettő-három helye lesz a magyar papoknak is. Ez a nyugalom már a szláv helyeken megvan, a szláv és a német egyházközseink már ilyen szempontból el vannak látva. (...) Szerzetesek vannak többnyire a szláv falvainkban. Lazaristák, ferencesek, domonkosok. Ott már maximum három helye van egy papnak. Ez most egy rövid távú célunk, hogy ennél többet ne kelljen kiszolgálni a papnak, mert az már egészségtelenül sok feladatot, terhet ró rá.”³⁹

³⁹ Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

IV.A Kárpátaljai Ferences Misszió elindulása

1. Nagyheti kisegítés

Három ferences – fr. Reisz Pál, fr. Hidász Ferenc, és fr. Zatykó László – és egy jezsuita atya – Bohán Béla – 1989 márciusában Kárpátaljára látogattak, hogy a nagyhét során felkészítsék az ottani magyarokat a Húsvét ünnepére.

Természetesen nem lehetett négy papnak előzmények nélkül megjelenni a Szovjetunióban, és lelkipásztori feladatokat ellátni. „Tudniillik az előző év⁴⁰ decemberében, vagy november legvégén, Zharkovski Péter⁴¹ járt Esztergomban, és fölkeresett Magyarországon több püspököt is. (...) Eljött Esztergomba a Paskaihoz (...) ahol előadta, hogy a szovjet hatóságok engedélyt adtak, hogy jöhessen néhány pap, afféle bérmunkára. Azt hiszem, ötöt engedtek volna, de hát nem akadt senki sem. Akkor bennünk komolyan megszületett az az elhatározás, hogy január elején kijövünk. (...) Komolyan beszélünk arról, hogy hagyunk csapat-papot, és jövünk Kárpátaljára. Aztán ez az ötlet kútba esett, és lett belőle március. És lett belőle nagyhét, tíz nap, amit itt töltöttünk.”⁴²

Mindannyian egy-egy terület lelkipásztori ellátását kapták feladatul Csáti József helynök atyától. László atya kapta Nagyszőlőst és környékét, Pál atya Beregszászt és környékét, Ferenc atya Rahót és Körösmezőt, Béla atya pedig Husztot és környékét.⁴³

Erről az első kárpátaljai útról igen pozitív tapasztalatokkal tértek haza a testvérek, mint visszaemlékezéseikből kiderül. Legfontosabb feladatuk a szertartások végzése mellett a gyóntatás volt. „Virágvasárnap: Szertartás, gyóntatás reggel 7-től este fél 5-ig, 15 perc ebédszünet.” írja László atya a Magyar Barátban közölt cikkében. A vendég lelkiatyákat kíváncsian nézték a helybéliek. „Olyan nagy, kíváncsi szemeket láttam, ahogy néztek ránk. Az idősek sírtak, amikor láttak, vagy amikor elbúcsúztattak. Volt egy jelenet, amire határozottan emlékszem (...) mise után odajön hozzám egy nagymama, hozza a kisunokáját, és azt mondja: 'még sose látott fiatal papot az unokám, hadd nézze már meg magát közelebről!' Az első benyomások azok ilyenfélék voltak.”⁴⁴

⁴⁰ Értsd: 1988

⁴¹ „Csáti József atya (...) írt Rigába először - ott volt az egyetlen szeminárium -, hogy küldjenek egy fiatal papot, mert itt már olyan kevés az öreg, hogy ki fog halni az egyház. Akkor valóban az ottani rektor, illetve püspök, küldött egy fiatal papot, *Zharkovski Péter* atyát, még 1987-ben, aki itt kapott a Csáti atyától egy-két hónap alatt 12 helyet. 12 szlovák faluba kezdett járni, ahol aztán elkezdte a templomokat visszakérni.” (Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével)

⁴² Beszélgetés Hidász Ferencsel, a nagyszőlősi rendház házfőnökével

⁴³ u.o.

⁴⁴ u.o.

Azonban volt elég elkésztő tapasztalat is: rossz utak „a városba bekötő út olyan, mintha mélyszántáson mennék”, lezüllesztett városok, üres üzletek, nyomorúság, „a közállapotokban mindenütt gátlástalanság, korrupció, mindenki megfizethető”⁴⁵

László atya feljegyzi, hogy a huszastanácsok igazgatják az egyházközségeket. „Féltem őket a paptól, kiveszi a kezükből az irányítást, passzívvá lesznek.”⁴⁶ A huszastanácsok, melyek nem feltétlenül 20 főből állnak, a mai napig léteznek és tevékenyek. Míg a szovjet időszak alatt a tagság inkább tekintélyen alapult, vagy apáról fiúra szállt, mára a legtöbb helyen megújult a tanács, szabályos választások segítségével. Vezetője a kurátor, aki az egyházközséget hivatalosan képviseli az állam és a többi egyházközség felé, kisebb dolgokban akár önálló döntési joga is van. A templom gondnoki feladatait is ellátja. Feladatai emellett településenként változhatnak, általában a helyi búcsú szervezése, és a búcsújárások lebonyolítása rá hárul. Kurátor azokban az egyházközségekben is van, ahol kis létszámuk, vagy „fiatalságuk” miatt nincs egyházközségi tanács. Tisztségek ezen kívül a huszastanácsban: kurátor-helyettes, pénztáros. A tanács tagjai: a helyi hitoktató – ha van ilyen – és a kántor (ők ketten hivatalból), esetleg a harangozó és a sekrestyés, illetve választott tagok. Karitatív feladatai is vannak a tanácsnak, a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítványon keresztül rendszeresen érkező élelmiszersomagok és tüzelő kiosztása, rászorulókhöz való eljuttatása.

László atya félelme részben beigazolódtott. Passzívvá váltak, bár ezt sem lehet általánosan állítani. Nagyon függ az aktivitásuk a korábbi és a jelenlegi plébánosuk személyiségétől, mennyire bíztatja őket az önállóságra, mennyire várja el az önállóságot, vagy éppen mennyire veszi ki a kezükből az irányítást. Azonban, mivel még 2004-ben is egy-egy plébánosra legalább 4 ellátandó település jut, nem tud olyan mértékben „rátelepedni” a pap az egyházközségre, mint egy helyben lakó lelképásztor esetében előfordulhat. A kurátor rátermettsége is meghatározó, hiszen rengeteg szervezési feladat hárul(hat) rá. Ahol a kurátorban és a tanácstagokban van elég önállóság, kreativitás nagyon szép eredményeket tudnak felmutatni, leginkább a templom és környéke, illetve a temető rendben tartása kapcsán. Azokon a helyeken, ahol nem sikerült megakadályozni a templom bezárását, ahol csak a változások után alakult újra a huszastanács – vagy korábban nem is volt –, sokkal „gyámoltalanabbak” és passzívvá váltak.

„A hívek a viszontagságok alatt igen rugalmassá alakultak: egyszer fél 2-kor kezdődik a mise, másszor negyed ötkor, de a templom akkor is zsúfolt.”⁴⁷ A mai napig megmaradt ez a rugalmasság, bár az azóta eltelt 15 év alatt többé-kevésbé kialakult, hogy hol mikor van a

⁴⁵ Zatykó L., *Magyarok nagyhete Kárpátalján 1989 márciusában*

⁴⁶ u.o.

⁴⁷ Zatykó L., *Magyarok nagyhete Kárpátalján 1989 márciusában*

szentmise. A lehetőségekhez mérten a papok igyekeznek ezen nem változtatni, de az ellátott terület felosztásának változásai miatt időnként mégis erre kényszerülnek. Egy-egy betegség, vagy utazás miatti helyettesítés szintén hozhat ideiglenes változásokat. Ezeket általában még mindig az 1989-ben tapasztalt rugalmassággal fogadják a hívek. Ünnepeken előfordul, hogy a pap 10-15 percet – önhibáján kívül – késik, az előző helyen elhúzódo szeptmise (pl. gyertyaszentelés), vagy a rossz útviszonyok miatt. A hívek ilyenkor is teljes türelemmel várnak rá.

„Szívesen és hamar tanulnak új éneket. Mit kéne ezzel szenvedni Pesten! A teljes Népe-
néktárt⁴⁸ egy év alatt beemelnék.” Néhány évvel vagyunk az Éneklő Egyház kiadása⁴⁹
után. A ferencesek Magyarországon már bevezették a használatát, elkezdtek tanítani a hí-
veknek az ebben megtalálható egyszerű gregorián énekeket. Nagyszőlősi letelepedésük
után Éneklő Egyházakat vittek Kárpátaljára is. Eleinte úgy kellett átcsempészni a határon
ezeket, mert a Szentírás és az imakönyvek a tiltott áruk közé tartoztak.⁵⁰ Mára elmondható,
hogy Kárpátalján a ferencesek által ellátott helyeken mindenhol az Éneklő Egyházat hasz-
nálják a liturgiában, több helyen már schola is működik, melynek vezetésével az egyszerű
falusi nénikék is éneklnek a gregorián dallamokat!⁵¹

2. Paskai László bíboros úr látogatása⁵²

„A Paskai látogatása május végén volt, de ennek előzménye volt. Az, hogy egyáltalán hírt
vittünk innen.”⁵³ Emellett még egy fontos előzménye volt a látogatásnak: 1988-ban ünne-
pelte az orosz ortodox egyház a keresztség felvételének millenniumát. A megemlékezésekre
küldött pápai delegáció tagja volt Paskai László is. Moszkvai tartózkodása alatt tárgyalá-
sokat kezdett a vallásügyi miniszterrel. Kijevben pedig Csáti Józseffel, a kárpátaljai vikári-
ussal találkozott. Azonban a kijevi hatóságok ellenkező álláspontja miatt a kárpátaljai uta-
zás még nem jöhetett létre. Ezután járt Magyarországon Alexandr Jakovlev, a Szovjetunió
második embere, aki ellátogatott Esztergomba is. Kijelentette, hogy Paskai bíboros úr szí-
vesen látott vendég Kárpátalján, a számára legalkalmasabb időben meglátogathatja az ott
élő katolikusokat.

A Bíborost kísérő delegációnak tagja volt Hidász Ferenc OFM, mint tolmács és Bohán
Béla SJ.⁵⁴ Az indulás előtt az utolsó előtti napon távirat jött Kijevből, hogy nem Ungváron,

⁴⁸ Értsd: Éneklő Egyház

⁴⁹ 1984.

⁵⁰ Vö.: Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

⁵¹ Vö.: Beszélgetés Hidász Ferencsel, a nagyszőlősi rendház házfőnökével

⁵² Az adatok forrása: Paskai L., *Lelkipásztori látogatásom Kárpátalján 1989. május 20-25*, ill. Beszélgetés
Hidász Ferencsel, a nagyszőlősi rendház házfőnökével

⁵³ Beszélgetés Hidász Ferencsel, a nagyszőlősi rendház házfőnökével

⁵⁴ Jelenleg (2004) mindketten Kárpátalján teljesítenek lelkipásztori szolgálatot.

hanem ott kell megkezdeni a látogatást. Eleinte egyetlen napról volt szó, ám a megérkezés után ezt még egy nappal meg kellett hosszabbítani a látogatást. Így a kárpátaljai program csúszott egy napot, egy nappal később érkezett meg a Bíboros atya Ungvárra, miközben a magyar sajtó előző nap – a kiadott program szerint – Záhonyánál várta.

A látogatás alatt 15 egyházközséget jártak végig. Ungváron volt a szállásuk és onnan azokat a nagy városokat látogatták meg, ahol ma is a legnagyobb egyházközségek vannak. Mindenütt hatalmas sokaság volt. Elsőként Ungváron, ahol Horváth Ágoston atya mondott köszöntőt. Ezután „a környékben voltunk néhány kisebb faluban, az egyik volt, azt hiszem, Loboka, ez ott van a Munkács-Ungvár út felén körülbelül. Ott azért álltunk meg, mert ateista múzeummá alakították át a templomot, és épp előtte való napokban, vagy hetekben adták vissza az egyháznak. Oda csak benéztünk. Nagy vörös zászlóval, meg Leninnel, meg egyébvel volt díszítve a szentély. Már ki volt pakolva a múzeum, ki voltak pakolva a kellek, már látszott, hogy abból templom lesz.”⁵⁵

Következő állomások: Munkács, ahol a vikárius atya, Csáti József lakott, majd Beregszász. „Beregszászra is jól emlékszem, mert ott a református püspök is jelen volt, Forgón Pál, aki reformátust meghazudtoló módon köszöntötte Paskait. Igazi ökumenikus volt, tehát úgy, ahogyan illik, ahogyan kell ma. De, hát, ő a lágerben együtt volt katolikus papokkal. (...) Ott a gyerekeknek a köszöntője volt különösen szép. Másutt, ha a gyerekek köszöntötték a Bíborost, akkor mindig ott volt az ukrános kiejtés. Beregszászon tisztán, jól beszéltek magyarul.”⁵⁶ Nagyszőlősen a templom éppen hogy csak visszakerült az egyházközséghez pár nappal előtte, ezért kint a temetőkápolnában találkoztak a hívek a Bíborossal. Szintén nagyon sokan voltak, a környező falvakból is összejöttek. Itt kiemelten, de más helyeken is elhangzott a köszöntőben, hogy papot kérnek a Bíborostól.

„Aztán a huszti látogatásnál is nagy-nagy sokaság volt, azt inkább utólag tudom, hogy mindenholnan összejöttek. Tele volt a templom annyira, hogy középen a padok között, ahogy vonultunk be, csak oldalazva tudtunk menni, tehát a Bíboros is csak oldalazva tudott bemenni. Itt szentmise is volt. Técsőn csak megálltunk egy köszöntésre, és Aknaszlatinán volt szentmise. Az volt a legtávolabbi pont, ahová eljutottunk. Naponta két vagy három helyre jutottunk el. A kíséretünkben ott volt a kijevi magyar főkonzul, sok-sok KGB-s volt velünk állandóan, az egyházügyi titkár... Rendőri kísérettel mentünk, biztosították az utat. Mindenütt egyúttal vendéglátás is volt, szokásos kárpátaljai⁵⁷ stílusban és módon.”⁵⁸

Paskai László bíborosi ruhájában utazott végig Kárpátalján: „Az emberek nézték, mint a

⁵⁵ Beszélgetés Hidász Ferencsel, a nagyszőlősi rendház házfőnökével

⁵⁶ u.o.

⁵⁷ Kárpátaljai stílusban, azaz hidegtállal kezdve, ez az úgynevezett 'beharpás', majd ezután jön a leves, egy vagy kétféle második fogás, sütemény és töltött káposzta.

⁵⁸ Beszélgetés Hidász Ferencsel, a nagyszőlősi rendház házfőnökével

földöntúli lényt. (...) Úgy néztek rá, és ez még mindig így van, mint amikor a filmben nézik a hőst, vagy a kisgyerekek tágra nyílt szemmel nézik a Mikulást.”⁵⁹ „Megható volt a hívek szeretetének és buzgóságának megnyilatkozása. Négy évtizedes papi szolgálatom alatt annyi meghatottságot, örömtől könnyes szemet nem láttam, mint ez alatt az öt nap alatt.”⁶⁰ – írja a Bíboros atya.

A látogatás hivatalos része Ungváron volt, mert az volt a látogatás kiindulópontja, és oda érkeztek vissza a végén. A Bíboros arról beszélt, hogy mit tapasztalt, mit látott, hogy látta. Érdeklődés, hogy megemlítette: látta, azért vannak itt görög katolikusok is. Kifejtette, tudja, hogy a görög katolikus kérdés az még kényes kérdés, nincs megoldva, nem engedélyezték a működésüket. (Csak az év decemberében kapták meg a működési engedélyt.) Azonban látta, hogy hogyan vetnek keresztet. Tudta, hogy ők léteznek, ismerte a problémát, ismerte a gondjukat. Kijelentette, hogy ő, mint bíboros, úgy érezi, mivel a görög katolikusok is a mi egyházunkhoz tartoznak, ezért az ő nevükben is mindenképpen szólnia kell. Észrevételezni, hogy ők is léteznek, az ő problémájukkal is kéne valahogy foglalkozni. A templomok visszaadásáról is szó esett. A peresztrojka szellemében, húzd meg - ereszd meg módon ment a tárgyalás. Két konkrét ígéret hangzott el: egyik, hogy imakönyveket, Bibliákat küldhet Magyarországról, ami később meg is történt, a másik, hogy öt ember jöhet vendégpapként Magyarországról, illetve papnövendékek mehetnek a magyarországi szemináriumokba.

A Bíboros atya hazatérte után Magyarországon keresett a püspököknél papokat, aki ki-

⁵⁹ u.o.

⁶⁰ Paskai L., *Lelekipásztori látogatásom Kárpátalján 1989. május 20-25*

mentek volna Kárpátaljára. Nemigen tudtak a magyarországi egyházmegyék sem lelkipásztorokat adni, végül az egri érsek, Seregély István küldött kettőt. Róluk később kiderült, hogy nem is egyházmegyések, hanem az egyik titokban domonkos, a másik jezsuita. A szerzetesrendek közül egyedül a ferences volt hajlandó küldeni három embert, így lett meg az engedélyezett ötös szám.

A magyarországi papok a megegyezés szerint először ideiglenesen, három évre mehettek misszióba. Aztán a három évet öt évre tolták ki, úgy tűnik, még akkor is bizonytalan volt a megmaradásuk. Később azonban már nem szabtak határt a Kárpátalján tartózkodásuknak.

3. Az első ferencesek megérkezése, tapasztalatai

A nagyheti kisegítők azzal a hírrrel mentek haza, hogy „ide ki kell jönni!” A renden belül többen felbuzdultak, hogy Kárpátaljára mennek lelkipásztorkodni.

A Bíboros atya látogatása után július közepén érkezett meg Nagyszőlősrre az első ferences: Majnek Antal. Szeptember elsején követte Radics Dávid és Zatykó László.⁶¹ „A nagyszőlősiek ragaszkodtak hozzá, hogy náluk a húsvétkor már megismert és megszeretett László hirdesse az igét”⁶²

Antal atya megérkezése után azonnal elkezdte a szolgálatot: „Amikor Nagyszőlősrre kerültem, rögtön mondták, hogy vasárnap a temetőkápolnában lesz a szentmise, kértek, mondjam meg mikor. Így kezdődött a velük való találkozás, ismerkedés. Természetesen mise után rögtön jöttek az igények: ezt keresztelni kéne, azt esketni kéne, hetente jöttek a temetés kérésével, tehát ezek a legfontosabb feladatok, alapfeladatok, a pap alapfeladatai máris jelentkeztek. Akkor egy másik példa: amikor Viskre hívtak először, (...) arra számítottam, hogy fél órával előbb ott leszek, ha lesz egy-két gyónó, akkor meg lehessen őket gyóntatni. Hát olyan kellemes meglepetés fogadott, hogy hosszú sorban álltak a templomban az emberek, (...) bizony nem tudtam meggyóntatni őket a szentmiséig, még mise után is egy-két órát (...) gyóntattam őket. (...) Természetesen vasárnap a szentmisén, Visken főleg, de Huszton is, már teli volt a templom az első időben.”⁶³

Nagy szó, hogy a ferences atyák megérkezésük után hamarosan teli templomokban misézhettek, hiszen az előző évben a gyerekeket még megrótták az iskolában, ha elmentek vasárnap a szentmisére, vagy betlehemeztek. A tanároknak még 1988 karácsonyán is ki volt adva a feladat: ellenőrizték a gyerekek otthon maradását, ne engedjék őket betlehemezni, kántálni jární. Ez a tiltás, ahogy a ferencesek megjelentek, gyakorlatilag megszűnt.

⁶¹ A nagyszőlősi ferences rendház Historia Domusa alapján

⁶² Lőcsei G., *Istenbe kapaszkodva – Magyar ferencesek Kárpátalján*

⁶³ Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

„Hogy ez pontosan mivel volt kapcsolatban, az Úristen tudja, de hála Istennek utána már nem hallottuk a vallásüldözésnek ezeket a régi jeleit.”⁶⁴

Az első testvérek még a Szovjetunióba léptek be, és a nagyheti pozitív tapasztalatok ellenére sem igazán tudhatták, hogy mi vár rájuk. „Valóban, amikor az ember készült ide, akkor a hatalmas nagy Szovjetunióról mindenféle elképzelése volt. Talán sok szorongás is, az ismeretlen feladatoktól, meg egyfajta kíváncsiság is volt benne. Az az igazság, hogy csupa pozitív meglepetés fogadott itt. Az igaz, hogy még a Szovjetunió utolsó éveiben lehetett látni sok nyomát a piros feliratos lózungoknak úton útfélen. A gyárakban mindenhol Lenin képek, Lenin szobrok voltak. Totálisan üres üzletek és ezzel párhuzamosan a határon iszonyú hosszú sorok. 5-6 km-es sorban álltak ott a lengyelek, a kárpátaljaiak, illetve az egész Szovjetunióból mindenféle nemzetiségűek, Záhonyban, Csapon. Ilyen kellemetlenségek mellett, azért az emberekkel, papokkal és hívekkel való találkozás az hatalmas nagy öröm volt, és nagyon szép meglepetés. Kellemes meglepetés, hiszen nagyon ki voltak éhezve már a rendszeres liturgiára, szentmisékre és a többi szentség kiszolgáltatására. Nagyon-nagyon nagy öröm volt látni, hogy milyen hosszú sorban állnak a gyónók, milyen sokan kezdtek el járni a templomba. Egy-két éven belül dugig tele lettek a templomok mindenhol. (...) Ez mind-mind egyrészt sok feladatot, sok kihívást, de természetesen a lelkipásztoroknak óriási örömet jelentett. (...) Az embereknek lelkiülete nagyon-nagyon nyitott volt a papra, az evangéliumra, a Szentíráásra.”⁶⁵

Nem véletlen, hogy a Bíboros atya látogatásakor kérte, hogy imakönyveket küldhessen Kárpátaljára. Keveseknek volt Szentírása, imakönyve, vallásos irodalom pedig szinte egyáltalán. A régieket elvették, elégették a papok elhurcolásakor, újat pedig nem lehetett beszerezni. Még az első ferencesek tapasztalata is az volt, hogy tiltják ezek behozatalát. „Akkoriban még a határon ez volt az első kérdés, hogy Szentírást viszünk-e? Ez volt az első számú tiltott áru. Amikor hazamentünk, a kocsit mindig telepakolták nekünk hol alapvető élelmiszerekkel, hol gyerekek számára csokival, hol vallásos irodalommal. Nálunk gyakorlatilag lehetett vásárolni mindenféle vallásos irodalmat, Bibliától kezdve az imakönyvig mindent, még ha nem is volt olyan nagy választék.”⁶⁶

Magyarországon ekkor már bátran jártak a ferencesek táborozni a gyerekekkel. Kárpátalján viszont a hívek óvták őket attól, hogy akár csak egy kirándulásra elmenjenek velük. Hitoktatás sem volt az első fél évben, mert mindenki arra figyelmeztette őket, hogy ne kezdjék el, hiszen papjaikat is ezért hurcolták börtönbe. Így gyermekmisékkal, illetve a hétköznapi mise előtt vagy után a templomban tartott rövid oktatással kezdték el a hittanóra-

⁶⁴ u.o.

⁶⁵ Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

⁶⁶ Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

kat. Ezeken az alkalmakon legtöbbször a felnőtt, sőt az idősebb korosztály is ott ült, hiszen az ő gyermekkorukból kimaradt a hit rendszeres oktatása. A következő évben, 1990-ben már rendszeresen meghirdették a hittanórákat és nem származott belőle semmi bonyodalom.

Itt érhető tetten talán a legnagyobb nehézség, amit az első testvéreknek le kellett küzdeni, hogy bár a vallásszabadság jelei már mutatkoztak, az emberek tudatában még a 'minden tilos' élt. Nagyon mélyen beléjük ivódott az óvatosság, amire korábbi tapasztalataik bőséggel szolgáltatott okot.

V. 1989-től napjainkig

1. Missziósok⁶⁷

a) Ferencesek⁶⁸

A Misszió elindulásakor három ferences ment Kárpátaljára a magyarországi Kapisztrán Szent János rendtartományból. A Misszió első vezetője László atya⁶⁹ volt, majd 1991-től Majnek Antal, aki később Kárpátalja püspöke lett. Három területre, körzetre osztották a Csáti József⁷⁰ atyától kapott ellátandó helységeket. E területek, melyek az idők folyamán a ferencesek létszáma és nyelvtudása függvényében részben módosultak, de alapjaiban megmaradtak: a Felső-Tiszavidék, a Tiszahát és a határmenti terület.

A kezdeti három fős létszám először 1992-ben változott, amikor Nádor Albert atya megérkezett. Albert atya Magyarországról a rendek feloszlásakor Németországba ment, és az ottani provincia tagja lett. Először 1991 karácsonyán járt Kárpátalján kisegítőként. Hazatérve kérte előjáróját, hogy kárpátaljai szolgálatot vállalhasson. Három német ajkú falu ellátását kapta feladatul, de besegít a magyar területeken is.

A létszám ezután sem stabil, volt idő⁷¹, amikor két ember látta el mindhárom területen a lelkipásztori feladatokat. Azután rövid ideig⁷² négyen laktak Nagyszőlősön. Persze ezen felül Albert atya is amennyire saját feladatai engedték besegített és besegít nekik.

A Misszió addigi vezetőjét, Antal atyát⁷³ 1995. december 8-án a Szentatya püspökké nevezte ki, ezért Munkácsra költözött. A Misszió vezetését következő év januárjától Papp Tihamér vette át.

A következő változást 1998 decembere hozta, amikor Rafael atya⁷⁴ kisegítőként Kárpátaljára kerül. Külön területet nem kapott, hanem besegített mindenkinek, elsősorban Nagyszőlősön és környékén. Újabb kisegítő érkezett Urbán atya⁷⁵ személyében, 1999-ben. Ő Huszton, később pedig Técsőn lakott, és a Felső-Tiszavidéken tevékenykedett. A két kisegítő 2000 őszén visszatért Magyarországra.

Az első Kárpátaljai származású magyar ferences Márió atya⁷⁶ 2001-ben, két évvel szentelése után káplánként került Nagyszőlősre. Mindhárom területen kapott egy-egy ellátandó plébániát, olyat, ahol szükség volt ukrán nyelvtudására.

⁶⁷ Ld.: Mellékelt 2., Mellékelt 3., Rendi feljegyzések alapján

⁶⁸ Rendi feljegyzések alapján.

⁶⁹ P. Zatykó László OFM

⁷⁰ Kárpátalja vikáriusa

⁷¹ 1994 I. félév

⁷² 1995 II. félév

⁷³ Exel. Majnek Antal OFM

⁷⁴ P. Kovács Rafael OFM

⁷⁵ P. Barotai Urbán OFM

⁷⁶ P. Weinrauch Márió OFM

Tizenegy évi Kárpátaljai szolgálat után 2002-ben Tihamér atyát ismét Magyarországra helyezték, a házfőnöki és misszióvezetői tisztséget Ferenc atya⁷⁷ vette át. Tihamér atya helyeit kis változtatással Márió atya vette át.

A Püspök atya 2003-ban a Felső-Tiszavidékre, Ferenc atya mellé egy egyházmegyes segítő adott, a kárpátaljai újmisést, Stanco Attilát. Az új káplán a técsői plébánián lakik.

Két éve, 2002 óta a Kárpátalján szolgáló ferencesek létszámában és személyében nem történt változás. Az új tabulát⁷⁸ 2004. májusában hirdetik ki, mely akár több személyi változást is tartalmazhat.

Évente kétszer mindig megélénkül a nagyszőlősi rendház, és a korábbi négy helyett hat-hét ferences érkezik vissza este az egész napi gyóntatás, misézés után. Karácsony és húsvét előtt lelkigyakorlatokat tartani, gyóntatni, és az ünnepekre kisegíteni minden évben érkeznek atyák. A provincia más házaiból, Magyarországról eljönnek, hogy széppé tegyék a papot az év során oly sokszor nélkülöző hívek számára egyházunk két legnagyobb ünnepét.

b)Kispapok

A ferences atyák mellett időről időre voltak gyakorlati éves kispapok. Sokat segítettek a lelkipásztori feladatok elvégzésében, esetenként egy-egy hittanóra megtartásával, egy csoport elvállalásával egész évre, temetések, igeliturgiák végzésével, vagy sokszor csak sofőr-ködéssel.

Mivel egy atya általában 3-5 helységet lát el, sok hittanórát kell tartania. Szerencsére a hitoktatás iránti igény a kárpátaljai emberek részéről a kezdetektől nagy. Eleinte nagyobb, több korosztályt átfogó csoportokban tanítottak. Az évek alatt fokozatosan újabb és újabb csoportokat indítva jelenleg⁷⁹ általában 1-2 évfolyam alkot egy közösséget. Sok helyen az óvodások számára is indult „játékos” hittanóra. A Felnőtt Továbbképző elindulása óta már több helybéli civil hitoktató is végzi a hitoktatást, de ennek ellenére még mindig sok hárul belőle a lelkipásztorra. Egy mindig „kéznél lévő”, bármikor „beugró” kispap komoly előnyt jelent.

Ugyanígy a temetéseknél, hiszen néha nehéz az egyéb, kötött programokkal összeegyeztetni a temetés időpontját. Kárpátalján közvetlenül a halálozás utáni napon, háztól temetnek. Némely pap a temetőbe is kikíséri az elhunytat, ami igen hosszadalmassá teszi a szertartást. Egy kispappal megosztva a feladatokat könnyebb időpontot találni, anélkül, hogy bármi mást el kéne hagyni.

⁷⁷ P. Hidász Ferenc OFM

⁷⁸ A tartományfőnök határozza meg a testvérek tartózkodási, szolgálati helyét, feladatát, beosztását. A tabulát, mely az új elosztást tartalmazza, minden év márciusában adja ki, és augusztus elsejével lép életbe. Rendkívüli esetben lehetnek ezen kívül is helyezések az év bármely szakában.

⁷⁹ 2004. január

A harmadik fontos terület, melyben segítségére voltak a plébánosnak az igeliturgia vezetése. Vasárnaponként 4-5 misét mondanak az atyák, ha ebből időnként egyet rá lehet bízni – igeliturgia formájában – egy kispapra, az nagy segítség. Betegség esetén Kárpátalján gyakorlatilag lehetetlen helyettesítőt találni, de ilyenkor sem kell elmaradnia a vasárnapi istendicséretnek, ha van, aki az igeliturgiát vezesse.

Nem elhanyagolható, hogy sofőrként is tevékenykednek. A kinti lelkipásztorok mindennapjainak jelentős részét teszi ki a plébániái közti autózás. Ez kétségtelenül fárasztó ügy, hogy közben feladatait teljes odafigyeléssel, teljes energia-bedobással kell végeznie.

A kispapok számára is fontos tapasztalatot jelenthet egy gyakorlati év eltöltése a Kárpátaljai Ferences Misszióban. Megtapasztalhatják mennyire szerteágazó a papi szolgálat, kezdve a szellemi feladatoktól egészen a fizikai tevékenységig, a szorosán vett lelkipásztorkodástól egészen a szociális, karitatív és kulturális problémák kezeléséig.

Természetesen jel szerepük sem lehangolható. A helyi ifjúság rajtuk keresztül láthatja, hogy ma is vannak olyan fiatalok, akik egész életüket Istennek szentelik. Így már pusztán jelenlétük is hivatásbresztő lehet.

Egyházmegyes kispapok voltak Kárpátalján Magyarországról és Erdélyből. A tartományfőnök engedélyezte egy királyházi (Kárpátalja) származású fiúnak, aki a ferences rendbe jelentkezett, hogy jelöltidejét a nagyszülősi rendházban töltsse. Ő különösen ukrán nyelvtudásával tudott sokban segítségére lenni az atyáknak. Bevezették a renden belül 2002-től a kötelező gyakorlati évet. A testvérek ez idő alatt négy helyen – Pasarét, Szécsény, Szeged, Kárpátalja – töltenek el 3-3 hónapot. Így került 2002 tavaszán az első öt fiatal ferences Kárpátaljára, akik a hittanórák, ministránsfoglalkozások tartásától elkezdve, a húsvéti liturgiában való segédkezésen keresztül, a házépítésig sok mindenben részt vettek. Ők mondták az Új Ember újságírójának, aki épp ekkor járt Kárpátalján: „Szent Ferenc példát ad nekünk „csavargásból” is. Őt is az hajtotta, hogy nincs otthonunk, nincs állandó helyünk, ellenben Krisztus dolgában bárhová és bármikor elmegyünk. Ferenc az imádságból, az Istennel való személyes kapcsolatból indult ki. Minél elmélyültebben megtalálni Krisztus arcát, minél nagyobb lánggal a szeretetben – azt sürgette, bárhová megyünk is, az örömhírt vigyük az emberek közé.”⁸⁰

⁸⁰ Elmer I., Hitelessé tenni az evangéliomot II. rész

2. Feladatok a Kárpátaljai Ferences Misszióban

Messziről nézve azt gondolhatjuk, hogy a missziósok feladata az evangelizálás, az örömhír hirdetése – szavakkal. Azonban mint már a II. Vatikáni Zsinat dokumentumaiban is láttuk, ennél sokkal többről van szó. Az igazi evangelizálás a szóbeli hithirdetésnél sokkal átfogóbb, az élet minden területét érinti, a családot, a munkát, az oktatást... Szent Ferenc is kétféle magatartást javasol a „szaracénok, vagy más hitetlenek” közé menő testvéreknek: „⁵Az induló testvérek kétféle lelki magatartást tanúsíthatnak a hitetlenek között. ⁶Az egyik magatartás abban áll, hogy ne pereskedjenek és ne versengjenek, hanem *Istenért* legyenek alárendeltjei *minden emberi teremtménynek*, és vallják meg, hogy ők keresztények. ⁷A másik magatartásnak pedig az a lényege, hogy ha úgy látják, hogy az Úrnak tetsző dolgot művelnek vele, hirdessék Isten igéjét; buzdítsák hallgatóikat, hogy higgyék a mindenható Istent, az Atyát és a Fiút és a Szentlelket, mindenek teremtőjét és a megváltó és üdvözítő Fiúistent, és keresztelkedjenek meg és legyenek keresztények, mert *ha valaki újra nem születik vízből és Szentlélekből, nem léphet be az Isten országába.* ⁸¹ Elsőként azt javasolja, hogy életük példájával, az emberek közötti magatartásukkal tegyenek tanúságot az evangéliumról, és csak másodsorban, ha jónak látják, hirdessék szóval is az Igét.

Kárpátalján nem hitetlenek közé kerültek a misszió munkatársai, mégis nagyon fontos, hogy életük, tevékenységeik a szavaikkal összhangban álljanak. A Szovjetunió vallásüldözése és az összeomlása utáni gazdasági válság nagyon nehéz helyzetbe hozta az ott élő embereket, alaposan próbára téve hitüket. Még azokban az országokban is, ahol nem volt ilyen mértékű vallásellenes propaganda komoly feladat a hívőknek a XX.-XXI. század zavaros életében, gazdasági, politikai és erkölcsi viharában megtalálni az Istent. A kárpátaljai ember számára, aki sokszor létbizonytalanságban él, nem mindegy, hogy tud-e választ és megoldást kínálni problémáira az egyház. Nem csak az elméleti válaszokra kíváncsi, hanem szüksége van arra, hogy bizonyos konkrét anyagi, fizikai problémák megoldásával bebizonyítsák, hogy nincs egyedül. Ezekből fakad a Kárpátaljai Ferences Misszió szerteágazó tevékenysége.

A szorosán vett papi feladatokon (misézés, gyóntatás) túl rengeteg mindennel foglalkoznak a nagyszülősi testvérek. Szociális, karitatív és kulturális feladatokban egyaránt részt

⁸¹ 1Reg 16,1-9

vesznek. Létrehozták a Nagyszőlősi Karitatív Központot, mely 1993-ban egy kis épületben szerény körülmények között, szerény lehetőségekkel indult el. Fokozatosan fejlődve, növekedve, egyre több külföldi adomány segítségével a ferencesek által ellátott terület karitatív központjává nőtte ki magát. Az intézmény segítségével tartanak fenn öt településen óvodát és egy árvaházat, több száz idős embernek, gyermeknek ingyenes meleg ebédet biztosítanak, rendszeresen osztanak a rászorulóknak számára élelmiszert, tüzelőt, gyógyszert.

Mindkét árvíz⁸² hatalmas pusztítást vitt végbe a ferencesek által ellátott területen. Az egyik napról a másikra otthontalanná vált, mindenüket elvesztett embereket nem hagyhatták magukra. A szervezési feladatokon túl akár a kamionok lepakolásából is kivették részüket az atyák.

Emellett minden évben legalább egy építkezés folyamatban van a Misszió területén. Lehet ez plébániák felújítása, templomépítés vagy óvodakialakítás. Ezek anyagi háttere, pályázatok benyújtása, elindítása, a pénz „összekoldulása” szintén az atyák feladata, magyarországi és külföldi kapcsolataikra támaszkodva.

„Feketeadón ferences teológusok dolgoznak - mint ott mondják - a 'bábi' házán. Szerencsétlen öregaszszony egyedül élt egy kis sárkunyhóban, de a víz azt is elvitte. Amikor a bábi felől érdeklődöm a faluban, csak legyintenek: „Olyan gyengeelméjű, mindenkit beenged a portájára, mert neki minden ember egyforma.” A szerzetesi életforma felől gondolkodunk, amikor elnézzük a tetőn téglát rakódó fiatalembereket. Este a rendházban visszatérek a témára.”⁸³ Aztán este elmondták, mit is jelent számukra ez az elfoglaltság: úgy, mint Szent Ferenc Krisztus dolgában bárhová és bármikor elmenni, hogy az örömhírt vigyék az emberek közé.

A magyar nyelv megőrzése, fejlesztése, különösen a gyermekek közt szintén fontos feladat Kárpátalján. A szórvány vidékeken létrehozott magyar nyelvű óvodák (Bustyaháza, Királyháza), illetve konkrétan magyar nyelvórák szervezése is az atyák feladatai közt van.

Felmerül a kérdés, hogy az óvodák üzemeltetése, az árvíz utáni romeltakarítás és újjáépítés, az iskolaépítés vagy a magyar nyelv tanítása hogyan illeszkedik az evangelizációba, mi köze ehhez a lekipásztornak?

„Minden föladatban meg kell találnunk, mitől válik evangelizálássá. Mozgósítani szükséges a közösséget, s ehhez bátorításra van szükség. Önmaguktól sokszor nem tudnak, nem mernek hozzáfogni a munkának. Annyiban papi munka ez, hogy az evangélium hirdetése az itt élő emberek számára akkor reális és hiteles, ha ugyanakkor mindennapi életük távlatait is meg tudjuk mutatni nekik.”⁸⁴

⁸² 1998. november és 2001. március

⁸³ Elmer I., *Hitelessé tenni az evangéliumot II. rész*

⁸⁴ Mondja Tihamér atya az Új Ember egy cikkében (Elmer I., *Hitelessé tenni az evangéliumot I. rész*)

Természetesen e feladatok ellátásában már régóta nincsenek egyedül a ferences atyák. Az eltelt tizenöt év alatt rengeteg világi munkatársat vontak bele a munkába. Eleinte Magyarországról érkeztek a segítők hosszabb-rövidebb időre, de lassan a helyiek közt is megtalálták azokat az embereket, akikkel a terheket megoszthatják.

3. A Kárpátaljai Ferences Misszió kapcsolatai Magyarországgal

A Kárpátaljai Ferences Misszió a Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Rendtartomány és magyarországi alapítványok segítségével, anyagi támogatása nélkül nem tudná ellátni feladatát. A nagyszülősi rendház és a kint élő ferencesek életének anyagi hátterét részben a Rendtartomány, részben a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány biztosítja.

A karitatív tevékenységet a következő alapítványok, szervezetek támogatják: Mocsáry Lajos Alapítvány, Illyés Közalapítvány, Új Kézfogás Közalapítvány, Apáczai Közalapítvány, Segítő Jobb Alapítvány – a magyar állam határokön túli magyaroknak nyújtott támogatásait továbbítják; Kárpátalja Hitéletéért Alapítvány, Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány – elsősorban magánszemélyek adakozásából segítenek.

A ferencesek tevékenységükhöz elsősorban a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány támogatására számíthatnak.⁸⁵ A Nagyszőlösön dolgozó ferences szerzetesek megsegítésére 1991-ben jegyeztette be Tálás Mária, mint alapító. Az évek során a Misszió növekedésével párhuzamosan az alapítvány tevékenysége is egyre nőtt. A kezdetekben, szerény anyagi lehetőségeihez mérten, alkalmi pénzadományokkal és segélyszállítmányok szervezésével, magyarországi ügyek (pl.: beszerzések) intézésével tudott segíteni.

Az alapítvány munkájára már a kezdetektől jellemző volt az önkéntes segítők önzetlen munkája, mely fölöslegessé tette fizetett alkalmazottak felvételét, az irodai és egyéb költségeket; ezzel is biztosítva, hogy az adományok szinte teljes egészében a kárpátaljai rászorulókhöz jussanak. Ebben az időszakban elévülhetetlen érdemeket szerzett az alapítvány működtetésében dr. Magyar Erzsébet.

Az alapítványnak jelenleg négy kurátora van; mindannyian térítés-mentesen végzik munkájukat. A kuratórium meghatározott időben, legalább havi rendszerességgel tartja üléseit, melyen dönt az alapítvány működését érintő ügyekben, és a ferences testvérek által beküldött pályázatokról, igényekről.

⁸⁵ Az adatok a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány által kiadott ismertetőből származnak. (*A Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány*, Budapest, 2004. március)

Az 1998-as és 2001-es árvizek következtében az alapítvány ismertsége, és ezzel együtt megbecsülése folyamatosan nőtt. A körülmények változása kikényszerítette átszervezését. Új személyes felelősségi rendszert, pályáztatást és elszámolást vezettek be.

A folyamatosan növekvő és változó feladatokhoz igazodóan megújult a felügyelő bizottság és az alapítói képviselő is. Az alapítvány a tevékenységében egyre nagyobb súlyt helyez a személyes kapcsolatok építésére a magyarországi társadalom és Kárpátalja lakóai között.

A bevételek növekedése lehetővé tette, hogy eleget tegyenek a ferences atyák azon kérésének, hogy a létrehozott oktatási és szociális intézményeik működési költségeit normatív alapon támogassák. Erre azért van szükségük, mert alkalmi segélyekből, támogatásokból a különböző intézmények beindítását sikerül ugyan megoldani, viszont azok hosszú távú fenntartása – az ukrán állami források hiánya miatt – nem biztosított. Ezért az alapítvány, az adakozók jóvoltából, évről évre nagyobb összeggel kötelezi el magát fenntartásuk mellett. Az intézmények e támogatás nélkül nem tudnának működni, és a rászorulókat ellátás nélkül maradnának, az ott dolgozók munkanélkülivé válnának. Felelős vezetőik az illetékes plébános felügyelete mellett működtetik az intézményeket, melyek gyakran az egyetlen lehetőséget jelentik a lakosságnak elemi szükségleteik kielégítésére. Az alapítvány a finanszírozásra tartós kötelezettséget vállal. Azaz legalább egy évre előre kötelezettséget vállalnak az igényelt és megítélt pénzügyi támogatásra. Ez a legdinamikusabban növekvő támogatási tétele az alapítványnak.

Az alapítvány az elmúlt években évi kb. 1000 adakozó jóvoltából 20-30 millió forintot tudott éves szinten a Kárpátaljai Ferences Misszió megsegítésére továbbítani. Az alapítvány működési költségei minden évben 10 % alatt maradnak hála az önkéntesek munkájának.

A szerzetesek működési költségeinek fedezésére történő kifizetéseink több tételből tevődnek össze, melyek közül kiemelkedik közlekedésük támogatása. A korábbi években jelentős összegeket tett ki az irodai infrastruktúra kiépítése is.

A hitélethez kapcsolódóan rendbe kellett hozni a különféle közösségi épületeket is (plébánia, hittanterem, szociális konyha, cigányház, óvodák, stb.). Ezek az igények azért is örömteliek, mert a társadalom fokozatos gyógyulásának jelei. Az állandó túlélési hajsza közben az emberek már képesek meg-megállni, és egymás felé fordulni.

Változatlanul igény, hogy a nagy ünnepek (karácsony, húsvét) előtt a rászorulókat élelmiszer csomagokat kapjanak, melyekben alapvető élelmiszerek vannak. Ezek jelentősen segí-

tik az érintett családokat. A tüzelőanyag akció keretében nagyban vásárolt tűzifa felaprítva hozzásegíti a legszegényebbeket a téli hidegek átvészeléséhez.

Az egészségügyi problémák megoldására, tanulmányi segélyekre és hitéleti segédeszközökre fordított összegek az emberek közvetlen, személyes igényeit szolgálják. Segítik a helybélieket a bezártságuk csökkentésében, az emberi kapcsolatok kiépítésében.

Segélyszállítmányok szervezésével és kiszállításával, az alapítvány az utóbbi két évben már nem foglalkozik, a szállítással kapcsolatban felmerülő nehézségek (szállítási költségek nagysága, az ukrajnai vám ügyintézés bonyolultsága) miatt.

4. Gyermekek és fiatalok a Kárpátaljai Ferences Misszióban

a) Táborkok

A hittanosok számára nyaranta – már a '90-es évek eleje óta – rendszeresen hittantáborokat szerveznek a ferencesek. A kárpátaljai gyermekek többsége nem ismeri a nyaralást Szülei anyagi helyzetéből fakadóan még soha nem töltötte máshol a nyarat, mint otthon vagy a rokonoknál. Ám ez soha nem jelent teljes kikapcsolódást, hiszen faluhelyen nyáron van a legtöbb munka, amibe a gyerekeket is bevonják.

Hatalmas élményt jelent tehát ezeknek a gyerekeknek néhány napot 20-30, vagy akár 50 hozzá hasonló korú fiatal társaságában tölteni, ezernyi programmal és játéklehetőséggel elhalmozva. Természetesen egy hittantábor mindig több, mint pusztán játék. Észrevétlen elmélyítése az egész év során tanultaknak, a katolikus hit közös megélése és a közösség építése is szerves része.

Nyaranta – csak a Ferences Misszió területén – 6-700 hittanos vesz részt táborban. A szülőktől ehhez jelképes anyagi hozzájárulást kérnek ugyan, de a költségek nagyobb részét a magyarországi alapítványoknál megpályázott összegek fedezik.

Tavasszal az ifjúság számára regionális illetve egyházmegyei szintű találkozókát szoktak szervezni a fiatalok hitéletének mélyítésre.

A Felső-Tiszavidéken néhány éve Szent Ferenc ünnepe⁸⁶ táján lelki gyakorlatot rendeznek az általános iskolás korosztály számára.

b) „Kollégista” fiúk

Több éven keresztül a ferencesek nagyszőlősi házukban szállást adtak 1-2, a környékbeli falvakból származó fiúnak, akik a magyar középiskolába jártak. A családot is segítették ezzel, hiszen sem drága albérletet, sem vasúti jegyet nem kellett fizetniük, de a ferences kö-

⁸⁶ Október 4.

zösségnek is hasznára voltak, hiszen így mindig kéznél voltak apróbb-nagyobb feladatok elvégzésére, vagy szükség esetén tolmácsolásra.

Mindenképpen hasznára vált ez a fiúknak, hiszen legfogékonyabb éveiket egy szerzetesrend missziós házában töltve mindenféle embert megismerhettek, egyre többet megtapasztalhattak a világból, egyre szélesebb látókörre tehettek szert. Rengeteg szegénnyel, rászorulóval, bajbajutott emberrel találkozhattak, így kialakulhatott bennük az empátia és segítőkészség. Emellett hivatásébresztő hatása is van az elkötelezett emberek közti életnek.

c)Magyarországi tanulás

A Szovjetunió felbomlása után egyre könnyebben át lehetett jönni Magyarországra a kárpátaljaiaknak. Sok szülő az ottani oktatás színvonalát látva és megtapasztalva, hogy a munkanélküliség csak nő, kilátástalannak érezve a helyzetet, Magyarországra küldte gyermekét tanulni már középiskolás korában. Nyomós indok a magyar nyelvű felsőoktatás hiánya. A Beregszászi Tanítóképző Főiskolán kívül még az Ungvári Egyetem egy-két szakán lehet magyar nyelven tanulni, azaz a lehetőségek eléggé korlátozottak.

Ezek a fiatalok azóta elvégezték a középiskolát, sőt már a főiskolát, egyetemet is. Most már önmaguk értékelik úgy, hogy sokkal nagyobb lehetőségek várnak rájuk itt, mint szülőföldjükön. Bármennyire fogadkoztak gyermekként, hogy iskoláik elvégzése után majd hazamennek, mégis Magyarországon telepednek le. Rengeteg fiatal értelmiségi került így Kárpátaljáról Magyarországra az utóbbi 10-15 évben. Ez a magyarság életére, a magyar nyelv és kultúra megőrzésére negatív hatással van. Mostanra a szülők egy része megbánta korábbi döntését, hiszen így gyermekeit és unokáit „elvesztette”.

5.Az egyházhoz kapcsolódó hagyományok, népszokások⁸⁷

a)Pászkaszentelés

Kárpátalja talán legjellegzetesebb hagyománya a húsvéti pászkaszentelés, azaz ételszentelés. Ez a szokás néhány faluban még Magyarországon is él, de városokban már nem ismerik és korántsem annyira általános, mint Kárpátalján, ahol egyaránt élő hagyomány a görög és a római katolikusoknál.

A szentelés szertartása általában a Nagyszombat éjszakai liturgia után, vagy a Húsvétvasárnapi szentmise után történik, de a helyi szokásoktól függően van, ahol hajnalban gyűl-

⁸⁷ Saját gyűjtés alapján.

nek össze a hívek a templom udvarán. A pap a könyörgések elmondása után meghinti szenteltvízzel és megtömjénezi a kosarakba tett ételeket.

Mindenki, aki csak teheti, elkészíti pászkáskosarát és elhossa a templomba, hogy a húsvéti szertartás után megszentelje a pap. Sajnos sok kárpátaljai ember számára ez vált a húsvét középpontjává, sőt, lényegévé is. A pászkaszentelésen olyanok is megjelennek, akik egész évben nem gyakorolják vallásukat, de az sem ritka, hogy reformátusok is eljönnek kosaraikkal.

A pászkáskosárban fő helyet foglal el maga a pászka, ez a kerek, mintákkal díszített kalácsféle. A sonka, a tojás, a torma és a bor úgyszintén elmaradhatatlan tartozékai. Ezek mellett, a helyi szokásoktól függően, kerül a kosárba sütemény, húsféle, sárga túró⁸⁸ és újabban csokinyuszi is. Az idősebbek mai napig tartják a szokást, hogy nagyszombaton egész nap nem esznek semmit, hanem csak a feltámadási szertartás után hazatérve a frissen szenteltből fogyasztanak.

b) Betlehemezés, kántálás

A karácsonyhoz kötődő népszokás a betlehemezés, mely Kárpátalján még élő hagyomány. A gyerekek betlehemi jászollal, vagy a görög katolikus szokás szerint csillaggal járnak a házakat. Megjelenítik népi mondókákkal, versikékkal, énekekkel a karácsony éjszaka eseményeit, szereplőit, a szálláskeresést, az angyalokat és a pásztorokat.

Ezt a hagyományt a szovjet hatalom sem tudta kiirtani, annak ellenére, hogy szigorúan tiltották a betlehemezést. A tanároknak parancsba adták, hogy karácsonykor az utcán járva kapják el a betlehemezőket, büntessék meg és küldjék őket haza. Még a ferencesek megérkezése előtti utolsó karácsonyon, 1988-ban is számon kérték a tanárokon a rendelet betartását.

A másik karácsonyi hagyomány a kántálás. Karácsony napján szokás az ismerős családoknak egymást felkeresni, az ajtó előtt karácsonyi énekeket énekelve bebocsátást kérni. A kántálók elé gazdag ünnepi asztalt terítenek, hogy megvendégeljék őket. A látogatást illik visszaadni.

⁸⁸ Vaníliával és tojással sok tejből készült sajtfele.

c)Keresztelők

A vallásuk gyakorlásában évtizedekig korlátozott és Rómától elzárt emberek közt sokféle variánsa, vadhajtsa nőtt a vallásgyakorlásnak. Ezek közül néhány már babonaságnak is minősülhet.

Erre utal az is, hogy az újszülötteket legkésőbb két hetes korukig megkereszteltetik. Addig a szokások szerint az édesanya sem hagyhatja el a házat, de a gyermekét végképp nem viheti ki, nehogy rontás kerüljön rá. Ugyanezért szokás például a csecsemők bal csuklójára piros cérnát kötni.

Az újszülött számára két keresztanyát és két keresztapát választanak, akik ezentúl a rokoni körbe tartoznak, még ha korábban nem is fűzték össze őket a családdal rokoni szálak. Komolyan veszik a gondoskodást, ha nem is lelki, hanem inkább anyagi szempontból. Nem ritka, hogy cipővel, ruhával ők látják el a gyermeket.

d)Temetés

Kárpátalján a temetéshez is több szokás kapcsolódik, melyek Magyarországon már talán kevésbé ismertek.

A temetés a halálozás utáni napon megtörténik, ha az esti harangszó előtt halt meg az illető. Ilyenkor még van lehetőség arra, hogy aznap estére összejöjjenek az ismerősök, rokonok és általában az egyházközség tagjai a virrasztóba. Az éjszaka folyamán virrasztanak, énekelnek, imádkoznak az otthon felravatalozott elhunyt mellett. A virrasztó jellegzetes, elmaradhatatlan étele a fánk, mellyel az ott lévöket kínálják.

A falvakban az elhunytért azonnal megszólal a harang, és a nap folyamán még többször húzzák érte a harangot. A harangszó hosszából, a megszakítások számából megtudható, hogy nő vagy férfi, fiatal vagy idős ember hunyt el. Ezek a szokások helyenként eltérőek.

A temetés háztól történik. Ott kezdi a szertartást a pap, sokszor még a koporsó sincs lezárva. Ezután kísérik ki az elhunytat a temetőbe, ahová már általában csak a gyászolók mennek ki a pap nélkül. A nálunk megszokottól eltérően hol lovaskocsi, hol Zil teherautó szolgál halottaskocsiként.

A halottas menet általában a falunak legalább egy részén végigvonul. Ilyenkor az autósok megállnak, lehúzódnak az út szélére, míg a menet elhalad. Nem előzik meg a halottas me-

netet, mert a mondás azt tartja, hogy aki megelőzi, az előbb kerül az Úristen színe elé, mint akit temetnek. Ezzel a kicsit babonáság felé hajló tisztelettel veszik körül a halottaikat a kárpátaljai emberek.

Rendszeresen mondatnak misét a család elhunytjaiért. Egyes helyeken bizonyos szabályok szerint (például: a temetés után, 40 nappal a halálozás után, majd fél évvel utána és ettől kezdve évente).

e)Búcsúk

Amennyire lehetett még a szovjet uralom alatt is jártak az emberek a jelentősebb kárpátaljai búcsúkra. A ferencesek megérkezése után pedig már jóval nyíltabban lehetett vállalni a vallásosságot, így újra fellendült a búcsújárás.

A szomszédos egyházközségek egymás templombúcsúira gyalogos zarándoklattal mentek, mennek el. Elöl vitték a keresztet virággal, szalagokkal díszítve, utána vonultak énekelve, imádkozva, megállva az útszéli keresztelnél. Persze ma már sokan választják a kényelmesebb, autóval, vagy busszal történő utazást.

Kárpátalján fontos az emberek számára templomuk búcsúnapja. E napon megáll az élet, mindenki ünnepel, senki nem dolgozik, a családok, rokonok, barátok összejönnek. A távolabb dolgozók, tanulók is hazaérkeznek az ünnepre.

A szomszédos, vagy a plébánosuk által ellátott területhez tartozó egyházközségek meghívóval invitálják a zarándokokat. Ezen közösségek kurátorait (egyháztanács elnökeit) illik külön meghívni a búcsúra és az ünnepi ebédre is.

A görög és római katolikusok egyaránt látogatják egymás templombúcsúit, a plébánosok, parókusok is meghívják egymást.

f)Böjtök

A kárpátaljai emberek sokat böjtölnek. Talán kijelenthető, hogy sokkal többet, mint a magyarországi katolikusok. A görög katolikusok szigorúbb böjti fegyelme hatására a latin rítusúak is komolyabban veszik az önmegtagadás eme formáját, különösen a nagyböjtben.

Az egyház által kötelezően előírt böjtökön túl különböző célokért vagy szeretteikért rendszeresen vállalják a lemondást. Kilencedben – például Szent Antal közbenjárását kérve ki-

lenc héten át minden kedden –, vagy akár egész életre szóló fogadalommal. Böjtjük általában azt jelenti, hogy semmit, vagy csak minimális mennyiségű kenyeret és folyadékot vesznek magukhoz.

6.A Kárpátaljai Ferences Misszió munkájának elismerései

a)Díjak

A Kárpátaljai Ferences Misszió tevékenységének elismeréseként 1997-ben Kisebbségért díjat kapott, 2001-ben pedig bekerült a Magyar Örökség Aranykönyvébe.

E két díj olyan tevékenységek elismeréseként adományozható, „melyek a magyar ön-azonosságtudat szempontjából meghatározóan fontosnak minősíthetők, s az unokáink unokái számára is példát jelentenek” áll a díj leírásában.

b)Misszióból rendház

Mindenképpen a Kárpátalján szolgáló testvérek eredményének tekinthető, hogy a missziós státuszból rendházzá lépett elő a nagyszülősi házuk. Hiszen ez azt jelenti, hogy 11⁸⁹ év alatt sikerült gyökeret verniük Kárpátalján, stabilizálniuk a kezdetben bizonytalanabb helyzetüket, és nem utolsó sorban fellendíteni annyira a hitéletet, hogy ezt a jogi lépést meg lehetett tenni.

c)A Munkácsi Egyházmegye létrejötte

Az egyházmegye létrejöttében mindenképpen részt vállalt a Kárpátaljai Ferences Misszió. Komoly részük volt abban, hogy megerősödött Kárpátalja hitélete, újjáalakultak az egyházi struktúrák, hogy legyen miből és hol kialakítani az új egyházmegyét.

A ferences atyák szolgálatának elismerése az is, hogy az egyházmegye első vezetője, Majnek Antal püspök atya is a Misszióból került az egyházmegye élére.

d)A puszta jelenlét

Természetesen rengeteg elismerésre okot adó eredmény született a Kárpátaljai Ferences Misszió tevékenysége nyomán. Említhetjük az újra erőre kapott egyházközségeket, a magyar nyelv és kultúra őrzését, az árvíz utáni segítségnyújtásokat, a széles körű karitatív tevékenységet, és azt, hogy jelenlétükkel erőt akarnak önteni a helyzetét szülőföldjén kilátástalannak érző, a kivándorlással kacérkodó magyarságba.

⁸⁹ A 2000-ben tartott rendi káptalan nyilvánította rendházzá Nagyszülőst.

VI. Nagyszőlős és a határ menti települések egyházközségei

1. Nagyszőlős (Vinohradýv, Velký Sevljus)

a) Az egyházközség⁹⁰

A Fekete hegy alatt fekvő Nagyszőlős nagy múltú település. A legkisebb vármegyének, Ugocsának volt évszázadokon keresztül székhelye. Ma járási székhely, kb. 25 ezres lakosságának harmada magyar nemzetiségű.

Nagyszőlős és környéke az Árpád-házi királyok vadászterülete volt, majd a tatár hordák pusztítása után a királynék tulajdonába került Asszonyságszőlős néven. Mint a helység neve is jelzi, első lakói királyi vincellérek lehettek, akik a Fekete hegy déli lejtőin jól termő szőlőket művelték. Fontos kereskedelmi útvonal mentén fekvő településként már az 1200-as években királyi kiváltságlevelet kapott. Perényi Péter 1399-ben Zsigmond királytól kapta meg adományként a várost, egyúttal az engedélyt a várépítésre. Akkoriban, mint az uradalom központja, a megye legjelentősebb települése volt. Később, mikor a Perényiek megkapták a szomszédos Nyaláb-várat (Királyháza) a szőlői várat átengedték a ferenceseknek, akik kolostort építettek mellé. Ettől kezdve a település jelentősége csökkent.

A város fölé emelkedő Fekete-hegy sziklateraszán állnak Ugocsa várának romjai. A vár a Tisza jobb partján futó utat és annak átkelőhelyét ellenőrizte. Feltehetően, amikor a ferencesek megkapták, nevezte el a nép kankó várnak, a szerzetesek durva "kalikóból" készült csuhájáról.

A néphagyomány szerint ide menekítették Kapisztrán Szent János holttestét a mohácsi vész után. A várat Ferdinánd katonái 1558-ban lerombolják, ekkor szórhatták a szent csontjait a vár kútjába. Ezután már nem állítják helyre többé a várat.

Az első ferences kolostor a XV. század elején a Perényi család támogatásával épült az Ugocsa vár oldalában. A Szent Szalvator provinciához tartozó rendház 1558-ban néptelenedett el.

Nagyszőlősi római katolikus temploma a XIII-XIV. században épülhetett. Egy oklevél már 1320-ban említi. A reformáció kezdetén a reformátusoké lett, majd 1690-ben visszavet-

⁹⁰ Németh A., *Kárpátalja*, 117. old., ill. a plébánostól kapott adatok alapján.

ték a katolikusok, igen leromlott állapotban. Hám János szatmári püspök segítségével állítják helyre.

A szovjet korszakban a templomot államosították. Paskai László bíboros úr 1989-es látogatása előtt két héttel kapta vissza az egyházközség a korábban raktárnak használt épületet. Külső-belső felújítása megtörtént. Újraszentelése 1991. október 26-án volt. Titulusa: Jézus mennybemenetele.

Az államosítás utána hívek a temetőkápolnát használták. Itt fogadták Paskai bíboros urat is első kárpátaljai útja során. A kápolnában szombatonként gyerekmisét tartanak. Titulusa: Szent Cecília.

Az egyházközség 1999-ben, erősen leromlott állapotban kapta vissza a műemlék ferences templomot és kolostort. Az épületegyüttesben addig helytörténeti múzeum működött. A ma is látható kolostor valószínűleg a XVI. században épült, reneszánsz stílusban. Eredetileg várszerű, bástyákkal megerősített földszintes épület volt. A második szint XVII. században épült rá. Barokk formáját az 1774-es újjáépítéskor nyert. A ferences templom titulusa Kapisztrán Szent János.

Az első ferencesek megérkezésük után rögtön Nagyszőlősön telepedtek le, azóta is ez a Kárpátaljai Ferences Misszió központja. A ferences atyák itt laknak közösen, innen indulnak minden nap lelkipásztori feladataik ellátására.

b) Statisztikai adatok⁹¹

Nagyszőlősön kb. 1300 katolikus él, ebből 550 fő rendszeresen templomba járó.

Első plébánosuk a ferencesek megérkezése után fr. Zatykó László volt. Fr. Papp Tihamér 1990. szeptemberétől vette át a plébánosi teendőket, és egy fél év kihagyással⁹² 2002 nyaráig ellátta azokat. A kihagyott fél év alatt fr. Németh Imre volt az egyházközség lelkipásztora. Kisegítőként 1998. decemberétől, 2000. őszéig fr. Kovács Rafael is teljesített szolgálatot Nagyszőlősön. Tihamér atyát 2002. őszén visszahelyezték Magyarországra, ettől kezdve fr. Bán Jónás a nagyszőlősi plébános.

⁹¹ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Bán Jónás plébánostól.

⁹² 1995. II. félév

A templomban a hét minden napján van szentmise.

A hittanosok létszáma 150 fő, minden csoportban magyarul folyik az oktatás. Néhány csoport a magyar iskolában is működik. A civil hitoktatók száma négy.

c) Intézmények, mozgalmak, csoportok

Az egyházközségben schola működik.

Hattagú karitászcsoport a 1993 óta tevékenykedik a szegények megsegítésén. Hetente egy alkalommal találkoznak közös imára, ötletcserére, megbeszélésre. Körzetenként járják a várost, megfigyelve kinek mire van szüksége, kinek hogyan segíthetnének. Főleg az idős, beteg, egyedülálló emberekre és a nagycsaládosokra fordítanak figyelmet.

Az egyházközség karitatív tevékenységének szolgálatában jött létre 1993-ban a Nagyszőlősi Szociális és Karitatív Központ, mely az évek során a Misszió segélyeket fogadó, elosztó, koordináló központjává nőtte ki magát.

A Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ keretében létrejött az egyedülálló özvegy nyugdíjasok klubja. Heti két alkalommal találkoznak kézimunkázás, közös ima, éneklés céljából. A külföldi adományokból származó félkész anyagokból különféle ötletes darabokat készítenek, amelyeket szívesen eladományoznak.

d) Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ⁹³

Külföldi támogatók segítségével és fr. Papp Tihamér együttműködésével 1993-ban megnyitotta kapuját a szegények számára a Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ. Eleinte egy kis épületben és kis lépésekkel indult a munka, de nagy lelkesedéssel. A helyi egyházközség összefogásával és önkéntesek, cserkészek bevonásával megkezdődött a munka a szegénykonyhában és a kertben. Ételt osztottak szét a szegények között, tűzifát vásároltak és megszerezték számukra a szükséges gyógyszereket. Külföldről is jöttek az első szállítmányok, amit szétosztottal a rászorulóknak között.

Az eltelt 11 év alatt fokozatosan egyre több emberen tudott segíteni a Központ, egyre többféle módon, ahogy egyre szélesebb körűvé vált tevékenysége. Már nem csak Nagyszőlősi

⁹³ A Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ által szolgáltatott adatok alapján.

lősön belül központ, hanem az egész Ferences Misszió karitatív tevékenységének központja.

Alapításától kezdve a Központ tevékenységének egyik legfontosabb területe a szegénykonyha, amely a kezdeti 27 helyet ma naponta 150 személynek biztosítja - részben házhoz szállítva, részben helyben - a meleg ételt, amely többeknek a napi egyetlen étkezést jelenti. Az ebédek kihordása kb. 80 címre - a téli fagyos napok kivételével - kerékpárokon történik egész évben. A Központ területéhez tartozik a 0,7 hektárnyi konyhakert is, ahol három kertész munkája biztosítja a konyha friss zöldséggel való ellátását.

A helyi karitászcsoportok által szervezett ruha, élelmiszer és gyógyszer osztások központi raktára szintén a Központ területén található. Ukrajnában segélyszállítmányt csak a bejegyzett, „regisztrált” szervezetek fogadhatnak némi kedvezménnyel. Ezért a Központ veszi át a külföldről érkező adományokat és osztja szét a Misszió területén a helyi igények szerint.

Régóta szokás, hogy karácsony és húsvét előtt élelmiszercsomagokat osztanak a rászoruló családoknak Nagyszőlősön és a nagyszőlősi járásban. Igyekeznek még az ünnepek előtt eljuttatni a száraz élelmiszereket minden családhoz, hogy örömmel készülhessenek az ünnepekre.

A téli hónapokban sok nyugdíjas és nagycsaládos leginkább a hidegtől szenved. Így a kezdetektől a Központ célirányosan kér és közvetít adományokat a téli tüzelő beszerzésére a leginkább rászorulóknak számára. Sajnos számuk évről évre növekszik. 2003-ban megközelítőleg 200 címre szállítottunk tüzelőt és 750 csomagot osztottunk ki egy-egy ünnep alkalmából.

Különböző intézmények létrehozásával, teljes vagy részbeni fenntartásukkal igyekeznek javítani a hátrányos helyzetű gyerekek körülményein. Ilyen intézmény a Szent Hedvig Napközi is Nagyszőlősön. A legszegényebb családokból származó gyerekek élete a legnehezebb. Otthon nem mindig várja őket meleg étel, és szüleiknek sincs idejük arra, hogy segítsenek elvégezni a házi feladatot. A Szent Hedvig Napközi Otthonban 20-30 gyerek kap

meleg ebédet és gondoskodást. A gyerekek két szakképzett tanár segítségével, együtt készítik a házi feladatot és tanulnak hasznos dolgokat.

A Szent Teréz Otthon a mozgássérült gyerekek számára jött létre. Az elmúlt években a társadalom nem fogadta be a fogyatékos gyerekeket. A szülők otthon tartották őket, titokban. Látva a fogyatékos gyerekeket és szüleik nehéz helyzetét, néhány, korábban a Misszióban szolgáló gyógypedagógus végzettségű civil munkatárs javaslatára és segítségével hozták létre ezt az intézményt. A fizioterápiás kezelések, sok idő és türelem után látszott az eredmény: néhány gyermek, aki addig még állni sem tudott, elindult. Az Otthonban már évente megközelítőleg 100 gyerek kap gyógykezelést, és akik nem járhatnak iskolába, oktatásban is részesülnek. Most végre lehetőség nyílt arra is, hogy megismerjék egymást és a világot. Az Otthonnak köszönhetően gyakran kirándulnak és utaznak. A legfontosabb viszont az, hogy nincsenek egyedül.

Az Otthonban 1999 októberében kezdődött meg a halmozottan sérült gyerekekkel való foglalkozás. Naponta 10-12 gyerek jár rendszeresen tanulni az intézménybe és 17-20 sérült gyermek kap gyógykezelést. Három szakorvos gondoskodik egészséges fejlődésükről. A hivatásos gyógytornász mellett elkötelezett pedagógusok által a gyerekek sok játékban és szellemi foglalkozásban részesülnek. Az értelmi fogyatékos gyermekekkel defektológus, a beszédhibás gyermekekkel logopédus is foglalkozik.

A szegény sorsú családok helyzetének javításában, a katolikus hit elmélyítésében és a magyar nyelv megőrzésében is szerepet játszanak a Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ által fenntartott óvodák. Nagyszőlősön működik a Szent József Katolikus Óvoda, amelyben 50 gyerek számára igyekeznek biztosítani az igényes katolikus szellemű, magyar nyelvű nevelést. Biztosítják a gyermekek egészséges fejlődéséhez szükséges táplálkozást és a napi többszöri étkeztetést, amiben otthon, sajnos, nem minden kicsi részesülhetne.

Szent Ferenc Óvoda Királyházán 1998. októberében a plébánián 25 gyerekekkel nyílt meg. A főleg ruszin lakta településen egyre nehezebb megtartani a magyar nemzetiséget. A fiata-

labb generáció már csak nehezen, vagy egyáltalán nem beszél magyarul. Az óvoda célja a katolikus nevelés mellett a magyarság megtartása. Természetesen itt is fontos a gyerekek egészséges és rendszeres étkeztetése, valamint felkészítése az iskolai évekre.

Fancsikán a Szent Katalin Óvoda 2003. szeptember 14-én nyílt meg, 25 gyerekkel. A foglalkozások magyar nyelven folynak és katolikus szellemben, de az óvoda minden gyerek számára nyitott vallási és nemzetiségi megkülönböztetés nélkül.

Az egyház által indított Aklihegyi Óvodát átadták az államnak 2002. februárjában, de az étkeztetésről még mindig az egyház gondoskodik, a Karitatív Központon keresztül.

A legnagyobb kihívást a Központ számára, és egész Kárpátalja számára az 1998-ban és 2001-ben pusztító két árvíz jelentette. Ebben a lehetetlen helyzetben külföldi támogatók jóvoltából elsőként nyújthatott segítséget az árvízkárosultaknak. Az első meleg élelmiszer-adagokat és ruhaneműt a környéken innen kapták a rászorulóok. Az árvízkárosult otthonának helyreállításához is segítséget nyújtottak a térségben a Katolikus Karitás – Caritas Hungarica közreműködésével.

2. Csetfalva (Chetove)

a) Az egyházközség⁹⁴

A Tisza jobb partján fekvő közigazgatásilag Benéhez tartozó, 840 lakosú település, gyakorlatilag színmagyar helység. Az átellenben, a Tisza bal partján lévő falvak már Magyarországhoz tartoznak.

A falu a középkorban települt, az okmányokban az 1400-as évektől kezdve fordul elő rendszeresen. A népmonda szerint nevét Árpád vezér hű alattvalójától, Csetétől nyerte.

⁹⁴ Németh A., *Kárpátalja*, 112. old., ill. a plébánostól kapott adatok alapján.

A reformáció idején a protestánsok régi XV. századból való, csúcsíves, egyszerű idomú római katolikus templomot és a hozzá tartozó parókiái birtokot elfoglalták, minthogy a község nagyobb része az új hitet fogadta el.

A görög és a római katolikusok együtt építettek templomot, melyet 2001. június 3-án, pünkösdhétfőn szenteltek fel. A modern templom belső faragásait Matl Péter neves munkácsi szobrászművész készítette. A templom alagsorában közösségi terem található.

Az utóbbi öt esztendőben két pusztító árvíz is átélt a falu. Az elsőben, 1998 őszén, 138 ház rongálódott meg, 76 házat teljesen újjá kellett építeni. Még hatalmasabb pusztítást vitt véghez a kiömlő Tisza 2001 tavaszán. Ekkor majd minden otthont tönkre tett a víz. Két és fél évvel az árvíz után a házak mindegyike újjáépült és mindegyikbe be is költöztek. A falu határában húzódó tiszai védmű rekonstrukciója 2003 őszére elkészült. Az új töltés átlagosan másfél méterrel magasabb a réginél. A helységet járva ma már csak néhány üresen hagyott porta emlékeztet a két árvíz pusztítására.

b) Statisztikai adatok⁹⁵

A csetfalvai egyházközség kis lélekszámú és nehezen határozható meg ki görög és ki római katolikus.

Első plébánosuk a templom felépülése után fr. Papp Tihamér atya volt, 2002 őszéig. Ekkor Nádor Albert atya vette át a hívek lelkipásztori ellátását. A görög katolikus pappal felváltva végzik a vasárnapi liturgiát, minden második vasárnap van római katolikus szentmise.

Egy civil hitoktató foglalkozik a 10 hittanos gyerekekkel.

⁹⁵ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, fr. Nádor Albert plébánostól.

c)Intézmények, mozgalmak csoportok

Az egyházközség fiatalsága és kis lélekszáma miatt intézményt nem tartanak fenn.

3.Sárosorosi (Orosijevo)

a)Az egyházközség⁹⁶

Sárosorosi a Borzsa folyó bal partján elterülő 1000 lelkes falu, gyakorlatilag színmagyar. A krónikák a települést először 1260-ban említik. Neve a beregi vár közelébe telepített orosz katonáskodó jobbágyokkal hozható összefüggésbe, a sáros előtag pedig a lapályos, vizes tájra utal. Tény, hogy a Borzsa folyó gyakran elöntötte az orosz határ kisebb-nagyobb részét, és a Tisza is mindössze 7 km-re folyik a községtől.

A Kovászói vár középkori erődítmény, lovagvár romjai a településtől néhány kilométerre található.

A XV. században épült templomot ma a reformátusok használják. Az egyházközség a tiszaujlaki plébániának volt filiája 1810-ig, amikor a helyi családok adakozása segítségével kis templomot épül és plébániává lesz. A jelenlegi tágas templom püspöki adományból épült 1839-ben. A templom titulusa Szent Anna, filiája: Salánk.

Mindkét árvíz súlyosan érintette a falut. A régi plébánia is akkor dőlt össze, az új építése folyamatban van.

⁹⁶ Németh A., *Kárpátalja*, 112. old., ill. a plébániai kormányzótól kapott adatok alapján.

b) Statisztikai adatok⁹⁷

Az egyházközséghez 500 római katolikus tartozik, ebből 200 rendszeresen templomba járó.

Első plébánosuk a ferencesek megérkezése után fr. Radics Dávid atya volt, két éven át. Ekkor fr. Papp Tihamér vette át a plébánosi feladatok végzését. Őt fr. Német Imre váltotta fel 1995 őszétől, 1996 őszéig, amikor ismét Tihamér atya lett a plébános. Jelenlegi lelkipásztoruk, fr. Weinrauch Márió 2002 őszétől vezeti az egyházközséget.

A hittanosok száma 50, két civil hitoktató tevékenykedik az egyházközségben.

c) Intézmények, mozgalmak csoportok

Az egyházközségben schola működik.

3. Tiszaújlak (Vilok)a) Az egyházközség⁹⁸

Tiszaújlak a Tisza jobb partján fekvő község. Nemzetközi határátkelőhellyel rendelkezik. A településtől kezdve válik a Tisza határfolyóvá. Lakossága 3400 fő, melyből 3000 a magyar.

Tiszaújlakról már 1304-ben is találhatunk feljegyzést Wylak néven. A Hont-Pázmány család birtokaként említik, valószínűleg alapítói is ők lehettek. A XIII. században Újlak helyén

⁹⁷ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, fr. Weinrauch Márió plébániai kormányzótól.

⁹⁸ Németh A., *Kárpátalja*, 122. old., ill. a plébániai kormányzótól kapott adatok alapján.

még egy Nyírtelek nevű település volt megtalálható, amelyet a század végén egy árvíz pusztított el. Ennek a helyén épült fel Újlak.

A középkorban fontos szerepe van a településnek: tiszai rév, sókikötő, kereskedelmi és közlekedési csomópont. Itt működött a Kamarai Sóhivatal, amely azt jelentette, hogy az Aknaszlatinán kibányászott só elosztását itt végezték. Emellett fontos fafeldolgozó és a faanyagelosztó hely volt. A település nehéz időket is megélt, mivel többször feldúlták a tatárok és a törökök, illetve több alkalommal tette egyenlővé a földdel a Tisza folyó kiöntése.

A nagyközség Szent Ilona tiszteletére szentelt római katolikus templomát 1788-ban, barokk stílusban építették, az egykori sóház mellett. Fíliái: Csetfalva, Tiszabökény.

Az egyházközség a plébániát 1997-ben ugyan visszakapta, de még most is van egy lakója, aki miatt nem tudja teljesen birtokba venni.

Az út mentén áll egy nemrég felújított Nepomuki Szent János kápolna.

b) Statisztikai adatok⁹⁹

Az egyházközséghez 600 római katolikus tartozik, ebből 150 a rendszeresen templomba járó.

Első plébánosuk a ferencesek megérkezése után fr. Zatykó László volt, 1991 őszéig. Ekkor fr. Papp Tihamér vette át a plébánosi feladatokat végzését. Őt fr. Német Imre váltotta fel 1995 ősztől, 1996 őszéig, amikor ismét Tihamér atya lett a plébános. Jelenlegi lelkipásztoruk, fr. Weinrauch Márió 2002 ősztől vezeti az egyházközséget.

A hittanosok létszáma 40 fő, két civil hitoktató segít a hitoktatásban.

⁹⁹ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, fr. Weinrauch Márió plébániai kormányzótól.

c)Intézmények, mozgalmak csoportok

Az egyházközségben schola működik.

4.Fancsika (Fanchykove)

a)Az egyházközség¹⁰⁰

Fancsika lakossága 2000 fő, ennek a fele magyar.

A község régi eredetű, 1303-ban említi először oklevél. A szintén régi plébánia, melyet a XIV. században alapítottak, megszűnt a hitújítás következtében. Újraindulása 1756-ban történt meg, Komáromy János egri őrkanonok munkájának köszönhetően.

Egy időben Nagyszőlős volt Fancsika fiókközsége. Fíliája: Mátyfalva (templomát a háború után lerombolták).

b)Statisztikai adatok¹⁰¹

A római katolikus hívek száma 200, ebből rendszeresen templomba járó 60 fő.

Első plébánosuk a ferencesek megérkezése után fr. Radics Dávid volt 1992 őszéig, majd két éven keresztül fr. Németh Imre. Helyére fr. Horvát László érkezett, akit néhány hónap

¹⁰⁰ Németh A., *Kárpátalja*, 121. old., ill. a plébániai kormányzótól kapott adatok alapján.

¹⁰¹ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, fr. Weinrauch Márió plébániai kormányzótól.

után fr. Papp Tihamér váltott. Egy éven keresztül, 1995 őszétől, újra fr. Német Imre látta el az egyházközséget. Ezután ismét Tihamér atya lett plébánosuk. Fr. Weinrauch Márió 2001. őszétől káplánként segédkezett, a következő őszől pedig plébániai kormányzóként végzi feladatát.

A hittanosok létszáma 40, két civil hitoktató segédkezik a hitoktatásban.

c)Intézmények, mozgalmak csoportok

Az egyházközség 2000-ben két épületet vásárolt. Az egyiket plébániának alakította ki, a másikban óvodát hozott létre. A Szent Katalin Óvoda 2003. szeptember 14-én nyílt meg, 25 gyermek felügyeletét vállalva. A foglalkozások magyar nyelven és katolikus szellemben folynak.

3.Világi munkatársak

A Kárpátaljai Ferences Misszió kapcsán mindenképpen szót kell ejteni azokról a világi munkatársakról, akik a ferences atyákhoz hasonlóan eljöttek Magyarországról és hosszabb-rövidebb időt a kárpátaljai egyház szolgálatában töltöttek el.

Először 1991-ben jutott eszébe az atyáknak, hogy a nyári táborok megszervezéséhez Magyarországról hitoktatókat, tanárokat, vagy egyetemistákat hívjanak. Látták ugyanis, hogy

a hittantáborokra nagy igény van, de nekik még nem voltak ehhez segítőtársaik, hitoktatóik az első években.

Meghirdették ezt először a ferences plébániákon, Magyarországon, aztán az Új Ember útján is. A felhívásra nagyon sokan jöttek. Volt egy olyan év¹⁰², amikor már nem tudták őket elhelyezni a saját helyeiken. Telefonálgattak a papoknak, hogy hol tudnák ezek a lelkes segítők megszervezni a hittan tábort, összegyűjteni gyerekeket, és szétosztották őket Kárpátalja szerte.

Volt ezek közt olyan, aki csak egyszer jött el, de volt olyan is, aki megszerette a helyet, ahol járt, és évről évre visszament.

Néhány évvel később indult el az a kezdeményezés, hogy hosszabb időre is kimentek Kárpátaljára segíteni civilek, fiúk, lányok vegyesen. Többnyire egyetemisták, de voltak köztük idősebbek is. Ők aztán fél évet, egy évet, vagy még többet ott töltöttek – néhányan még most is töltenek – és segítettek a lelkipásztori feladatokban, a hitoktatástól kezdve a különböző egyházközségi illetve egyházmegyei feladatok ellátásáig.

¹⁰² 1994.

4.A Felnőtt Továbbképző története

A Felnőtt Továbbképző – a Munkácsi Egyházmegye teológiai tanfolyama – 1992. szeptemberében indult el Nagyszőlősen.

A Kárpátaljára érkezett ferences atyákra kezdettől hatalmas feladat hárult, négy-öt község teljes lelkipásztori ellátása. Ebben a tevékenységükben nem voltak segítségükre képzett hitoktatók, hiszen felnőtt egy nemzedék úgy, hogy hittan csak titkon tanulhatott. Így ők nem voltak alkalmasak arra, hogy a hittanórák egy részét átvállalják a plébánostól. Ebből fakadt az igény egy teológiai tanfolyam indítására, ahol a hitoktatásban és a plébániai munkában segédkezők elmélyíthetik hitbéli tudásukat.

A Misszió akkori vezetője, Majnek Antal atya találkozott a nyíregyházi plébánossal, Várad József atyával. Ők nyíregyházán néhány évvel azelőtt már elindítottak egy hitoktatóképző tanfolyamot levelező tagozaton. Tőle kért Antal atya tanárokat a kárpátaljai képzés beindításához. Rövidesen jelezte, hogy talált három papot, akik szívesen átmennének. Két tanításra vállalkozó papot pedig Antal atya talált Kárpátalján. Velük el lehetett kezdeni a hitoktatóképzőt, a nyíregyházi filiájaként. Az oktatáshoz jegyzeteket Egerből szereztek. Az uk-

rán nyelvű tagozat 1995-ben indult el. Háromévenként, az előző befejezése után indítanak új kurzust. A negyedik kurzus idén végez.

Az első évben 150-200 fő szokott lenni a jelentkező. Menet közben azonban sokan lekopnak, általában 40-50 ember fejezi be a tanfolyamot. A lemorzsolódás ellenére is, három kurzus után már 100 feletti létszámban vannak diplomás hitoktatók, akik, ha ők is akarják, és a pap is akarja, elfogadja őket, dolgozhatnak az egyházközségben. Ha nem is mind a hitoktatásban, hanem karitatív, szociális munkákban vagy az egyházközség irodájában. Ők valóban az első számú segítőtársaik lettek a ferences atyáknak.

A tanfolyam első kurzusa még Nagyszőlősön volt, hisz jelentkezők is többnyire a ferencesek által ellátott területekről voltak. Később egyre többen jelentkeztek az ungvári járásból is. Miattuk, hogy ne kelljen olyan nagy áldozatot hozniuk, helyezték át Munkácsra a képzést.

Tíz éven keresztül Antal atya szervezte a tanfolyamokat, 2002-ben vette át tőle a feladatot a püspökség egyik világi munkatársa.

VII. Felső-Tiszavidék egyházközségeinek története

1. Huszt (Chust)

a) Az egyházközség¹⁰³

Huszt járási székhely, Nagyszőlőstől mintegy 25 kilométerre. Az Ungvár–Rahó országút keresztül vezet rajta. A Nagyág folyó a helység határában ömlik a Tiszába. A várostól nem messze a Nagyág völgyében terül el az európai szinten is kiemelkedő Nárciszok völgye. A város lakossága 32 000, ebből kb. négyezren magyarok.

A kutatók feltételezik – egy 1806-os kéziratra alapozva –, hogy a város neve Máramaros vármegye négy egyenrangú mezővárosának: Hosszúmezőnek, Visknek, Szigeth-nek és Técsőnek a kezdőbetűjéből alakult ki. A helység melletti hegyen emelkedett egykor Huszt

¹⁰³ Németh A., *Kárpátalja*, 136. old., ill. a plébánostól kapott adatok alapján.

vára, amely körül a város kialakult. A tatár hadak többször is megostromolták a várat, de bevenni soha nem tudták.

A magyar lakosság nagy része a reformáció kezdetén reformátussá lett. A Szent Erzsébetnek szentelt, egykor a szász telepesek által XIII-XV. században épített templom 1524-ben lett a reformátusoké.

Két római katolikus templom van Huszton, a Szent Anna plébániatemplom és a temetőkápolna a várhegy oldalában. A plébániatemplom a XVIII. században épült, barokk stílusban. A ferencesek megérkezése óta az egyházközség „kinötte” a templomot, a vasárnapi szentmiséken zsúfolt, a gyermekek számára már csak a szentélyben jut hely, ahol még a főoltár lépcsőjén is ülnek.

A templomot az egyházközség aktív és rátermett tagjainak köszönhetően nem zárták be a szovjet idők alatt, de a temetőkápolnát elvették, és csak 1995-ben kapták vissza, és hozták helyre. A templommal szemben volt a plébánia épülete, a hozzá tartozó hatalmas telekkel együtt. Ezt államosították, jelenleg¹⁰⁴ bank működik benne, csak egy kis épületrészt kaptott vissza az egyházközség. A '90-es évek elején egyetlen földszinti termet, majd 1998-ban megkapták az emeleti részt is. Az addigi lakó számára a város vásárolt egy házat, ahová átköltözhetett.

Az egyházközséghez sok olyan hívő is tartozik, aki nem tud magyarul. Ez főként a fiatalabb korosztályra jellemző. A nyelvileg vegyes házasságok folytán az egyházközséghez csatlakozott ukrán nemzetiségűek és az ezekből a házasságokból született gyermekek alkotják ezt a csoportot. Bár sokakból ellenkezést váltott ki – annak ellenére, hogy Huszton ukránul mindenki ért –, a szentmisén az olvasmányokat és a hívek könyörgését két nyelven is felolvassák. A prédikáció magyar nyelven hangzik el, de az áldozás után néhány mondatot ukránul is mond a pap.

Az egyházközség életében az egyik legnagyobb esemény 1999. július 17-én történt. Ekkor szentelte pappá Majnek Antal püspök atya az első kárpátaljai ferencet, Weinrauch Máriót, aki huszti születésű. A templom kicsinek bizonyult volna a szentelésre a városból, a környékről és Budapestről érkező tömeg befogadására, ezért a plébániatemplom melletti iskola udvarán került sor az ünnepi szentmisére.

b) Statisztikai adatok¹⁰⁵

A huszti egyházközség a nagyszőlősi után a legnagyobb közösség. Huszton kb. 1500 római katolikus él, ebből a templomba járók száma kb. 700 fő.

¹⁰⁴ 2004. január

¹⁰⁵ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Hidász Ferenc plébánostól.

Első plébánosuk a ferencesek megérkezése után fr. Majnek Antal volt. Rövid időre 1995-ben Papp Tihamér atya vette át a lelkipásztori feladatokat ellátását, majd fr. Marek Bernardin lett a plébános. Fr. Hidász Ferenc 1997 szeptemberétől huszti plébános, akinek 2003 szeptembere óta káplánként segítségére van Stanco Attila (dioec.). Egy akolitus is tevékenykedik az egyházközségben. Kedden és csütörtökön igeliturgiát végeznek a templomban, a többi nap van szentmise.

A hittanosok létszáma 180. Három csoportban ukrán nyelven folyik az oktatás. A plébániánai mellett a magyar iskolában is van hitoktatás. A civil hitoktatók száma: 8 fő.

c) Intézmények, mozgalmak, csoportok

A huszti egyházközséghez tartozó intézmény a Szent József Karitás, melynek fontos szerepe volt az 1998-as és 2001-es árvizek után a segélyek szétosztásában. A tevékenységének elősegítésére egy házat vásároltak, melyhez a segélyszállítmányok tárolására raktárt építettek. Mikrobusszal is rendelkeznek. A magyar iskolát a karitás anyagilag is támogatta, mert ez igen fontos szerepet játszik a magyar nyelv megőrzésében.

Az Assisi Szent Ferenc árvaház 2002-ben kezdte meg működését, szintén a karitás támogatásával, mely egy házat vásárolt az otthon számára, és működését is segíti. Egy család saját gyermekei mellé még ötöt fogadott be. A befogadott gyermekeket az állami gyermekotthonok, árvaházak nyomorúságos körülményeiből emelték ki, közülük néhányan halmozottan sérültek.

A Ferences Világi Rend¹⁰⁶ testvérei 1997 tavaszától néhány hónapi rendszerességgel jártak ki Kárpátaljára (Técsőre, Husztra, Nagyszőlősre és Beregszászra) Magyarországról, hogy az érdeklődőkkel megismertessék a közösség mibenlétét. A rendszeres összejövetelek 1998 őszén kezdődtek. Ettől kezdve egy Kárpátalján tevékenykedő magyarországi világi munkatárs, aki már hosszabb ideje a világi rend tagja volt képzési felelősként kéthetente találkozott velük. A első befogadás 1999 tavaszán volt, ekkor 13-an léptek be. A Szent Pió oltalmába ajánlott közösség 8 tagja első ideiglenes (1 éves) fogadalmát 2001 tavaszán tette le, 2002 októberében pedig heten örökfogadalmat tettek. Így jelenleg¹⁰⁷ heten vannak örökfogadalmasok, ketten befogadottak¹⁰⁸, egy személy pedig a belépésre készül. A huszti közösség mellett Técsőn az Árpád-házi Szent Kingáról nevezett közösség tevékenykedik.

Az egyházközségből 2002 tavaszán egy imacsoport tagjai részt vettek a Medjugorje-be szervezett zarándoklatokon. Ott fogalmazódott meg bennük az igény az elsővasárnapinál sűrűbb szentségimádásokra. Hazatérésük után nem sokkal meg is valósították elképzelésü-

¹⁰⁶ A Ferences Világi Rend leírása a técsői közösségről írtak lábjegyzetében.

¹⁰⁷ 2004. május

¹⁰⁸ Annyi, mint szerzetesrendekben a noviciátus.

ket. Néhány imát lefordítottak horvát nyelvről magyarra és ukránra, illetve egybegyűjtötték a szükséges zenészeket. Azóta minden szombat délután szentségimádás van a templomban, az esti mise után. Körülbelül egy órán át két nyelven, magyarul és ukránul folyik az imádás, melyen gyakran részt vesznek más egyházközségből érkezett vendégek is.

Minden elsővasárnap szentségimádás van a szentmise után, melyben papi és szerzetesi hivatásokért imádkoznak.

Működik az egyházközségben egy schola, illetve egy felnőtt énekkar.

Hit és Fény csoport működik Huszton, a sérültekkel és a segítőkkel együtt kb. 50 tagja van. Havi rendszerességgel találkoznak. A bustyaházi csoporttal közösen részt vesznek zárándoklatokon, nyaranta pedig táborot szerveznek.

A huszti fiatalok a bustyaházi Nagyboldogasszony búcsúra gyalogos zárándoklattal jutnak el. Ez a szokás kisebb kihagyásokkal Majnek Antal atya plébánossága óta él.

A „Családok a családokért” programba huszti rászoruló családokat is bekapcsoltak.¹⁰⁹

¹⁰⁹ A program leírása a viski egyházközségben működő mozgalmak bemutatásánál.

2. Visk (Vyshkove, Wischk)

a) Az egyházközség¹¹⁰

A Tisza bal partján települt ősi magyar helység. 8 000 lakosának körülbelül fele magyar, fele ruszin/ukrán.

Visk mellett az 1200-as évek végén a Hont-Pázmány család várat épített. III. Endre 1300-ban elcserélte velük az ugozsai királyi birtokért (Feketeadót, Rakaszt és Nyírtelket adta cserébe), így lett királyi birtokká Visk. Károly Róberttől kapott városi kiváltságokat, melyet az 1848–1849-es szabadságharc után veszített el. A XIV. század közepéig Máramaros megye központja, de a huszti vár felépítése után elveszíti korábbi jelentőségét, pusztulásnak indul. Sokszor pusztította ellenség a várost: a Rákóczi lengyelországi hadjáratát megtorló lengyel csapatok, a betörő krími tatárok, sőt még a XX. században is, az első világháborút követően bevonuló románok, majd a csehszlovák hadsereg.¹¹¹

¹¹⁰ Németh A., *Kárpátalja*, 147. old., ill. a plébánostól kapott adatok alapján.

¹¹¹ Németh A., *Kárpátalja*, 147. old.

Nyelvileg vegyes, magyar és ukrán nyelvű lakói egyaránt vannak. Jelentős számú cigány is él egy tömbben a község szélén, az úgynevezett „tábor”-ban.

Jellemző a településre, hogy a férfilakosság elsőként innen indult el Magyarországra dolgozni. A mai napig nagyon sok viski tartja el magyarországi vagy még távolabbi országokban – pl. Olaszországban – végzett munkából a családját.

A római katolikusnál nagyobb létszámú református közösség él a városban. A katolikus és a református hívek magyar anyanyelvűek. Az ukrán anyanyelvűek görög katolikusok vagy ortodoxok. Baptisták is találhatóak Visken, különösen a cigányok közül toborozzák híveiket.

A viski Szent Miklós templomot 1897-ben építették. Bezárva a szovjet korszak alatt nem volt. Jelenleg a templomot a görög katolikusok is használják, mert saját templomukat elvették, és még ma is az ortodoxoké.

A plébánia épületét elvették, később lebontották, helyére rendelőintézetet építettek. Az egyházközség elsőként kapott az eredeti helyett egy kisebb épületet plébánia céljára. Az

épületben 1995-től egy ferences nővér lakott, majd 1997-től egy plébániai munkatárs lakik itt.

Az egyházközség életében kiemelkedő esemény volt 1997-ben a templom felszentelésének 100 éves évfordulója.

b) Statisztikai adatok¹¹²

A viski egyházközséghez kb. 870 katolikus tartozik. Ebből a templomba járók száma kb. 300 fő. Első plébánosuk a ferencesek megérkezése után fr. Majnek Antal volt. Fr. Marek Bernardin 1995 őszétől vette át az egyházközség vezetését. Fr. Hidász Ferenc 1997 őszétől plébános, akinek 2003 szeptembere óta káplánként segítségére van Stanco Attila (dioec.). Szentmise a vasárnapin kívül szerda reggel és péntek este van.

¹¹² A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Hidász Ferenc plébánostól.

A hittanosok száma 70 fő, minden csoportban magyar nyelven folyik az oktatás. A civil hitoktatók száma: 4, ebből 3 helyi, egy pedig Bustyaházáról jár át.

A községből egy ferences hivatás van: Valér testvér, egyszerűfogadalmas, a szegedi rendházban él.

c) Intézmények, mozgalmak, csoportok

A Viski Karitás legfontosabb feladata volt az 1998-as árvíz után a segélyek fogadása, és a rászorulókhöz való eljuttatása. A település fölött szakadt át a gát, körülölelve három irányból öntötte el a helységet. A segélyszállítmányokat a plébánia garázsában, pincéjén és padlásán raktározták el, innen hordták szét az önkéntes munkatársak az árvízkárosultaknak. Feladatai elvégzésének megkönnyítésére egy mikrobuszt kapott a karitás, illetve egy házat is vásárolt, mely raktárként is működik. Élelmiszert és ruhát szoktak osztani ott a rászorulóknak.

A település szélén található cigány „táborral” is kapcsolata van az egyházközségnek. Még Antal atya kezdett el velük foglalkozni, hittanórákat tartani. A nagy érdeklődés láttán elkezdtek pályázatokból felépíteni a „táborban” egy közösségi házat. Ennek építéséhez is hozzájárult a helyi karitás. Jelenleg hetente ötször (hétfőtől péntekig) osztanak meleg ebédet 70-75 cigánygyerek számára a házban. Rendszeresen vannak hittanórák több csoportban a gyerekek, időnként a felnőttek számára is. Két éve iskola is működik a közösségi házban, ukrán nyelven. Az egy első és két második osztály tanítóit az állam fizeti.¹¹³

Az egyházközségben schola működik a kántornó vezetésével.

Minden első vasárnap szentségimádás van a templomban, melyben papi és szerzetesi hivatásokért imádkoznak.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat által elindított „Családok a családokért” mozgalom kárpátaljai elosztó központja a viski plébánián van. A program keretében magyarországi családok támogatnak havonta néhány ezer forinttal kárpátaljai rászoruló családokat.

3. Bustyaháza (Bushtyna)

a) Az egyházközség¹¹⁴

Az Ungvár–Rahó országút mentén terül el Bustyaháza. A Talabor a helység fölött folyik bele a Tiszába. Vegyes nyelvű község, lakóinak száma 6 300, ebből körülbelül 400 magyar. Jelentős görög katolikus, illetve ortodox közösség él a településen.

A helységhez tartozó, mintegy 60 000 m²-es területen pihenőpark létesült. e területen található a római katolikus templom is. A templomot 1958-ban elvették. Először a helyiekkel

¹¹³ A 2003. év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Hidász Ferenc plébánostól.

¹¹⁴ Németh A., *Kárpátalja*, 149. old., ill. a plébánostól kapott adatok alapján.

akarták lebontatni a templomot, ám ők nem voltak erre hajlandók. Az Aknaszlatináról hozott bányászokkal végül csak a tornyot bontatták le. A Nagyboldogasszony tiszteletére emelt főoltárt Técsőre menekítették, ott őrizték meg a templom visszaadásáig. A plébániát és az egyéb egyházi épületeket is elvették. A templomot tornateremnek, majd raktárnak használta a szemben felépült iskola. A hívek ez idő alatt a técsői templomba jártak. Igen leromlott állapotban, 1989-ben kapták vissza a hívek a templomot. Hozzá tartozó nagy zöld területen épített az egyházközség plébániát. A terület adottságai miatt nagyon alkalmas táborok szervezésére, általában egész nyáron ki is használják a lehetőséget közelebbi és távolabbi plébániák hittanosainak táboroztatására.

A lelkipásztori munkában Bustyaházán mindenképpen szükség van az ukrán nyelv tudására és használatára. Különösen a gyerekek közül sokan, már egyáltalán nem, vagy csak alig beszélnek magyarul, ezért a szentmiséken legalább egy olvasmányt és az evangéliumot felolvassák ukránul is.

Az egyházközség életében kiemelkedő esemény volt 1995-ben a templom építésének 100 éves évfordulójára rendezett ünnepség, melyen Kárpátalja akkori nunciusa, Antonio Franco is részt vett.

A templom búcsúja (Nagyboldogasszony) a környéken jelentős, igen sokan jönnek el a környező településekről az egyházközség által szervezett busszal, vagy saját autóval. Husztról gyalogos zarándoklat keretében jönnek a fiatalok. Augusztus 14-én reggel indulnak Husztról, Visken éjszakáznak, ahonnan másnap reggel a viski hívekkel kiegészülve indul a zarándokcsoport a búcsús misére.

A bustyaházi Nagyboldogasszony templom eredetileg a técsői plébánia filiája volt, 1997-ben emelte Majnek Antal püspök plébániai rangra.

Az oltárképet 2003-ban újíttatta fel az egyházközség.

b) Statisztikai adatok¹¹⁵

Bustyaházán kb. 320 római katolikus él, ebből a templomba járók száma kb. 120 fő. Első plébános a ferencesek megérkezése után fr. Majnek Antal volt. Fr. Marek Bernardin '95 őszétől vette át az egyházközség vezetését. Jelenleg, 1997 őszétől, fr. Hidász Ferenc a plébános, akinek a 2001/2002 évben fr. Weinrauch Márió volt segítségére káplánként, 2003 szeptembere óta pedig Stanco Attila (dioec.). Szentmise hetente kétszer van Bustyaházán, vasárnap, illetve kedd délután.

A hittanosok száma 40 fő. Három csoportban ukrán nyelven folyik az oktatás. Civil hitoktatók száma: 2 fő.

¹¹⁵ A 2003. év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Hidász Ferenc plébánostól.

c)Intézmények, mozgalmak, csoportok

A településen karitás csoport működik, ruha és élelmiszercsomag osztással segítik a szegényeket.

A Szent Erzsébet Óvoda 2001. november 19-től működik Bustyaházán, egy magyar és egy ukrán nyelvű csoporttal, az óvodások létszáma 42 fő. Az óvodát técsői Szent István Karitás Alapítvány tartja fent külföldi adományokból. Az intézmény működése 16 ember számára ad biztos munkalehetőséget. A szülők hozzájárulása a költségekhez a család anyagi háttéréről függően minimális.

A körülbelül ötven tagú técsői Hit és Fény csoport egyik vezetője és több segítője is bustyaházi. A Szent Erzsébet Óvodában tartják összejöveteleket havonta egyszer, illetve a nyári táborukat rendszeresen ide szervezik.

Minden elsővasárnap szentségimádás van a szentmise után, melyben papi és szerzetesi hivatásokért imádkoznak.

A „Családok a családokért” programba bustyaházi rászoruló családokat is bekapcsoltak.¹¹⁶

¹¹⁶ A program leírása a viski egyházközségben működő mozgalmak bemutatásánál.

4. Técső (Tyachiv)

a) Az egyházközség¹¹⁷

Técső városa járási központ. Vegyes nyelvű település, lakóinak száma 13 000, ebből körülbelül 4 000 magyar. A Tisza jobb partján terül el, az ukrán-román határ térségében.

Első említése 1219-ből származik. Egyike volt az öt koronavárosnak. Lakói a reformáció kezdetekor az új vallás követői lettek. Ma a római katolikusoknál jelentősebb számban élnek reformátusok és ortodoxok a településen.

A templomot nem, de a plébánia épületét elvették, ma bank működik benne. Egy kisebb épületet kapott helyette az egyházközség 1993-ban. Abban az épületben működik ma a karitás konyhája is. Ott lakik a területen dolgozó káplán is, illetve egy magyarországi világi munkatárs.¹¹⁸

b) Statisztikai adatok¹¹⁹

Técsőn 650 katolikus él, ebből 200 fő templombajáró. Első plébános a ferencesek megérkezése után fr. Majnek Antal volt. Fr. Marek Bernardin 1995 decemberétől vette át az egyházközség vezetését. Fr. Hidász Ferenc 1997 őszétől plébános, akinek 2003 szeptembere óta káplánként segítségére van Stanco Attila (dioec.). Itt él az egyházmegye egyetlen állandó diakónusa: Pataki Emil.

A hittanosok száma 60 fő. Két helyi és egy bustyaházi civil hitoktató segít a hitoktatásban.

c) Intézmények, mozgalmak, csoportok

Az egyházközségben técsői Szent István Karitás Alapítvány folytat karitatív tevékenységet, mely 1992. november 19-én, Szent Erzsébet ünnepén alakult meg, Papp Anikó ferences nővér kezdeményezésére. Az akkor hat fős karitás csoportnak hamarosan 18 tagja lett. Államilag bejegyzett szervként 1995. január 31-től működik. Vallási és nemzetiségi hovatartozásra való tekintet nélkül támogatnak és gondoznak rászoruló egyéneket és nagycsaládokat Kéthetente, mintegy nyolcvan családnak adnak élelmiszert, gyógyszert. Támogatók segítségével minden évben húsvét és karácsony előtt az egyházközség rászoruló családait egy-egy élelmiszercsomaggal ajándékozzák meg. Hetente két alkalommal gyógyszerért a járás különböző falvaiból is felkeresik a técsői plébániát, ahol az orvos által felírt recepteket ingyen beváltják (havonta körülbelül 250-300 ember kap gyógyszertámogatást). A helységben egy dobozt helyeztek el, ahová mindenki bedobhatja azt az összeget, amelyet a gyógyszerért fizetni tud.

¹¹⁷ Németh A., *Kárpátalja*, 150. old., ill. a plébánostól kapott adatok alapján.

¹¹⁸ A 2003. év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Hidász Ferenc plébánostól.

¹¹⁹ A 2003. év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Hidász Ferenc plébánostól.

A kulcsmásoló műhely – szintén a karitás keretein belül – 1999 tavasza óta működik, ahol kulcsmásolás, cipőjavítás, műszaki és háztartási gépek javítása történik.

Ingyen-konyhát indítottak be 1999-ben a plébánia épületében, ahol eleinte harminc, majd ötven, jelenleg¹²⁰ pedig mintegy kilencven gyermek és nyugdíjas jut minden nap meleg ebédhez. Az ebédben részesülők között van 20 fekvőbeteg, akiknek a munkatársak juttatják el az ebédet.

Csongovainé Piroska, magyarországi világi munkatárs vezetésével 2000 őszén megindult az öregek napközi otthona. Szent József, a munkások védőszentjének a nevét vette fel a napközi otthon, hiszen látogatói egész életükön át keményen dolgoztak. Életkoruk 70-85 év között van. Valamennyien özvegyasszonyok, akik nehéz körülmények között neveltek fel 3-4-5 gyereket. Közülük ketten árva unokájukról gondoskodnak. Szerény nyugdíjat kapnak, s gondot jelent nekik a téli tüzelő és a közületi számlák kifizetése. Nem töltik hasztalanul a napot, valamennyien szorgalmasan kézimunkáznak. Híméznek, kötött darabokat bontanak és a fonalból kisruhákat, sapkákat kötnek. Közösséget alkotnak, együtt dolgoznak, beszélgetnek. Az általuk készített kézimunkákat Svájcba küldik, ahol a missziós bazárokon eladásra kerülnek és az ebből kapott összeget közös kasszába helyezik el, hogy terveiket – közös programok, kirándulás, városnézés – könnyebben megvalósíthassák. Délben harangszóra együtt imádkozzák az Úrangyalát, hazaindulás előtt pedig minden nap a rózsafüzért, papi és szerzetesi hivatásokért.

Határon-túli magyar karitatív szervezetek segítségével nyújtott gyors segílyt és támogatást a karitás-csoport 1998-as és a 2001-es árvíz károsultjainak.

A bustyaházi Szent Erzsébet Óvoda fenntartója is a técsői karitás.

Hit és Fény csoport működik Técsőn, a sérültekkel és a segítőkkel együtt kb. 50 tagja van. Havi rendszerességgel találkoznak. A huszti csoporttal közösen nyaranta tábort szerveznek. Zarándoklatokon is részt vesznek a sérültek és segítők közösen, így jutottak el néhányan a csoportból Máriapócsra, Lembergbe, vagy Lourdes-ba. A Hit és Fény mozgalom 2002-ben ünnepelte 10 éves fennállását Ukrajnában, a técsői csoport pedig 2003 őszén volt tíz éves.

Fr. Hidász Ferenc plébános atya meghívására 1997-ben a magyarországi Ferences Világi Rend¹²¹ küldötteként Técsőre érkezett Magyar Erzsébet, aki az érdeklődőknek tartott ismertetést Szent Ferenc világi rendjéről, tevékenységéről, tagjainak életmódjáról. Az érdek-

¹²⁰ 2004. január

¹²¹ Assisi Szent Ferenc megtérésekor arra érzett szólítást, hogy nagyon komolyan véve Krisztus tanítását, az evangélium szerinti életre radikálisan elköteleződjön, s eljegyezze magát a „Szegénység Úrnővel”. Követőiből jött létre a ferences rend. Többen fordultak azonban Szent Ferenchez olyanok is, akik már családban éltek, s azt nem hagyhatták el, de lelkületét, életmódját követni szerették volna. Belőlük alakult ki így, még a Szent életében a Harmadik, azaz Világi Rend. Ennek tagjai tehát olyan, a világban élő, többnyire családos emberek, akik Assisi Szent Ferenc példájára és lelki iránymutatása szerint elköteleződnek az evangélium minél hűségesebb megélésére, kovászként átjárva azt az evilági közeget, ahová munkájuk, családi kötöttségeik stb. állítják őket.

lódókból létrejött kis csoport tagjai két éves képzés után 1999. szeptember 11-én ünnepélyes keretek között befogadást nyertek a Ferences Világi Rendbe a magyarországi Országos Tanács miniszterének jelenlétében. A técsői hatfős közösség Árpádházi Szent Kinga oltalmába ajánlotta magát. Újabb kétévi képzés után 2001. szeptember 29-én a befogadott¹²² testvérek közül öten ideiglenes fogadalmat tettek egy évre, 2002 őszén pedig négyen véglegesen elköteleződtek a közösségben, azaz örökfogadalmat tettek. A közösséghez később újabb érdeklődők is csatlakoztak, ill. további testvérek tettek ideiglenes vagy örökfogadalmat. Így jelenleg¹²³ 5 örökfogadalmas, egy ideiglenes (egy éves) fogadalmas és egy befogadott testvér tagja a técsői közösségnek. A közösség tagjai havonta egyszer találkoznak a képzési felelőssel, ezenkívül kéthetente találkoznak a csoporttagok. Az időt imával, énekléssel, zsolozsmázással, a Szentírásról való elmélkedéssel, Szent Ferenc életének és írásainak olvasásával és beszélgetéssel töltik ki. A karitatív élet területén elvállalták az Egyházközség járásképtelen és egyedülálló időseinek, betegeinek látogatását együttműködve a helyi Karitással. Látogatóik száma kb. 25 fő. Técsőn kívül még Huszton működik egy közösség Szent Pió atya pártfogása alatt.

Az egyházközségben korábban – három éven át – schola is volt, jelenleg egy felnőtt kórus működik.

Minden első vasárnap szentségimádás van a templomban, melyben papi és szerzetesi hivatásokért imádkoznak.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat által elindított „Családok a családokért” mozgalomba técsői rászoruló családokat is bekapcsoltak.

5. Kerekhegy (Okruhla)

a) Az egyházközség¹²⁴

Kerekhegy Técsőtől kb. 20 kilométerre lévő település, „zsákfalu” a hegyek alján, innen tovább már nem vezet út. A rettenetesen rossz minőségű út miatt télen akár egy óra is lehet az utazási idő Técsőről. A püspökségtől egy Nivát kapott az egyházközség, hogy papjuk eljuthasson hozzájuk, mert a személyautó fennakadna a gödrökben. Vasárnaponként a kis fűtetlen templomban jönnek össze a római és görög katolikusok szentmisére.

Az egyházközséget a XIX. században alapították. Templomának titulusa: Szent Félix pápa és vértanú.

¹²² Annyi, mint szerzetesrendekben a noviciátus.

¹²³ 2004. május

¹²⁴ A plébánostól kapott adatok alapján.

A templomot nem zárták be a szovjet éra alatt sem. plébánia épület nem tartozott a templomhoz. A püspökség 2002-ben megvásárolt egy házat, melyet átalakítottak táborozás céljára.

Innen származik, és itt élt 2002-ig Pataki Emil bácsi, az egyházmegye egyetlen állandó diakónusa. A paphiány enyhítésére szentelte fel Majnek Antal püspök atya 1997-ben. Kerekhegyen, Técsőn és Bustyaházán felváltva tartott igeliturgiát. Idős kora miatt 2002-ben leköltözött Técsőre, azóta elsősorban itt segíti az egyházközség életét.

Az egyházközségben a gyerekek és a fiatalok a magyar osztály megszűnése miatt már nem tudnak magyarul. Ezért a szentmisén az olvasmányokat és a hívek könyörgését ukránul is felolvassák, illetve a papok a nagyobb ünnepeken mindenképp ukránul is prédikálnak. Magyaroktatás is folyt, de ez a település nehéz megközelítése és az oktatók időhiánya miatt elmaradt.

b) Statisztikai adatok¹²⁵

Kerekhegyen kb. 120 katolikus él, ebből kb. 50 fő jár templomba. Első plébános a ferencsek megérkezése után fr. Majnek Antal volt. Fr. Marek Bernardin 1995 őszétől vette át az egyházközség vezetését. Jelenleg, 1997 őszétől, fr. Hidász Ferenc a plébános, akinek 2003 szeptembere óta káplánként segítségére van Stanco Attila (dioec.).

A hittanosok száma 18; egy bustyaházi civil hitoktató és a káplán hitoktat, három csoportban. Mindhárom csoportban ukrán nyelven folyik az oktatás.

c) Intézmények, mozgalmak, csoportok

A técsői Szent István Karitászzal segítségével újították fel és bővítették ki Kerekhegyen az egyházközség közösségi házát, amely nyáron hittantábor helyéül, év közben pedig közösségi és plébániai célokat szolgál. Vezetője Zsákai Pirooska, a 2000 novemberében Magyarországról érkezett nyugdíjas tanárnő. A Községi Házban a tanév folyamán a berendezett hittantermekben folyik a hitoktatás a helyi hittanosok részére. Mivel Kerekhegyen kihalóban van a magyarság, célunk, hogy az itteni hittanosokat, fiatalokat megtanítsuk a magyar nyelvre, illetve azokban, akik még tudnak magyarul, azokban továbbra is megtartsuk a magyar önazonosságot. A gyerekek örömmel jönnek hittant és magyar nyelvet tanulni. A kerekhegyiek nagyon várják, hogy gyermekeik rendszeres magyar nyelv oktatásban részesüljenek, mivel az elmúlt 50 év alatt felnőtt egy generáció, akinek magyar nevű tagjai magyarul nem beszélnek, ám a gyermekeiket szeretnék őseik nyelvére megtaníttatni.

¹²⁵ A 2003. év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Hidász Ferenc plébánostól.

A házhoz tartozik még az épületegyüttes mögött lévő domboldali több hektáros almáskert, amely nagyon megfelelő a nyári programok alkalmával közös játékokra, szórakozásra. Szeretnék az itt leszedett almát aszalni, és felhasználhatóvá tenni a nyári táborozások alkalmával, illetve a técsői ingenkonyhán.

6. Nyelvek

a) A többnyelvű egyházközségek okai

Kárpátalján a római katolikus egyháznak kb. 65-70 000 híve van. A hívek nyolcvan, nyolcvanöt százaléka magyar. Nehéz pontosan meghatározni a magyarság arányát. Sokan beszélnek ugyan magyarul, de ukránnak, szlováknak vallják magukat, vagy már nem beszélnek magyarul, de nemzetiségként azt jelölik meg. Az egyházmegye további nemzetiségi eloszlása: kb. 7% szlovák, 5% német, 3% rutén, ukrán.¹²⁶

A korábban ruténok görög katolikusok voltak, a magyarok pedig reformátusok, római vagy görög katolikusok. Az ortodox egyház a szovjet korszak kezdete előtt nem volt jelentős a mai Kárpátalja területén. A vallásüldöző politika megjelenésével, 1945-től, erőszakkal, fenyegetéssel „térítették át” görög katolikus lelkipásztorokat az ortodox egyházba, melyet irányításuk alatt tartottak. A szláv ajkú hívek ekkor többnyire az ortodox egyházhoz csatlakoztak, ám a magyarok közül sokan inkább a római katolikus templomot választották.

A Szovjetunió népeket, nemzetiségeket összekeverő politikájának is köszönhetően sok magyar család átvette az ukrán nyelvet a mindennapi életben. A vegyes nyelvű településeken a nekik is jól el kell sajátítaniuk az ukrán nyelvet. A hétköznapi életben rendszeresen használniuk kell, így a családok egy része előbb-utóbb otthon is csak ezen a nyelven beszél, s a következő generáció már talán egyáltalán nem is tanul meg magyarul.

Az eredetileg magyar nyelvű római katolikus egyházba is egyre több ukrán anyanyelvű hívő kerül be. Ennek kétféle oka lehet. Egyik a már említett elukránosodás. A nyelvüket általában hamarabb elhagyják, mint vallásukat. Ha a szertartás nyelvét már nem is beszélik, szentségek kiszolgáltatását továbbra is a római katolikus paptól kérik.

A másik ok, hogy a nyelvileg vegyes házasságok folytán egyre több ukrán nemzetiségű is a római katolikus templomba jár, automatikusan átvéve házastársa vallását. Ez különösen a nőkre jellemző, mert a szokás szerint többnyire az asszony követi férje vallását, függetlenül attól, hova tartozott korábban. Az ő és gyermekei érdekében egyre inkább szükség van a kétnyelvű lelkipásztorokra, a két nyelven végzett szentmisékre.

¹²⁶ A Munkácsi Egyházmegyétől kapott adatok alapján.

Kárpátaljai tapasztalat, hogy az esetek többségében az édesanya anyanyelve határozza meg a család kommunikációjának nyelvét, még akkor is, ha mindkét nyelven beszél az anya. Így a gyerekek esetleg meg sem tanulják a másik szülő nyelvét, különösen akkor, ha az a magyar. Hiszen a magyar nélkül elboldogul a mindennapokban, de az ukrán, az államnyelv nélkül már sokkal nehezebben.

b)A többnyelvűség okozta problémák

„Ha egy univerzális kárpátaljai papra gondolnék, annak minimum három nyelven kell beszélnie, de kettőt valóban fontos. Valamelyik szláv nyelvet, most már lehetőleg az ukránt, és a magyart.”¹²⁷

A kétnyelvűség lelkipásztori szempontból a legfontosabb a jegyesoktatásoknál, keresztelelésnél, házasságkötésnél, gyóntatásnál. Vegyes vidéken e nélkül a két nyelv nélkül nem boldogulhat a pap. Kényesebb kérdés a szentmisének a kérdése. Az emberekben ösztönösen ott van az ellenkezés. Elsősorban nem is a nemzetiség hangsúlyozásával, hanem a megszokás miatt. A régi időkben is magyarul volt, most miért kell az ukrán?

„Én elvi megfontolásból megpróbálom következetesen tartani, hogy a szentmisén, vegyes vidéken, ahol tudom, hogy a jelenlévőknek legalább a 10%-a nem tud magyarul, pláne nem érti meg a Szentírás szövegét, ott fölolvassunk minden olvasmányt, de legalább az evangéliumot és még egy olvasmányt ukránul is. Sőt, most már a hívek könyörgéséből is néhányat. Nehezen veszi be az embereknek a gyomra. Tulajdonképpen az idősek is belátják az eszközkel, hogy muszáj. Megkerülhetetlen kérdés. Énnekem az az alapelvem, hogy jobb apránként hozzászoktatni, minthogy egyszer csak rászakadjon az egyházközségre, hogy többnyelvűek vagyunk.”¹²⁸

Részben kétnyelvűek a szentmisék Kerekhegyen, Bustyaházán, Huszton és Királyházán. Ezeken a helyeken ukrán nyelvű hittanórákra is igény van, mert a gyerekek közül már sokan nem értenek (jól) magyarul. A kétnyelvű szentmisék főként az idősebb korosztályban váltanak ki ellenkezést. Annak ellenére, hogy ők mindannyian megértik az ukránt, ám gyermekeik és főként unokáik a magyart nem. Többen úgy gondolják, hogy éppen azért kéne magyar nyelven folynia a szentmisének, hogy ezek a hiányos nyelvtudású gyerekek megtanuljanak magyarul. Azonban a mise nem tud a nyelvtanítás helyszínévé válni, és nem is szabad, hogy azzá legyen. Ahogy egy kint szolgáló atya mondta: 'Előbb vagyok katolikus, azután magyar'. Nem szabad azzal elriasztani az egyháztól senkit, hogy ragaszkodunk egy nyelvhez.

¹²⁷ Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

¹²⁸ Beszélgetés fr. Hidász Ferencsel, a nagyszőlősi rendház házfőnökével

„Elképzelhető megoldás az, ami a Nagy-Magyarországon is az ilyen vidékeken divat volt, hogy mondjuk volt egy sváb mise, volt magyar mise. Vagy volt tót mise, volt magyar mise. De ha kinyitasz egy régi szertartáskönyvet, ahol keresztelés, meg esketés van, mindenütt négy nyelven volt benne. Ott volt latinul, magyarul, tótul és svábul a szertartás. Én ilyen szertartáskönyvet láttam, ebből indulok ki, hogy, ha ez régen így volt egyes vidéken, akkor most miért ne lehetne így? Például Huszton hetente van szentségimádás, és a szentségimádás is kétnyelvű. Ami elhangzik magyarul, az mindig elhangzik ukránul is. Nem szítpantottuk el ezzel az ukrán nyelvű tömeget, mondjuk a görög katolikus egyháztól, ettől nem félek, ettől nem is kell másnak sem félnie. Sokkal inkább azért, hogy a vegyesházasságok révén a mi templomunkhoz kapcsolódó nem magyar fél, ha oda járt hozzánk, akkor érezze, hogy őt is emberszámba veszik. A gyerekekről nem is beszélve.”¹²⁹

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy ott, ahol lehetőség van rá, ne támogatóknak a ferencesek a magyar nyelv használatát és a magyar kultúrát. Jó példa erre a huszti magyar iskola, melynek rengeteg támogatást szereztek külföldről. Szintén nagyon fontosak a nyelv megtartásában, művelésében az egyház, a karitászok által fenntartott óvodák és egyéb intézmények.

Hosszabb-rövidebb ideig magyar nyelvtanítás is volt Bustyaházán és Kerekhegyen a hitoktatás mellett. Ezek, sajnos, részben idő hiányában, részben az érdeklődés csökkenésével abbamaradtak, bár a kerekhegyi közösségi ház létrejöttével újra szeretnék indítani az oktatást.

7.Cigánypasztoráció

a)A cigánypasztoráció elindulása Viskén

A viski cigányság között a missziós munkát egy egyszerű, de mélyen vallásos asszony, Marcsa néni kezdte el. A Bibliával, rózsafüzérrel, s később más imakönyvekkel, lelki irodalommal is házról házra járt. Felolvasott a Szentírásból, magyarázta a történeteket és megtanította a cigányokat a rózsafüzért imádkozni. Igyekezett rávenni őket, hogy jöjjenek el vele a szentmisére is. Így került velük kapcsolatba velük 1992 őszén Visk akkori plébánosa Majnek Antal atya. Ő így emlékszik vissza a kezdetekre:

„Valószínűleg ő¹³⁰ imádkozta ki azt, hogy én is elkezdtem velük foglalkozni. Eljöttek egyszer a templomba a cigánygyerekek és nagyon virgoncok voltak. Amikor a prédikáció közepén, ott az első sorban, ott az orrom, a szemem előtt ugrabugráltak, verekedni kezdtek, akkor már nem bírtam tovább cérnával, és kiküldtem őket. De a mise végéig olyan lelkiismeret-furdalásom lett, hogy hát lehet, hogy az Úristen húzta be őket ide Marcsa néni kezével, és én meg kizavarom őket! Na, de hát így nem lehet, nem tudnak viselkedni! S akkor

¹²⁹ u.o.

¹³⁰ Értsd: Marcsa néni

azt az indíttatást kaptam a mise végére, hogy magamhoz hívom őket és beszélgetek velük. Ott is voltak még a templom előtt. Mondtam annak a tizenvalahány gyereknek, hogy „figyeljete ide, nektek nem muszáj még a templomba járni, hiszen nem értetek ebből semmit, de egy hittanóra meghívlak titeket!” Valóban el is jöttek (...) azon a késő őszi napon. (...) Mikor bezúfolódott vagy hatvan gyerek, hát én majd' elájultam. Na, nem csak a nagy létszámtól, de a mindenféle érzésektől... S bizony az a sok szakadt gyerek nekem, megmondom őszintén, akkora örömet adott, nagy kegyelmet kaptam az Úristentől, amikor láttam azt a sok szutykos, piszkos gyereket, a csillogó tiszta tekintetüket, szemüket...¹³¹

Antal atya próbálta nagyon egyszerűen, az ő szintjükön megfogalmazni az örömhírt: „Isten szeret benneteket, és hozzátok is akar szólni!”¹³² Óriási figyelemmel, örömmel fogadták a feléjük forduló atyát.

Az első sikeres találkozás után rendszeressé váltak a foglalkozások. Egy világi munkatárs, aki azon a vidéken segédkezett Antal atyának, gitárral a kezében kezdett énekeket tanítani a cigánygyerekeknek. Ők meglepően hamar megtanulták az új énekeket, második alkalommal már fűjták azokat.

Hamarosan annyira megnőtt a létszám, hogy Antal atya beszámolt róluk a nunciuskának is, és segítségével belefogtak egy közösségi ház építésébe a táborban.¹³³

b)A közösségi ház élete

A közösségi ház – imaház, ahogy ők mondják – a nunciuskának és magyarországi szervezetek segítségével felépült. Azóta ott vannak a hittanórák és mindenféle karitatív-szociális segítség a cigányok számára.

Beindult az étkeztetés. A közösségi házba odaköltözött Marcsa néni, aki hol főtt étellel, hol vajjas kenyérral és teával várta a betérő éhes „pulyákat”¹³⁴ Eleinte csak egy héten háromszor volt meleg étel, de 2001-től a támogatások megnövekedése lehetővé tette, hogy minden nap 50-70 kaphasson meleg ételt.

Két évvel ezelőtt kibővítették egy tanteremmel az épületet, azóta iskola is működik a cigányok számára. Három osztályban, két másodikban és egy elsőben folyik a tanítás. A cél, hogy legalább írni-olvasni megtanuljanak a gyerekek.

Marcsa néni 2000-ben, hosszú betegség után meghalt, de az imaházban a tevékenység folytatódott, bár azóta nincs állandó lakója.

¹³¹ Beszélgetés Majnek Antallal, Kárpátalja püspökével

¹³² u.o.

¹³³ Kárpátalján a cigányok tábornak nevezik közös lakóhelyüket.

¹³⁴ Kárpátalján nemcsak a cigány, hanem sokszor a magyar gyerekeket is így nevezik, sőt a gyerekek is ezt a szót használják önmagukra és társaikra a Magyarországon már ráakódott pejoratív felhang nélkül.

A viski cigányok közt ferences hivatás is született: Valér testvér egyszerű fogadalmasként és a szegedi rendházban.

c)A kárpátaljai cigányság élete, problémái és a velük való foglalkozás tapasztalatai

A kárpátaljai cigányság nagyobb része magyarul beszél, de a Kárpátokhoz közelebb élők már ukrán nyelvre váltottak. Letelepelve, egy-egy falu vagy város szélén, egy tömbben, az úgynevezett 'táborban' élnek. Helyenként az asszonyok még viselik a jellegzetes tarka, cigány viseletet.

A cigányság Kárpátalján az általános szegénységnél is nagyobb szegénységben él, mondhatjuk, hogy nyomorognak. Abban a társadalomban, ahol amúgy is hatalmas a munkanélküliség, a cigányoknak szinte egyáltalán nincs munkájuk. Kosárkötésből, idénymunkából és nem utolsó sorban koldulásból élnek. Egy részük eljár „Oroszba” – azaz Ukrajna és Oroszország belső vidékeire, napszámot vállalni, ahonnan némi pénzzel és terménnyel térnek haza. Néhány helyen próbálják földhöz juttatni őket, hogy így legalább az élelmiszerek egy részét megtermelhessék maguknak.

A Püspök atya felajánlotta az egyház által felkarolt közösségeknek, hogy ha megmondják, miből tudna megélni a tábor, akkor az elindításához szükséges eszközöket – varrógép, kapa, ló, szekér, stb. – beszerzik számukra. Ehhez azonban a mostaninál jóval nagyobb összefogásra lenne szükség a táborokon belül, bár jó kezdeményezések már vannak.

Már József főherceg a XIX. században iskolákat hozott létre a cigányok számára, mégis többségük még ma is írástudatlan.

d)Cigánypasztorációs helyek Kárpátalján

Póсахáza (munkácsi járás) – Kosárkötéssel foglalkoznak, földet kaptak burgonya termeléséhez.

Beregújfalú (beregszászi járás) – Kápolnát épített a közösség magának, domonkos nővérek iskolát nyitottak.

Koncháza (ungvári járás) – Roska Péter, magyar missziós pap kezdte meg az evangelizációt, 1998-tól Béres Ágnes hitoktató nő él a cigányok közt.

Munkács – itt él Kárpátalja legnagyobb cigány közössége, mintegy 3000 fő. Innen származik Horváth András, a pásztor, a cigány fiatalember, aki gitárjával végzi evangelizációs munkáját a cigányok között.

Nagyszőlős – cigányiskolát építettek, mely napköziként is üzemel.

Az első kárpátaljai cigánytalálkozót 2002 májusában rendezte az egyházközség

VIII. A Tiszaát egyházközségei

1. Királyháza (Korolevo)

a) Az egyházközség¹³⁵

A település a királyi erdőuradalom központjaként alakult ki. Felsőszász néven említik még 1272-ben, de 1355-ben már Királyházaként. Később a királyi ház, (domus regalis) helyén épült a Nyaláb-vár.

A várat 1514-ben Dózsa csapatai, 1661-ben a betörő törökök, 1717-ben tatárok ostromolják, 1831-ben pedig kolerajárvány pusztít a területen. Ezen megpróbáltatásoknak is köszönhetően a szász telepések a XVI. századra teljesen eltűnnek, helyükre a XVIII. századtól kezdve ruszinok települnek le.

Királyháza városi rangú település, 10 000 lakosa közül kb. 2200 magyar.

Plébániáját a XIV. században alapították. A hitújítás következtében 1560-tól szünetelő plébániát 1727-ben állították vissza. Szent Péter és Pál temploma középkori eredetű, XIII. századból már írásos adat van róla. Többszöri átépítés folytán ma barokkos jelleget visel magán.

A templommal szemben emelkedő dombtetőn áll Nyaláb vára, melyet 1272-1315 közt építhettek. Míg a Perényi család tulajdonában volt a vár, fontos kulturális szerepet töltött be a környék számára. A Perényi család ide hívta meg gyermekük nevelőjének Komjáti Benedek pozsonyi kanonokot az 1530-as évek elején, aki a Nyaláb várban magyarra fordította Pál apostol leveleit. Egy ideig itt élt Ilosvai Selymes Péter is.

A várat végül 1672-ben I. Lipót parancsára rombolják le. A Kisboldogasszony várkapolnát a hívek 1994-ben újraépítették. Évente egyszer a búcsúnapján tartanak itt szentmisét.

¹³⁵ Németh A., *Kárpátalja*, 132. old.

b) Statisztikai adatok¹³⁶

Királyházán kb. 470 katolikus él, ebből kb. 200 rendszeres templomba járó.

Első plébánosuk a ferencesek megérkezése után fr. Radics Dávid volt 1992 őszéig, majd két éven keresztül fr. Németh Imre. Helyére fr. Horvát László érkezett, akit néhány hónap után, fr. Majnek Antal váltott. Fr. Hermann Áron még ez év, 1994 őszétől kezdve három éven át szolgált itt. Őt fr. Reisz Pál atya követte két éven keresztül, majd fr. Bán Jónás, aki 2001 őszén a káplánként érkezett fr. Weinrauch Márióra bízta a plébánia ellátását. A következő évtől ő a plébániai kormányzó.

A hittanosok száma 45 fő, két csoportban ukrán nyelven folyik az oktatás.

Szentmisék vasárnaponta és péntekenként vannak a plébániatemplomban.

c) Intézmények, mozgalmak csoportok

Az egyházközség 1996-ban kapta vissza a plébániát, melyben óvodát indított. Az óvoda egy, magyar nyelvű csoporttal működik, a Nagyszőlősi Karitatív Központ fenntartásában. Fontos szerepe van Királyházán az óvodának a magyar nyelv megőrzésében, mert a városban csak ukrán tannyelvű iskola van.

Időközben szükségessé vált az épület felújítása, a fűtésrendszer cseréje. Külföldi támogatók, köztük a holland World Servants szervezet önkéntesei, az egyházközség és a szülők áldozatos munkájával sikerült újjá varázsolni az óvoda és egyben a plébánia épületét.

Az egyházközségben schola működik.

2. Feketeadó (Chornotysiv)

a) Az egyházközség¹³⁷

A Tisza jobb partján fekvő helységnek 2240 lakosa van, ebből magyar 685.

¹³⁶ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Weinrauch Márió, plébániai kormányzótól.

¹³⁷ Németh A., *Kárpátalja*, 124. old.

Már a XIII. sz. elején lakott volt a terület, az akkori település alapítói az ugoicsai királyi erdő „erdőóvói” lehettek. Később a Perényiek, majd a Rákócziak, végül a Bakóczi grófok tulajdonává lesz.

Római katolikus temploma a XIII. – XIV. században épült, belül XV. századi freskók díszítik. A hitújítók kezére került. Perényi Zsigmond báró szerezte vissza 1754-ben. A XIX. század közepén fedél nélkül romladozott, Haas Mihály szatmári püspök ideiglenes tetővel akadályozta meg a további pusztulást.

A csepei római katolikus hívek is ezt a templomot látogatták 1995-ig. Akkor megkapták a csepei óvoda egy termét, ahol kápolnát alakítottak ki.

A 2001. márciusában bekövetkezett árvíz alatt 20-30 cm víz állt a templomban is, melynek nyomai még ma is láthatók.

A templom titulusa: Szent Rozália. Fíliája: Csepe.

b) Statisztikai adatok¹³⁸

Feketeardőban 120 katolikus él, ebből 60 rendszeres templomba járó.

A ferencesek megérkezése után első plébánosuk 1992 őszéig fr. Radics Dávid volt, majd két éven keresztül fr. Németh Imre. Helyére fr. Horvát László érkezett, akit néhány hónap után, fr. Majnek Antal váltott. Fr. Hermann Áron még ez év, 1994 őszétől kezdve három éven át szolgált itt. Őt fr. Reisz Pál atya követte két éven keresztül, majd fr. Bán Jónás, akitől 2002-ben vette át a szolgálatot fr. Hidász Ferenc és káplánja, Stanco Attila (dioec.).

A hittanosok létszáma igen alacsony, mindössze 6 fő. Egy civil hitoktató tevékenykedik az egyházközségben.

Szentmisék a feketeardői templomban a vasárnapi mellett csütörtökönként vannak.

c) Intézmények, mozgalmak csoportok

Az egyházközség apró méretéből kifolyólag nem tart fenn intézményt.

¹³⁸ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Hidász Ferenc plébánostól

3. Csepe (Chepa)

a) Az egyházközség¹³⁹

Csepéről a legrégebb írott feljegyzés a XIII. század végéről való. A település a Csepy család birtoka volt.

A falu lakossága 2000 fő, ebből 1700 a magyar. A lakosság többsége református és görög katolikus.

Magyar iskolája 1944-ben megszűnt. A magyar nyelvet 1992-től az ukrán tannyelvű iskolában fakultációként oktatták, majd felmenő rendszerben magyar osztályt is indítottak. A falura felülről kényszerítették rá az ukrán nyelv használatát, a magyar nyelv mellőzését. A lakosság ellenállása abban nyilvánul meg, hogy otthon, családi körben és a falu területén magyarul beszélnek.

A XV. században épült templom a reformátusok kezére jutott, a mai napig ők használják. Csepében római katolikus szentmisék 1995 karácsonyától kezdve voltak, eleinte csak ünnepeken. Megkapták a közösség az óvoda egyik épületét, és ezt alakították át kápolnává, ahol 1996 nyarától már kéthetente tartottak szentmisét. A templom szentelése 1997. július 13-án volt, azóta minden vasárnap van szentmise, egyes időszakokban egy hétköznapi is. A templom titulusa: Páduai Szent Antal.

b) Statisztikai adatok¹⁴⁰

Csepében 170 római katolikus él, ebből 50 rendszeresen a római katolikus templomba jár. Nagy görög katolikus közösség él Csepében, s amíg nem volt saját templomuk a római katolikusok egy része is oda járt. Megszokásból még ma is sokan oda járnak.

Első plébánosuk fr. Hermann Áron volt, akit 1997 őszétől fr. Reisz Pál váltott. Két év múlva, 1999-ben került hozzájuk jelenlegi plébánosuk, fr. Bán Jónás.

A hittanosok létszáma 27, minden csoportban magyarul folyik az oktatás.

¹³⁹ Németh A., *Kárpátalja*, 125. old.

¹⁴⁰ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Bán Jónás plébánostól

c)Intézmények, mozgalmak csoportok

Az egyházközség fiatalságából és kis lélekszámából kifolyólag nem tart fenn semmilyen intézményt.

4.Nevetlenfalu (Diakove)

a)Az egyházközség¹⁴¹

Az Árpád-házi királyok idején benépesült település, Gyakfalva, majd 1384-től Diákfalva¹⁴² néven. Nevetlenfaluként 1619-ben szerepel először.

A falu lakossága 1200 fő, ebből 1150 a magyar nemzetiségű, azaz színmagyarnak tekinthető. A vallási hovatartozás tekintetében megoszlik a lakosság: a római katolikus és a református egyház hívei között, de kisebb számban élnek itt görög katolikusok is.

A falu határában nagy kapacitású teher- és személyforgalmat lebonyolító határátkelőhely működik Halmi-Szatmárnémeti (Románia) irányába.

A plébániát a XIV. században alapították. A hitújítás idején elvesz az ősi kistemplommal együtt. A katolikusok a templomot 1744-ben szerzik vissza. Mivel a templom a viszontagságok közepette, különösen pedig az 1880. évi földrengés által igencsak megrongálódott, újjának az építésébe fogtak, melyet 1903-ban szenteltek fel. Titulusa: Szent Kereszt Felmagasztalása. Fióljája: Aklihegy.

b)Statisztikai adatok¹⁴³

A római katolikusok létszáma 760 fő, ebből 250 a rendszeres templomba járó.

Első plébános a ferencesek megérkezése után 1992 őszéig fr. Radics Dávid volt, majd két éven keresztül fr. Németh Imre. Helyére fr. Horvát László érkezett, akit néhány hónap után, fr. Majnek Antal váltott. Fr. Hermann Áron még ez év, 1994 őszétől kezdve három éven át szolgált itt. Őt fr. Reisz Pál atya követte két éven keresztül Jelenlegi plébánosuk, fr. Bán Jónás 1999-ben került hozzájuk.

A hittanosok létszáma 132 fő. Minden csoportban magyar nyelven folyik az oktatás. A civil hitoktatók száma 4 fő.

¹⁴¹ Németh A., *Kárpátalja*, 126. old.

¹⁴² Ld.: Djakove – az ukrán név megőrizte a diák (djak) szót.

¹⁴³ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Bán Jónás plébánostól

c) Intézmények, mozgalmak csoportok

Az egyházközségben két, korosztályok szerint megosztott schola működik.

A jól felszerelt plébánia a környék központja. Mindkét nagy tiszai árvíz során raktározó és elosztó központ volt Nevetlenfalu. A Magyar Karitástól feladatai ellátásához egy mikrobuszt kapott az egyházközség. A magyarországi támogatókkal, alapítványokkal is e plébánián keresztül tartják a kapcsolatot a környékbeli egyházközségek.

A Háló¹⁴⁴ mozgalomba is többen bekapcsolódtak.

A kapisztránus ferences plébániák ministránsai között rendezett MiTaKu-t¹⁴⁵ 2001-ben és 2002-ben is Nevetlenfalu ministránsai nyerték.

5. Aklihegy (Klynova Hora)

a) Az egyházközség

Aklihegy 600 lakosú, színmagyar falu, közvetlenül az ukrán-román határ mentén. A hagyományörző kis település a csehszlovák időben¹⁴⁶ kezdett községgé formálódni. Közigazgatásilag Nevetlenfaluhoz tartozik.

A falu elzártan él a külvilágtól, vasútállomása nincs, busz nem jár ide. Meglehetősen rossz út vezet a faluhoz, mely hatalmas területen, elszórtan, az egész hegyet behálózva terül el.

Hajdan a hegy lejtőin Ugocsa megye legjobb borát termelték. Északi oldalán magas vas-tartalmú források találhatók.

Vegyesen élnek itt római katolikus, görög katolikus és református családok. Ökumenikus templomot építettek 1994-ben, melyet mindhárom felekezet használ. Minden első vasárnap görög katolikus szent liturgia van, a többi vasárnapon római katolikus szentmise. A templomszentelése 1995 Krisztus király vasárnapján volt. Titulusa: Urunk színeváltozása.

A templom felépüléséig egy kis imaházban tartották a szentmiséket, eleinte csak minden második héten, Fancsikával váltakozva. Áron atya megérkezése után, 1994 őszétől, már minden héten volt szentmise.

b) Statisztikai adatok¹⁴⁷

Aklihegyen 140 római katolikus él, ebből 45 a rendszeresen templomba járó.

Első plébánosuk a ferencesek megérkezése után fr. Radics Dávid volt, 1992 őszéig, majd két éven keresztül fr. Németh Imre. Helyére fr. Horvát László érkezett, akit néhány hónap

¹⁴⁴ Kárpát-medencei katolikus közösségek hálózata

¹⁴⁵ Ministráns Találkozó és Focikupa

¹⁴⁶ A két világháború között

¹⁴⁷ A 2003 év végi hálaadó szentmisén felolvasott adatokból, Bán Jónás plébánostól

után, fr. Majnek Antal váltott. Fr. Hermann Áron még ez év, 1994 ősztől kezdve három éven át szolgált itt. Őt fr. Reisz Pál atya követte két éven keresztül Jelenlegi plébánosuk, fr. Bán Jónás 1999-ben került hozzájuk.

A hittanosok létszáma 28 fő, két civil hitoktató jár fel Nevetlenfaluból.

c) Intézmények, mozgalmak csoportok

Az egyházközség és az iskola összefogásával 1997 novemberében óvoda indult Aklihegyen. Az első időkben teljesen az egyház kezében volt, majd 2002. február 12-én a fenntartást az államnak átadták. Az étkeztést továbbra is a Ferences Misszió biztosítja, a Nagyszőlősi Karitatív Központon keresztül. A nevelés katolikus szellemben folyik, hetente egyszer hittanóra is van. Jelenleg¹⁴⁸ 24 gyermek jár az óvodába.

Az egyházközségben gyermekkórus működik.

6. Árvizek

A Kárpátaljai Ferences Misszió Nagyszőlősrre érkezése óta kétszer pusztított árvíz a területen. Mivel a ferences atyák a Tisza folyása mentén fekvő települések ellátását kapták feladatul, mindkét alkalommal jelentős károk keletkeztek a Misszió által ellátott egyházközségekben.

A Tisza Kárpátalján meredekebb esésű, gyorsabb folyású, mint a magyarországi szakaszon. Éppen ezért az árhullámok gyorsabban és nagyobb erővel érkeznek, viszont hamarabb le is vonulnak. Az áradásokkor nemcsak a Tisza, hanem mellékfolyói is kiöntenek, s melyek máskor csak szelíd hegyi patakocskáknak látszanak, ilyenkor hidakat visznek el, utakat bontanak szét, teljesen átrendezve medrüket.

Az első romboló ár 1998. november 4-5-én söpört végig Kárpátalja falvain. Az áradás oka az volt, hogy a korán leesett hó az esőzés hatására hirtelen megolvadt. A rablógazdálkodással művelt, kivágott, de vissza nem ültetett erdők nem tudták visszatartani a vizet, így az a lakosságra zúdult. A katasztrófa az anyagiakon túl emberi életet is követelt.

Jóformán még ki sem heverte Kárpátalja ezt az árvizet, már jött is a következő 2001. március 5-én. Míg az első nagyobb pusztítást végzett a Felső-Tiszavidéken és a hegyekben – Huszt, Visk, Királymező, Németmokra, stb. – addig a második inkább a Királyháza alatti sík vidéket – Tekeháza, Tiszaszászfalu, Feketeardó, Csepe, Mezővári, stb. – öntötte el jobban.

¹⁴⁸ 2003/2004

Magyarországról és más külföldi országokból rengeteg segítség érkezett az árvíz sújtotta településekre. A Magyar Karitás, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat és még sok egyéb szervezet küldte-vitte el adományait.

A karitatív munkát régóta végző Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ számára a legnagyobb kihívást az árvíz jelentette. Egyrészt azért, mert ebben a lehetetlen helyzetben a külföldi támogatók jóvoltából elsőként nyújthatott segítséget az árvízkárosultaknak. Az első meleg ételmiszeradagokat és ruhaneműt a környéken innen kapták a rászorulóknak. Másrészt hosszabb távon, az árvízkárosult otthonának helyreállításában is részt vett. A nagyszőlősi járás árvizes központjaként koordinációs feladatokat kellett ellátnia a Magyar Karitász megbízásából. Itt találkoztak össze az információk, adatok, igények és adományok. A felelősség terhe mellett a Központ személyi és fizikai adottságait alaposan igénybe vette, de visszatekintve kijelenthető, hogy jól helytállt.

7. Hivatások

A misszió igazán akkor tölti be feladatát, ha az adott terület „saját lábára áll”, saját hierarchiája, egyházszerkezete alakul ki. Ezért fontos, hogy támadnak-e hivatások a missziós atyák által ellátott helyen.

A Kárpátaljai Ferences Misszió ebből a szempontból is teljesíti feladatát, hiszen jelenleg öt ferences növendék él a provincia házaiban. Az első kárpátaljai származású ferencest fr, Weinrauch Máriót 1999. július 17-én szülővárosában, Huszton szentelte pappá Majnek Antal püspök atya. Ő két magyarországi káplánév után 2001-ben került Nagyszőlősre. Jelenleg¹⁴⁹ négy egyházközség, Királyháza, Fancsika, Sárosoroszi és Tiszaújlak plébániai kormányzója.

Az egyházmegye egyetlen állandó diakónusa, Pataki Emil¹⁵⁰ bácsi is egy a ferencesek által ellátott településen, Técsőn él és végzi szolgálatát.

¹⁴⁹ 2004. január

¹⁵⁰ Diakónussá szentelték 1997. július 20-án.

Összegzés

A Kárpátaljai Ferences Misszió az első ferencesek megérkezése óta eltelt közel tizenöt év alatt rengeteget változott. Emberek jöttek-mentek, problémák keletkeztek és megoldódtak, egyes dolgok létrejöttek, mások megszűntek... de a lényeg a ferences atyák fáradhatatlan szolgálata a kárpátaljai emberekért és egyházért megmaradt.

Amikor a Rend vezetői felvállalták a nagyszőlősi missziót, akkor még nem is sejtették, hogy mire vállalkoztak. Nem tudhatták, hogy milyen hatalmas anyagi vonzata van a kárpátaljai szolgálatnak, amit valahonnan elő kell teremtenie a Missziónak. Nem tudhatták, hogy szerte Magyarországon és Nyugat-Európában mennyi ismeretségre tesznek szert „koldulásaik” révén. Nem tudhatták, hogy a holland, német, osztrák alapítványok, szervezetek küldötteit minden egyebet hátrahagyva, a nyelvi nehézségeket legyőzve fogadniuk, elszállásolniuk és kalauzolniuk kell majd a kárpátaljai testvéreknek. Nem tudhatták, hogy társaiknak meg kell tanulniuk hány napot bír ki egy vályogház vízben állva, vagy azt, hogyan lehet minél gyorsabban lepakolni egy kamiont. De bíztak abban, hogy amire vállalkoznak az helyes és az Úristen tetszésére van. Ebben pedig biztosan igazuk van, mert bőségesen megáldotta a Misszió tevékenységét.

Ez persze nem jelenti azt, hogy minden simán megy, probléma fel sem merül, hanem csak annyit, ha kaptak problémát, megkapták hozzá a megfelelő rugalmasságot és leleményességet is, hogy megoldják azt.

Most, 2004 tavaszán, a legfőbb probléma talán az atyák túlterheltsége. Ezen még egy ferences jelenléte, a missziósok sűrűbb váltása vagy több világi munkatárs beszerzése segíthetne. Sajnos mindegyik lehetőségnek megvannak a maga ellenérvei, így ebben a helyzetben kell megtalálnia minden ferences atyának a saját személyére szóló megoldást.

Mind Kárpátalja a ferenceseknek, mind a ferences rend Kárpátaljának sokat köszönhet. Amióta életük összefonódott mindkettő sokat gazdagodott. Kárpátalja jelentős részét ellátó ferencesek elsősorban reményt és hitet adtak az elcsüggedt embereknek. Kárpátalja pedig a kommunizmus ellenére is megmaradt élő hitével, még élő emberi kapcsolataival adhat példát Magyarországnak. A ferencesek szegénység leküzdésére irányuló törekvése rengeteg magyarországi emberben indította el a segítségnyújtás vágyát – és ez által mindannyian nyertünk.

Köszönet illeti a tizenöt év alatt Nagyszőlősen megfordult ferenceseket azért a hídért, amit Magyarország és Kárpátalja között vertek lélekből fakadó szolgálatukkal.

A dolgozatomban felhasznált adatok nagy része nem nyomtatott, hanem autentikus forrásból származik. Van, ami az ott szolgáló missziósokkal (szerzetesek és világiak) és munkatársaikkal történt adat-egyeztetésből, beszélgetésből származik. Van, ami személyes tapasztalatom, hiszen jómagam is kint éltem 4 éven keresztül¹⁵¹.

A téma „frissessége” és speciális volta miatt kevés az ezzel kapcsolatban kiadott tanulmány, cikk, forrásként felhasználhattam, így ezekre a jórészt szóbeli, néha semmilyen formában nem rögzített beszámolókra kellett hagyatkoynom.

Köszönet mindazoknak, akik a gyűjtőmunkámat adatgyűjtéssel és –szolgáltatással segítettek: fr. Bán Jónás, Deák Kornélia, id. Fudella József és neje, Fudella Magdolna, fr. Hermann Áron, fr. Hidász Ferenc, Kolozsvári Róbert, Kormos Erika, exel. Majnek Antal, fr. Nádor Albert, Nobilis Kinga, P. Roska Péter, Török Dénes, Weinrauch Márió és mások.

¹⁵¹ 1999. szeptember – 2003. augusztus

Mellékletek

1. A Kárpátaljai Ferences Misszió vezetői; A Kárpátaljai Ferences Misszióban tevékenykedő ferencesek

2. Ferencesek Kárpátalján

Irodalomjegyzék

Önálló művek

A munkácsi egyházmegye névtára 2002, Munkács, 2002

Assisi Szent F., *A meg nem erősített regula (Regula non bullata)*, in Assisi Szent Ferenc művei (Ferences források I.), Agapé, Újvidék, 1992

Határozat az egyház missziós tevékenységéről „Ad Gentes”, in A II. Vatikáni zsinat tanítása – A zsinati döntések magyarázata és okmányai, Szent István Társulat, Budapest, 1986

Német A., *Kárpátalja*, Panoráma, Győr, 2000

Historia domus – Ferences templom és kolostor (Nagyszőlős)

Horvát Z. – Kovács S., *Kárpátalja kincsei*, Budapest, 2002

Dr. Szántó K. OFM, *A katolikus egyház története*, Budapest, 1985

A szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve – Fennállásának századik esztendejében (schematismus centenarius) 1804-1904, Szatmár, 1904

fr. Németh I., *Ferences testvérek jelenléte Nagyszőlősön (kronológiai összeállítás)*

Magyarok között Kárpátalján – bemutatkozik a Kárpátalján működő katolikus egyházmegye és ferences misszió, A Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány kiadványa, Budapest, 1998. június

Tanulmányok

Majnek A., *A kárpátaljai római katolikus egyház története*, in Útközben - Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról, KMKSZ, Ungvár, 1998

Lajos M., *Munkácsi görög katolikus egyházmegye*, in Útközben - Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról, KMKSZ, Ungvár, 1998

Gulácsy L., *Kárpátaljai református egyházkerület*, in Útközben - Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról, KMKSZ, Ungvár, 1998

Újságcikkek

MTI-jelentés, *157 ezer magyar Ukrajnában*, in Népszabadság, 2003. jan. 4.

- Paskai L., *Lelkipásztori látogatásom Kárpátalján 1989. május 20-25.*, in Magyar Barát – A Kapisztrán Szent Jánostól Nevezett Ferences Provincia Lapja, VIII. évf. 9. 1999. nov. 7.
- fr. Zatykó L., *Magyarok nagyhete Kárpátalján 1989 márciusában. Útinapló – részletek*, in Magyar Barát – A Kapisztrán Szent Jánostól Nevezett Ferences Provincia Lapja, VI-II. évf. 9. 1999. nov. 7.
- Lőcsei G., *Istenbe kapaszkodva – Magyar ferencesek Kárpátalján*, in Magyar Nemzet, 1989. dec. 16.
- fr. Papp T., *A Ferences Misszió lelkipásztori élete az elmúlt tíz évben*, in Magyar Barát – A Kapisztrán Szent Jánostól Nevezett Ferences Provincia Lapja, VIII. évf. 9. 1999. nov. 7
- Cs. Szabó D., *Egy fecske és a lavina – Interjú Král Edit gyógypedagógussal*, in A Szív, 1999. március
- Elmer I., *Minden nemzetiségi hívő közös imádsága – Kárpátalja: nyomorúságban, de hitben (1)*, in Új Ember, LVI. évf. 52-53. 2000. dec.24-31.
- Elmer I., *Minden nemzetiségi hívő közös imádsága – Kárpátalja: nyomorúságban, de hitben (2)*, in Új Ember, LVII. évf. 1. 2001. jan. 7.
- Elmer I., *Minden nemzetiségi hívő közös imádsága – Kárpátalja: nyomorúságban, de hitben (3)*, in Új Ember, LVII. évf. 2. 2001. jan. 14.
- Elmer I., *Úgy vagyunk szegények, hogy az gazdagság – Hitelessé tenni az evangéliumot (1. rész)*, in Új Ember, LVIII. évf. 24. 2002. jún. 16
- Elmer I., *Úgy vagyunk szegények, hogy az gazdagság – Hitelessé tenni az evangéliumot (2. rész)*, in Új Ember, LVIII. évf.25. 2002. jún. 23.
- Mészáros D., Szulincsák S., „Az Úr az én erősségem” – Majnek Antal püspök köszöntése, in Kárpáti Igaz Szó, 2001. nov. 6.
- Elmer I., *Evangelizálás lekváros kenyérrel – Az első cigánytalálkozó Kárpátalján*, in Új Ember LVIII. évf. 28. 2002. júl. 14.
- Pápai Zs., *A Munkácsi Egyházmegye kincse – A munkácsi Tours-i Szent Márton Székesegyház búcsúja*, in Új Hajtás – A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház Lapja, VIII. évf. 2003/9. szám
- Zsákai P., *Interjú Dr. Paskai László bíborossal*, in Új Hajtás – A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház Lapja, VIII. évf. 2003/9. szám
- imi, *Élő Jézus, a mi örömünk! – Szentségimádások Huszton*, in Új Hajtás – A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház Lapja, VIII. évf. 2003/9. szám

- Barát M., „Az egyház a krisztushívők közössége” – Vendégünk: Majnek Antal, in Kárpáti Igaz Szó, 2003. aug. 30.
- Fáy Z., *Püspökség a romokon - A kárpátaljai római katolikusok új egyházmegyéje*, in 2002. máj. 4.
- jelentés, *Magyar Örökség díjak*, in Magyar Nemzet, LXIV. évf. 2001. dec. 24.
- Jánki A., *Identitásváltás és/vagy identitásválság Ukrajnában*, in Pro Minoritate, VII. évf. 1. 1999/tél
- Tóth I., *Kárpátalja: térség az érdekek keresztútján*, in Pro Minoritate, V. évf. 3. 1996/ősz
- Tóth I., *Interjú Kovács Miklóssal*, in Pro Minoritate, VI. évf. 2. 1996/tél
- Bálint-Pataki J., *A határon túli magyarság népesedési helyzete*, in Pro Minoritate, X.évf. 1. 2002/tél
- Molnár D. I. – Molnár J., *A kárpátaljai magyarság népesség-földrajzi viszonyai a 2001-es ukrajnai népszámlálás eredményeinek tükrében*, Pro Minoritate, X. évf. 3. 2003/ősz

A Kárpátaljai Ferences Misszió vezetői:

1989.1991 Zatykó László OFM
 1991.1995 Majnek Antal
 1995.2002 Papp Tihamér OFM
 2002.2005 Hidász Ferenc OFM
 2005 Weinrauch Márió OFM

A Kárpátaljai Ferences Misszióban tevékenykedő ferencesek:

P. Barotai Urbán OFM	1999. augusztus – 2000. szeptember
P. Bán Jónás OFM	1999. augusztus – 2004. augusztus
P. Hermann Áron OFM	1994. augusztus – 1997. július
P. Hidász Ferenc OFM	1997. augusztus –
P. Horváth László OFM	1993. október – 1993. december
P. Kovács Rafael OFM	1998. december – 2000. szeptember
P. Lengyel Donát OFM	2004. augusztus -
exel. Majnek Antal	1989. július – 1995. december (püspöki kinevezés)
P. Marek Bernardin OFM	1995. október – 1997. augusztus
P. Nádor Albert OFM	1992. augusztus –
P. Németh Imre OFM	1992. augusztus – 1993. július
	1995. augusztus – 1996. augusztus (Munkácsra költözik a Püspök atya titkáráként)
P. Papp Tihamér OFM	1991. augusztus – 1995. július
	1996. január – 2002. július
P. Radics Dávid OFM	1989. augusztus – 1991. július
P. Reisz Pál OFM	1997. augusztus – 1999. július
P. Weinrauch Márió OFM	2001. augusztus –
P. Zatykó László OFM	1989. augusztus – 1991. július